

THE
LIFE OF
JOHN
BUTLER
BY
JAMES
BUTLER
1724

Gedenkboek

Uitgegeven naar aanleiding van het

vijf en tachtig-jarig bestaan van de

Hogere Burgerschool met 5 jarige cursus

sinds 1947 gecombineerd met een Gemeentelijke Gymnasiale afdeling

en sedert dien gezamenlijk genoemd

Winkler Prins Lyceum

te Veendam

Aan de lezers!

Evenals bij het zilveren en het gouden jubileum van de H.B.S. te Veendam heeft ook bij het feest ter gelegenheid van het 85-jarig bestaan het Algemeen Comité besloten tot het uitgeven van een gedenkboek. De commissie van redactie heeft de naamlijsten, een zeer belangrijk bestanddeel van een dergelijk boek, bijgewerkt en behalve de bijdrage van de voorzitter van dit comité en de rede van de rector een aantal bijdragen van oudleerlingen opgenomen. Zij dankt alle medewerkers oprecht voor hun arbeid, die zijn beloning moge vinden in de waardering der lezers! Ook de uitgever, die zijn werk op zeer sympathieke wijze opvatte en geen moeite heeft gespaard om dit gedenkboek uiterlijk in de puntjes te verzorgen, zodat ook een illustratie kon worden opgenomen, heeft recht op de hartelijke dank van de redactie.

De commissie van redactie:

E. STEL.

G. H. STREURMAN.

Dr. C. MENSCH.

Ere-Comité:

J. A. HOOGKAMP, Burgemeester van Veen-
dam, Voorzitter van het College van Curatoren
en de Commissie van Toezicht op het Middelbaar
Onderwijs.

Mr. Dr. H. F. J. WESTERVELD, Inspecteur
van het Gymnasiaal en Middelbaar Onderwijs in
de 7e Inspectie, te Haren.

Ir. M. J. STOEL FEUERSTEIN, te Goes.

Dr. K. W. RUTGERS, Directeur G.H.B.S. te
Hilversum, Oud-directeur R.H.B.S. te Veendam.
W. REIJENGA, Oud-Rector Winkler Prins Ly-
ceum.

V. WINKLER PRINS, te Wageningen.

Algemeen Comité:

B. A. POULIE WILKENS, Veendam, Voorzitter*
Dr. C. MENSCH, Veendam, Vice-Voorzitter en Secretaris*
Ir. A. H. BOERMA, Rome
Dr. H. H. BUZEMAN, Amsterdam
N. G. DOORNBOSCH, Veendam*
E. J. DUINTJER Jzn., Veendam
H. E. DUINTJER, Veendam*
Prof. Dr. Ir. J. H. ENGELHARDT, Groningen
E. EVERTS Dzn., Wildervank*
Dr. J. A. FIJN VAN DRAAT, Santpoort
J. GLAS, Muntendam*
C. J. v. HALTEREN, Wildervank*
Prof. Dr. H. J. KEUNING, Haren
D. DE LANGE, Veendam*
Ir. R. A. VAN LINGE, Veendam*
G. J. MULDER, Veendam*
J. T. H. MULDER, Veendam*
KLAAS O. PRINS, Muntendam*
Ir. S. J. E. ROODA, Delft
Ir. R. SMIT, Delft
Mevr. W. SMITH—MULDER, Wildervank*
E. STEL, Veendam*
G. H. STREURMAN, Veendam*
T. K. VEEMAN, Meeden*
Mej. Mr. MARIJKE WEVER, Nw.-Pekela*
J. N. WILKENS, Veendam*
* Leden van het werkcomité.

Commissies:

Commissie van ontvangst en registratie:

Ir. R. A. VAN LINGE; N. G. DOORNBOSCH.

Logiescommissie:

D. DE LANGE; H. E. DUINTJER.

Commissie voor de feestelijkheden:

G. H. STREURMAN; J. T. H. MULDER;
KLAAS O. PRINS.

Financiële commissie:

G. J. MULDER; C. J. VAN HALTEREN;
B. A. POULIE WILKENS.

Commissie voor het gedenkboek:

E. STEL; G. H. STREURMAN;
Dr. C. MENSCH.

Programma

1ste dag:

3—5 uur: Ontvangst en registratie in Veenlust.
Daarna thee.

6—7 uur: Verzamelen in Veenlust voor het
FEESTDINER.

(Voor de aanvang van het diner fakkel-
optocht der leerlingen en uitreiking van
een vaandel aan de Lyceumclub.)

2de dag:

10—11 uur: Verzamelen in Veenlust. Daarna in
OPTOCHT NAAR DE SCHOOL.

12.30 uur: KOFFIE EN LUNCH IN DE SCHOOL.

Tentoonstelling van foto's door de leerlingen ver-
vaardigd, van schoolportretten en historische stukken.

3 uur: OFFICIEEL GEDEELTE in Veenlust.

- 1) Welkomstwoord door de Voorzitter der
Reünie-Commissie.
- 2) Herdenkingsrede door Dr. C. Mensch.
- 3) Eventuele toespraken.

8 uur: FEESTAVOND.

Voor leerlingen, reünisten en ouders.

Welkomstwoord

Samenvatting van de rede, uitgesproken door de voorzitter van het Algemene Reünie-Comité, de heer B. A. Poulie Wilkens.

De viering van het 75-jarig bestaan der Veendamse H.B.S. tijdens de oorlog in 1941 was natuurlijk niet mogelijk. Vijf jaren later gingen er hier en daar stemmen op om iets op touw te zetten, doch de wonden, geslagen door de strijd en bezetting, waren te diep om aan de plannen vastere vorm te kunnen geven; ook materieel was het herstel nog niet voldoende gevorderd om met een redelijke kans van slagen een herdenking te organiseren. Het verlangen onder de oud-H.B.S.-ers om toch weer eens terug te keren naar de plaats, waaraan zovele herinneringen zijn verbonden, bleef niet alleen bestaan, maar kwam steeds weer tot uiting. De vraag, of nu niet ter gelegenheid van het 85-jarig bestaan iets ondernomen moest worden, werd zeer dringend gesteld — ik denk hierbij vooral aan de stemmen welke uit Delft naar het Noorden doorklonken — zodat gesprekken hierover met de leraren spoedig volgden.

In Mei van dit jaar werden de eerste georganiseerde besprekingen gehouden in een bijeenkomst van de rector met enkele leraren der school en enige oud-leerlingen, later nog aangevuld met een vertegenwoordiger van de leerlingen. Men was het erover eens, dat door samenwerking het doel op de beste wijze kon worden bereikt. Immers, voor de oud-leerlingen zal het zwaartepunt meer komen te vallen op de reünie met tijdgenoten dan op de school zelf, welke door hem of haar met meer of minder succes enkele jaren werd bezocht; in deze zin zijn de leraren veelal geen reünist, maar zij vertegenwoordigen de eerbiedwaardige 85-jarige en wij waren het er dan ook van het begin af aan volkomen met elkaar over eens, dat hier geen prestige-kwesties een rol mochten gaan spelen. Het stemt ons dankbaar, dat de Burgemeester van Veendam, de Inspecteur van het Gymnasiaal en Middelbaar Onderwijs in de 7e Inspectie, de directeurs der H.B.S. sedert de viering van het 50-jarig bestaan — waarbij de heer Ir. M. J. Stoel Feuerstein in de plaats is getreden van de onvergetelijke oud-directeur nu wijlen Dr. L. M. J. Stoel — en de heer V. Winkler Prins namens de familie Winkler Prins in het Ere-Comité hebben willen zitting nemen.

In de loop der achter ons liggende maanden is gebleken, dat onze opzet juist is geweest. Op de meest prettige wijze is er gewerkt en ik beweer niet te veel, wanneer ik constateer, dat de band tussen burgerij en school nog meer versterkt is.

Het heeft veel moeite gekost om de adressen der oud-leerlingen gewaar te worden. Stellig zullen wij niet allen hebben bereikt; aan hen die wij niettegenstaande advertenties in verschillende dag- en weekbladen en de speurzin van vele enthousiaste medewerkers, die zich voor dit doel beschikbaar stelden, toch nog niet hebben bereikt kan ik alleen maar zeggen: het spijt mij, maar wilt van mij aannemen, dat het aan onze inspanning niet heeft gelegen.

Vieren wij dus het 85-jarig bestaan der H.B.S. en zijn wij Ds. A. Winkler Prins en zijn tijdgenoten dankbaar voor het initiatief dat zij in de zestiger jaren namen, uiterst verheugd zijn wij, dat de gedachte, om de oud-leerlingen in Veendam weer eens samen te brengen, zoveel weerklink heeft gevonden.

Bepaald treffend zijn de reacties van velen, die de herinneringen aan de jeugd, hier doorgebracht, met zoveel liefde mee door het leven dragen. Graag zou ik de inhoud der brieven, welke wij hebben ontvangen, hier laten volgen, maar dat zou mij helaas te ver voeren.

Toch wil ik memoreren, dat de eerste vrouwelijke leerlinge der school, Anne Lingbeek (nu Mevr. Buekers-Lingbeek te Bergen, dochter van de heer W. Lingbeek, die met de directeur Dr. G. de Jager Meezenbroek tot de eerste leraren van 1866 behoorde), die de H.B.S. bezocht van 1872-76, heeft bericht, dat zij tot haar grote spijt het niet meer aandurft zich op te geven als reüniste. „Ik stel mij voor”, zo luidt de brief verder „dat het een vreugde voor me zal worden, als ik het Gedenkboek zal mogen ontvangen. In de geest hoop ik het feest mee te vieren.”

Vele herinneringen komen bij ons op. De dagen, voorafgaande aan de Reünie zijn ook vooral dagen van bezinning. Vele ouderen, met wie wij de Reünie van 1916 hebben gevierd, zijn helaas niet meer, maar ook van de toen jonge en zelfs zéér jonge generatie zullen velen deze samenkomst van 35 jaren later niet meer mee kunnen maken. Deze herinneringen wekken gevoelens van diepe weemoed op en het is op zijn plaats om hier een ogenblik bij stil te staan. Het leven is intussen verder gegaan en het is de genialiteit der Schepping, die ons, zonder te vergeten, daarover heen helpt en ons dwingt om de blik weer voorwaarts te richten, hoe hard en ondoorgrondelijk het ons ook moge voorkomen.

„Mortuos plango”, de doden beklaag ik, „Vivos voco”, de levenden roep ik, hebben wij vroeger gelezen boven het machtige gedicht „Das Lied von der Glocke”. En we waren er trots op, als we hele brokken uit dit meesterwerk van Schiller van buiten kenden. De diepere gronden ervan begrijpen wij in het algemeen thans beter dan in onze schooltijd, temeer helaas

nadat wij zelf aan den lijve hebben ondervonden, wat de strijd betekent.

„Vivos voco”, dat is voor de reünisten, die naar de plaats hunner oude H.B.S. zijn getrokken om zich te verplaatsen in de zorgeloze jaren, ook al scheen het hun in die tijd soms toe, dat juist toen aan de zwaarste taak van het leven werd gewerkt.

Uiterlijk zullen velen de entourage veranderd vinden, het dagelijkse schoolpad nauwelijks herkennen, en zelfs de school vernieuwd en gebouwd op een plaats waar in hun jeugd nog weiland was, maar gebleven is de vriendschap.

Men heeft elkaar goed leren kennen, in de betere en in de slechtere eigenschappen; men zei elkaar ongezoeten de waarheid en bij dat alles speelde het gevoel voor recht en rechtvaardigheid een grote rol.

Ja, uiterst belangrijk zijn de burgerschooljaren voor de karaktervorming geweest. Door de jaren heen hebben wij van onze schoolkameraden een bepaalde voorstelling meegedragen; uiterlijke veranderingen hebben zich voltrokken, maar het is mijn vaste overtuiging, dat de ware karaktereigenschappen gebleven zijn en zó zullen wij elkaar terug zien.

Oude belevenissen zullen worden opgehaald en oude grappen gereconstrueerd. Wie heeft zich niet vermaakt met het geraamte van Job Veld? Hebben wij de scheikundelessen niet goed in de praktijk toegepast door zwavelijzer met zoutzuur in de klas te laten reageren? En waren we het altijd wel met onze leraren eens?

Het is verleidelijk om bij dit alles langer stil te staan, maar laten wij het hierbij.

Waar het 25 en 26 October 1951 om gaat is, dat reünisten, tezamen met hen aan wie de zorg voor het onderwijs thans is toevertrouwd, een paar mooie dagen zullen beleven en in deze geest roep ik allen hartelijk het welkom toe bij de viering van het 85-jarig bestaan der Veendamse H.B.S.!

Herdenkingsrede

gehouden op Vrijdag 26 October door Dr. C. Mensch.

De taak die ik hedenmiddag voor mij zie liggen is het memoreren van een aantal feiten en het herdenken van personen, die voor onze school in de 85 jaren van haar bestaan van belang zijn geweest. Een reünie komt voort uit het verlangen naar zulk een herdenken en uit de waarschijnlijk nog sterkere drang tot wederzien van oude bekenden en schoolvrienden. De sfeer van blijdschap en feestvreugde waarin wij ons bevinden sinds de aankomst der reünisten is er een sprekend bewijs voor, dat het goed is, elkander, soms na vele jaren, eens terug te zien. Goed beschouwd begint daarmee ook dadelijk al de herdenking, want het begroetingsgesprek gaat over de jaren, waarin men samen op school geweest is, de klassen waarin men gezeten heeft, de kameraden die er deel van uitmaakten, de leraren van wie men les gehad heeft, de bijzonderheden, deugden en fouten van deze hoogvereerde personen, verder over de lotgevallen die men samen heeft beleefd, de heldendaden die verricht zijn, misschien ook wel over de verdrukkingen die men te verduren heeft gehad en over de persoonlijke moed om zich daar, reeds op zulk een jeugdige leeftijd, manmoedig tegen te hebben verzet. Er heerst in deze dagen een zucht om zich in het verleden onder te dompelen, het heden schuiven we met een flinke stoot op zij en wie het zou aandurven om over dingen in de toekomst te spreken, moet wel als een afwijkend type worden beschouwd. Er is een projectie in dit alles in één richting: terug naar onze jeugd, naar die wonderlijke tijd beneden de twintig, dat mengsel van kinderlijkheid en aspiraties van volwassenheid, van ernst en onbezonnenheid, van activiteit en dromerijen, van natuurlijke wreedheid en menselijk medegevoel. Wij herkennen op deze reünie elkander niet en staan beduusd te kijken naar vreemde personen met grijze haren en kale schedels en pas als de herinnering begint te gloren en we elkander geplaatst hebben in het verleden klinkt het: Kerel ben jij dat? Nu, je bent nog niets veranderd.

Men zal moeten toegeven, dat deze sfeer niet ongunstig is voor een spreker, die historische beschouwingen wil geven.

Als we ons trachten te verplaatsen in de gedachtenwereld van onze oudste reünisten en van de oud-leerlingen, die wel graag de reünie zouden hebben meegemaakt, maar wegens hun hoge leeftijd de verre reis niet aandurfdén (ik denk o.a. aan dr. Lingbeek in Velp en zijn zuster, mevr. Buekers-Lingbeek in Bergen) dan keren we terug tot de tijd van de oprichting der

school en de eerste tientallen jaren van haar bestaan. Deze periode is reeds tweemaal herdacht, bij het 25-jarig en het 50-jarig bestaan, de eerste keer door Winkler Prins, de tweede maal door Engelsman.

En heden willen wij ons voor de derde keer met de oprichtingsjaren bezig houden, omdat wij vandaag immers het 85-jarig bestaan vieren en niet de laatste 35 jaar herdenken. Zelfs wil ik nog iets verder terug gaan en wel tot de voorgeschiedenis der school.

Er bestond in Veendam in de eerste helft der 19e eeuw, een Latijnse school die zich in hoofdzaak bezig hield met het onderwijs in de klassieke talen en aanverwante vakken. De namen der heren Riedel en Inkrott als hoofden dezer instelling zijn nog heden bekend. Er ontstond in de meeste plaatsen, die zulk een onderwijsinstelling hadden, evenwel behoefte aan meer modern onderwijs als aanvulling hiervan en hiertoe werd door een regeringsbesluit van 1838 de mogelijkheid geopend. Latijnse scholen, die zulk een „tweede afdeling” verkregen, werden voortaan Gymnasium genoemd. Ze hadden naast de klassieke vakken moderne talen en wiskunde, aardrijkskunde en geschiedenis.

In 1848 waren er reeds 18 zulke gymnasiën naast 50 van de vroegere Latijnse scholen Bolkestein, De voorgeschiedenis van het Middelbaar Onderwijs, 1914, blz. 149).

Veendam bezat naast de Latijnse school een Zeevaartschool en een school voor moderne talen. In 1858 besloot de gemeenteraad deze drie instellingen tot een Gymnasium te verbinden, met de afdelingen A voor Wis-, Natuur- en Zeevaartskunde, B voor Moderne talen, Geschiedenis en Aardrijkskunde en C voor Grieks, Latijn, Oude Aardrijkskunde, Oude Geschiedenis en Antiquiteiten. De directeur der Zeevaartschool, dr. G. de Jager Meezenbroek, werd rector, de heer W. Lingbeek, die lector der school voor moderne talen geweest was en dr. H. J. Helderman, de rector van de oude Latijnse school, werden leraren.

Voor dit Gymnasium werd in 1858 een nieuw gebouw in de Kerklaan opgetrokken, waarin deze school evenwel slechts enkele jaren gevestigd geweest is, want inmiddels nam de Regering een algehele vernieuwing van het middelbaar onderwijs ter hand, hetgeen leidde tot de wet van Thorbecke in 1863, waarbij o.a. de hogere burgerscholen met 3-jarige en 5-jarige cursus werden ingesteld. In Veendam zat men hierop te wachten, omdat men het nieuwe schooltype voor deze plaats bijzonder geschikt achtte. In 1862 richtte De Jager Meezenbroek een uitvoerig schrijven tot B. & W. van Veendam, dat de voorbereiding bevat tot de oprichting ener H.B.S. Een

soortgelijke brief ging uit van W. Lingbeek. Een krachtige pleitbezorger vond men in Anthony Winkler Prins, de doopsgezinde predikant alhier. Dat er nog enige jaren voorbij gingen voor het inderdaad tot de stichting van een school van het nieuwe type kwam, is ten dele een gevolg van de onderhandelingen met de Regering over het bedrag der subsidie en verder van de tegenstand die er in de gemeente opkwam. In 1865 werden enige adressen met vrij veel handtekeningen van „contribuërende belastingbetalers” aan de Raad gericht om van het plan tot oprichting van een H.B.S. af te zien wegens de hoge kosten. Er kwam echter ook een adres binnen waarbij met nadruk om die oprichting gevraagd werd in het belang der burgerij.

Een kostenberekening had plaats door Ds. Winkler Prins en J. Wilkens Kzn. Nadat een regeringssubsidie van f 5000.- was toegezegd, ging men in 1866 tot de oprichting over. Het schoolgebouw moest in verband hiermee een belangrijke uitbreiding ondergaan. Het Gymnasium van 1858 loste zich op in een Hogere Burgerschool met 5-jarige cursus, een school voor Zeevaartkunde, beide onder directoraat van dr. De Jager-Meezenbroek en een Latijnse school, rector dr. Helderman. De heren A. van Linge Ezn. en J. Engelsman werden als commissie belast met het opmaken van een plan en begroting van het nieuwe gebouw, waarin de drie scholen ondergebracht werden.

De Latijnse school had geen leraren naast de rector, doch de leerlingen konden als toehoorder gebruik maken van de lessen der H.B.S. De leraren der H.B.S. gaven tevens les aan de Zeevaatschool, die echter maar een deel van het jaar geopend was. Tot zover de voorgeschiedenis onzer H.B.S.

Zoals gezegd, was Anthony Winkler Prins een der hoofdpersonen geweest bij de oprichting. Toen in 1891 het 25-jarig bestaan gevierd werd liet men hem (toen emeritus-predikant en elders wonende) de feestrede houden.

„Met ongemeene blijdschap begroette men de regeling van een onderwijs, dat volgens den eminenten Thorbecke tot een breeden, wetenschappelijken grondslag zou strekken, voor de meest verschillende bedrijven in de maatschappij, tot eene basis voor de ontwikkeling van den landbouwer en den ambachtsman, van den koopman en den fabrikant” aldus Winkler Prins in zijn feestrede van 1891. Het is duidelijk en ook verklaarbaar, dat de ontwikkeling en de kennis in die dagen, toen de wetenschap zich zo snel ontplooiëde en vooral de natuurwetenschappen, mede onder leiding van het evolutieprincipe tot verwonderlijke resultaten kwamen, dat toen dus de kennis als de grondslag der vooruitgang werd aanvaard. Doch daar-

bij werd niet alleen gedacht aan de vooruitgang dergenen die van deze boom der kennis mochten eten.
gedacht aan de vooruitgang dergenen die van deze boom der kennis mochten eten.

Neen, de kennis, het weten als zodanig, werd geacht een staat van verlichting in het leven te roepen, die onverbrekelijk verbonden was met ethische en sociale doelstellingen. „Immers” aldus verder Winkler Prins „kennis is macht, macht om welvaart te voorschijn te roepen en het genot des geestes te verhoogen, macht om den verderfelijken ouden sleur te verbannen en de sociale ellenden te bestrijden, macht om den mensch tot hoogere volkomenheid op te voeren en hem aan zijne bestemming te doen beantwoorden”.

Deze woorden moeten wel de diepe overtuiging hebben uitgedrukt van de man die ze uitsprak, want ik geloof dat er maar weinigen in ons land te vinden zijn, die met zoveel energie het doel hebben nagestreefd om de kennis en ontwikkeling tot gemeen goed te maken. De naam Winkler Prins is tot een symbool geworden van encyclopaedische alwetendheid, maar het grote publiek, dat bewondering heeft voor de stoere werkkraft van de man die de grote encyclopaedie met enkele medewerkers opzette (het waren ten dele leraren der H.B.S. van Veendam), weet niet, dat van zijn hand nog een groot aantal omvangrijke vertalingen en oorspronkelijke werken afkomstig zijn. „De mannen onzer Veenkoloniën” nogmaals citeer ik uit de rede van Winkler Prins, „zijn niet enkel mannen van woorden, maar wel degelijk ook van werken, niet enkel mannen van wenschen, maar tevens van daden”. Winkler Prins was zelf zulk een man van de daad en misschien heeft hij daarom, als vreemde in Veendam gekomen, deze plaats niet meer verlaten, en hier zijn ambtsperiode voltooid. En hij heeft de moed gehad tot het waaqstuk om in deze betrekkelijk kleine plaats dadelijk met een H.B.S. met 5-jarige cursus te beginnen.

Aanvankelijk stonden, zoals gezegd, de H.B.S. en de Zeevaartschool onder één directeur. Enige jaren later, nl. in 1872. werd de H.B.S. onder een afzonderlijke directeur geplaatst, al bleven de leerlingen der Zeevaartschool toen nog in hetzelfde gebouw hun lessen ontvangen.

Gemakkelijk zijn de eerste jaren voor de Veendammer H.B.S. niet in alle opzichten geweest. Het aantal leerlingen was niet overmatig groot. Dat dan ook na enige jaren overwogen werd om meisjes tot de school toe te laten, moet niet alleen als een gevolg beschouwd worden van de overwinning der emancipatie-gedachte, maar vooral ook als middel om het aantal leerlingen te vergroten. De eerste meisjes die deze grote

stap deden waren Anne Lingbeek en Caroline Spandaw, die in 1872 op school kwamen. In de volgende jaren steeg hun aantal niet boven 3 of 4 per cursus tegenover een 20 à 25 jongens.

Van de leraren, die in 1866 benoemd waren, bleven Lingbeek en Hillenga meer dan een kwart eeuw de school trouw, vele anderen vertrokken na enkele jaren. De heren hadden over het algemeen een drukke weektaak, daar ze naast hun lessen aan de H.B.S. ook op de Zeevaartschool, de Normaal-school te Veendam, de H.B.S. te Sappemeer of te Winschoten werkzaam waren. Ze vergaderden iedere maand één keer, hetgeen noodzakelijk was, omdat het schriftelijk werk der leerlingen, het maandwerk geheten, door gemeenschappelijke bespreking werd vastgesteld. Telkens weer vallen er zware discussies over onderwijsvraagstukken, in de eerste plaats over de waarde en de noodzaak van dit maandwerk, over de vraag of iedere leraar dit geheel zelfstandig voor zijn vak mag samenstellen dan wel of dit door onderling overleg moet gebeuren, over de vraag of het rangnummer der leerlingen, dat ieder kwartaal moest worden vastgesteld, wel in stand gehouden moest worden en vooral over de kwestie van de overlading der leerlingen met huiswerk en het vraagstuk der overlading van het programma in het algemeen.

De directeur wenste nauwkeurig op de hoogte te zijn van de tijd welke aan het huiswerk besteed moest worden door de „middelmatige leerling”. Bepaald een angstgevoel maakte zich meester van sommige leraren, dat het programma te overladen was. Herhaaldelijk wordt bepleit dat het eenvoudige onderwijs in de hoofdzaken der wetenschap de doelstelling moet zijn. Leraren, die in de eindexamencommissie te Groningen zaten, kwamen terug met de aldus met gezag beklede mening, dat deze beperking als geboden beschouwd moest worden, maar als enige jaren later de eindexamengroep van Veendam een slechte indruk gemaakt heeft en er velen afgewezen zijn, hoort men hiervan niet meer en zoekt men zijn troost in het feit, dat er in andere plaatsen, bv. in Arnhem, ook zoveel gezakt zijn.

Er zijn in de eerste twintig jaren van het bestaan der school nogal wat veranderingen aangebracht in de organisatie van de verschillende takken van voortgezet onderwijs in onze woonplaats. Bij de scheiding van H.B.S. en Zeevaartschool trad de heer E. Huizinga als nieuwe directeur op, terwijl dr. De Jager Meezenbroek zich nu weer alleen met de Zeevaartschool bezig hield. Het rijkssubsidie voor de Hogere Burgerschool werd meteen verhoogd tot f 8500.-. Het gemeentebestuur vond de lasten te zwaar en het leek er op, dat de adressanten, die zich tegen de oprichting gekeerd hadden, gelijk zouden krijgen.

Het gemeentebestuur had althans in 1871 het verzoek tot de Regering gericht de H.B.S., Zeevaatschool en Latijnse school over te nemen, hetgeen bij een schrijven, ondertekend door Thorbecke, geweigerd werd. Met het verhoogde subsidie probeerde men de moeilijkheden verder te trotseren. Het samenwonen van H.B.S. en Zeevaatschool met twee verschillende directeuren en nog meer verschillende leerlingen bleek evenwel onhoudbaar. Zelfs de bepalingen in de reglementen der scholen legden verschillende maatstaven voor de handhaving der tucht aan, zo b.v. in art. 10: „Maakt een leerling zich schuldig aan nalatigheid, aan het niet volbrengen van opgegeven werk of aan traagheid, dan geeft de leraar hem daarvoor een slechte aantekening. Deze bepaling is niet van toepassing op de Zeevaatschool". Het gevolg was, dat in 1874 de Zeevaatschool naar de Nieuwe Laan moest verhuizen. In hetzelfde jaar werd ook het Gymnastiekonderwijs beter geregeld. De oefeningen vonden eerst plaats op de zolder, doch bij de komst van een nieuwe leraar werd aan deze de voorwaarde gesteld, dat hij zelf een nieuwe gymnastiekzaal zou laten bouwen, omdat hij toch ook vrij veel particuliere lessen zou geven. Dit gebouwtje staat nog in het plantsoen. De gemeente gaf voor het gebruik dat de H.B.S. er van maakte een jaarlijkse huur van f 100.-. Achter deze zaal werd een botanische tuin aangelegd.

In 1876 deed weer een nieuwe onderwijsinstelling haar intrede in Veendam, n.l. een Rijksnormaalschool, waaraan de lessen door de leraren der H.B.S. werden gegeven. Daar stond tegenover, dat de Zeevaatschool en de Latijnse school steeds minder gingen betekenen, de eerste door de geleidelijke achteruitgang van de zeilvaart, de tweede door te sterke concurrentie der andere onderwijsinstellingen en doordat zij niet kon voldoen aan de eisen der nieuwe wet op het Hoger Onderwijs van 1875.

Beide scholen werden in 1880 opgeheven. Een energieke doch vergeefse poging werd nog aangewend door de belanghebbenden, onder leiding van J. R. Hazewinkel, om een nieuwe Zeevaatschool van Rijkswege te krijgen. Men meende n.l., dat er voortaan Rijkszeevaatscholen zouden worden opgericht, hetgeen echter nimmer het geval geweest is.

De leraren der H.B.S. kregen er evenwel weer een nieuwe taak bij door de oprichting van een Avondschool voor Nijverheid en Landbouw, die onder leiding stond van het bestuur der vereniging „De Werkmansvriend" en subsidies ontving van „Industriae Sacrum", het Nutsdepartement en het Gemeentebestuur. Tenslotte was in de bovenverdieping van het gebouw nog de „School voor Jongejuffrouwen" gevestigd, zo goed mogelijk gescheiden van de andere schoolklassen. Van

de pogingen die in 1878 door een groep ingezetenen bij het Gemeentebestuur zijn aangewend om een complete Middelbare school voor meisjes met rijkssubsidie te verkrijgen zijn mij geen resultaten bekend. De meisjes gingen in de loop der volgende jaren in meer toenemend aantal naar de jongens-H.B.S.

Als men verder bedenkt, dat aan de Hogere Burgerschool nog een voorbereidende klasse geweest is, dan mag men wel zeggen, dat alle denkbare soorten van onderwijs, welke daarvoor maar enigszins in aanmerking kwamen, in Veendam vertegenwoordigd geweest zijn in de periode tot 1880.

Het middelbaar onderwijs verschilde, wat de leervakken betreft, wel in enkele opzichten van het tegenwoordige, maar de overeenkomst is dunkt me groter. Men kende de vakken schoonschrijven en warenkennis, besteedde veel meer uren aan lijntekenen, minder aan Nederlands en men had vooral een andere opvatting van de lichamelijke opvoeding. Gymnastiek was een tijdlang gecombineerd met excercitie en wapenhandel. U denkt bij het laatste waarschijnlijk aan de schermlessen, maar enkele der oudere reünisten, zullen zich nog wel de oude geweren herinneren in het vroegere gymnastieklokaal. Deze waren in 1875 aangeschaft bij de artillerie-inrichting in Delft.

De rooster was anders ingericht dan tegenwoordig. Men had lessen van volle uren en begon op sommige dagen des morgens om 8 uur, hetgeen in de winter verplaatst werd tot 9 u. Er werden 's morgens 4 lessen gegeven en 's middags 2 of 3. De totale lestijd was vrij wat langer dan tegenwoordig.

Het aantal leerboeken was kleiner, enkele waren in de Duitse taal, bv. het leerboek der scheikunde.

Overgangsexamens werden twee maal gehouden, een aan het einde van de cursus en daarna nog een bij wijze van herexamen in Augustus voor de leerlingen met enkele onvoldoenden.

Oorspronkelijk stond het de leerlingen vrij om zelf te bepalen in welke klasse men plaats nam; ook was het toelatings-examen de eerste jaren niet verplicht. Vele leerlingen die voor het overgangsexamen werden afgewezen namen als toehoorder voor de voldoende vakken in de hogere klassen plaats. Vinden deze ouderwetse methoden tegenwoordig weer niet vele verdedigers? Doet het niet denken aan ruimere toepassing van individueel onderwijs?

We zouden voort kunnen gaan met onze vergelijkingen. De school had ook een reciteervereniging en deze moet wel behoorlijke resultaten hebben bereikt, want in 1891, bij het 25-jarig bestaan der school, was men vol lof over de prestaties der jongelui, die bij deze gelegenheid een opvoering gaven, die

aan het feest veel luister bijzette. Maar om welke redenen ze toen juist een treurspel opvoerden is me nog niet duidelijk geworden.

Het was in de school wel eens roezig — U moet denken aan die jongens van de Zeevaartschool en misschien ook aan de jonge juffrouwen — maar waarschijnlijk niet ongezellig. Vele leerlingen bleven tussen de middag over en stelden zich onder de hoede van de conciërge, die beneden in een kelderverblijf woonde. Volgens de instructie hem verstrekt door B. & W. in 1866 mocht hij een kop koffie, chocolade of thee schenken en een glas bier. Leerlingen die uit de les verwijderd werden moesten zich, zoals ook nu nog, aanstonds vervoegeu bij de directeur, maar deden zij dit ook altijd? Ik geloof dat sommigen wel eens in de kelder afdaalden en van de conciërge als troost een glaasje bier kregen. In die kelder werd ook de wijnvoorraad der leraren bewaard, die bij de vergaderingen werd aangesproken.

Als men bij het raadplegen van het oude schoolarchief, dat bij de gemeente Veendam berust, dieper gaat doordringen in de verhoudingen die op de school heersten, merkt men dat er wel eens moeilijkheden zijn voorgekomen. Ik geloof dat deze ten dele een gevolg waren van de omstandigheid, dat de bevoegdheden van de Directeur der school, de Commissie van Toezicht en Burgemeester en Wethouders niet altijd goed uit elkander werden gehouden, al bestond het reglement der school dan ook uit een groot aantal artikelen, waarin schijnbaar alles nauwkeurig was geregeld. Daarbij kwam, dat het toezicht der Inspecteurs van het Middelbaar Onderwijs grotendeels vanuit de verte moest geschieden, daar het reizen bezwaarlijk was en deze heren ver weg woonden, bv. in Lochem en later in 's-Gravenhage.

Onder de wisseling van komende en gaande leraren en directeuren, onder wie dr. E. Jensema, de latere Inspecteur in onze Inspectie, vervolgde de school haar geschiedenis.

Het eerste belangrijke feit in onze eeuw was de omzetting van de Gemeentelijke in een Rijks Hogere Burgerschool in 1908, tijdens de ambtsperiode van Dr. Huiskens. Drie jaar later, onder het directoraat van Dr. L. M. J. Stoel, werd het oude gebouw in de Kerkstraat verlaten en het tegenwoordige schoolgebouw, dat door de gemeente Veendam beschikbaar gesteld werd, betrokken.

Het oude gebouw, met zijn scheefgezakte vloeren, tochtige ramen, verwarming door turfkachels en verlichting met petroleumlampen, welke nog in 1906 door elektrische verlichting waren vervangen, kreeg na grondige verandering en ver-

nieuwing een andere bestemming. Alleen de achtergevel is blijven staan en er is nog een deur overgebleven met het opschrift: Natuurlijke historie.

Het is geen wonder, dat er bij de inwijding der nieuwe school goed feestgevierd is. Velen onder mijn toehoorders zullen zich het programma nog wel herinneren. In de kunst van het reciteren en toneelspelen waren de leerlingen sinds de viering van het 25-jarige bestaan stellig niet achteruit gegaan, want er werden een blijspelletje, drie tafelen uit Ferdinand Huyck en een kleine revue opgevoerd, getiteld: „Wie gaan vervoaren", waarin op aardige wijze de overname van de school door het Rijk en de verhuizing naar het nieuwe gebouw door de deelnemers gesymboliseerd werden. Jantine Habêjes, de pleegdochter van Mevrouw van Venendam, treedt in het huwelijk met Willem Rijks uit Den Haag, hetgeen geen toelichting nodig heeft.

Ook het nieuwe sportveld, tegenover de H.B.S. gelegen, passeerde de revue in een lied, gezongen door Pietje Sport en Koor:

„Wat er voor schoons mag zijn,
In 't groote Amsterdam,
Daar is geen sportterrein
Als hier in Veendam!
En dan die Veenlusttuin!
Biedt zooveel schoons U aan,
Dat U vast zegt: 'k Blijf hier,
Ik wil hier niet vandaan".

Ik twijfel er niet aan, of menige reünist, hier aanwezig heeft nog de prettigste herinnering aan deze revue, waarvan het tekstboekje de schrijver niet aangeeft, maar deze kan dunkt mij geen ander geweest zijn dan de heer Van 't Hooft, de toenmalige leraar Frans, die een kunstzinnig man was op velerlei gebied.

Vijf en veertig jaren is het oude schoolgebouw in gebruik geweest, veertig jaren bewonen wij thans het nieuwe. Het staat wel vast, dat deze perioden behoren tot twee verschillende tijdperken in de geschiedenis. Toen de school in 1916 het vijftigjarige bestaan herdacht en de heer Engelsman een feestrede uitsprak, begon hij met te wijzen op de tegenstelling tussen hetgeen de aandacht der volkeren van Europa beheerste en datgene wat de reünisten had samengebracht.

„Het oorlogsrumoer vervult de lucht; de maatschappelijke orde is verstoord, het cultuurleven wordt bedreigd. Het menselijk vernuft schijnt zijn schoonste triumpfen te zoeken in het uitdenken en toepassen van verdelgingsmiddelen, in staat om eeuwenoude resultaten van beschaving en millioenen kostbare

mensenlevens door de adem des gewelds te doen verdwijnen". „Wij moeten er ons voor hoeden", zo was de conclusie van Engelsman, „dat door deze deprimerende gebeurtenissen ons de vrees niet opgedrongen wordt voor de ondergang van het cultuurleven."

Nu ben ik er van overtuigd, dat de toenmalige spreker een ruime opvatting van het begrip cultuur bezat, daar hij een zeer ontwikkeld man was met een veelzijdige belangstelling, doch het is te verklaren, dat hij bij die gelegenheid de culturele waarden van het middelbaar onderwijs naar voren bracht en de betekenis ervan voor het volksleven warm verdedigde. Hij knoopte daarbij vast aan de in 1913 verschenen studie van de in deze omgeving invloedrijke Dr. D. Bos: „De maatschappelijke betekenis van de wet op het middelbaar onderwijs". Zijn betoog is voor een groot deel gewijd aan de bezwaren die tegen dit onderwijs naar voren gebracht worden, aan de critiek die uitgeoefend wordt op methoden en resultaten. Veel van wat Engelsman gezegd heeft zou thans nog wel herhaald kunnen worden. Hiermede wil ik natuurlijk niet zeggen, dat er niets veranderd is sedert 1916. Onze school heeft wel degelijk gestreefd naar de mogelijkheden tot vernieuwing en verbetering. Ik denk hierbij aan de hervormingspogingen van Dr. Stoel, die tot 1921 directeur geweest is en van wie ik mij herinner, dat hij geprobeerd heeft een afdeling voor economisch onderwijs aan de school verbonden te krijgen, hetgeen hem evenwel niet gelukt is. Andermaal trachtte hij een afdeling te vormen voor onderwijs aan meisjes, die zou aansluiten aan de derde klasse. Een uitvoerig rapport hierover bevindt zich in het archief der school. Enkele lessen zouden gecombineerd worden met de gewone 4e en 5e klassen en daarnaast onderwijs gegeven in nuttige handwerken en kunstgeschiedenis, terwijl voor de talen een nieuw programma voorgesteld werd, waarbij de nadruk gelegd werd op de behandeling der literatuurgeschiedenis en conversatie. Wat de kunstgeschiedenis betreft, gaf het programma voor de 4e klasse aan: de ontwikkeling der beeldende kunsten bij de voornaamste volken der Oudheid en voor de 5e klasse: oud-Christelijke kunst, Gothiek, Renaissance en moderne kunst, waarnaast bezichtiging van plaatwerken en bezoek aan musea. Doch ook dit plan van Dr. Stoel werd niet verwezenlijkt.

Bij een ander initiatief van deze directeur kwam zijn vaderlijke gezindheid, welke spreekwoordelijk geworden is, rechtstreeks naar voren. Hij stichtte de vereniging „Steun bij verdere Opleiding", een studiefonds dat nog heden zijn taak verricht. Met hem trof men onder de oprichters aan de heren Ubbo Wilkens, Dr. Brongers en Ds. Cremer. Secretaris was

de leraar C. Brouwer. De heer Stoel bezat blijkbaar de gave om de burgerij voor zijn plannen te interesseren, want verschillende bekende personen uit Veendam en omgeving wist hij aan de vereniging als bestuurslid te verbinden, zoals V. J. A. Wilkens, H. K. Meihuizen en J. W. E. Rooda. En hij heeft bovendien een vooruitziende blik gehad, want bij zijn aftreden en vertrek overhandigde hij aan het bestuur een memorie, waarin de ontwikkeling der vereniging in de toekomst geschetst werd en ik kan verklaren, dat de gang van zaken in de jaren tot heden zich vrijwel geheel volgens dit plan voltrokken heeft.

Ook onder de opvolgers van Dr. Stoel heeft de school gehoor weten te geven aan de eisen tot voortgaande ontwikkeling. Deze opvolgers waren Dr. K. W. Rutgers en de heer W. Reijenga, van wie de eerste na een vijfjarige doch met activiteit gevulde ambtsperiode naar Hilversum vertrok, terwijl de heer Reijenga de leiding der school gevoerd heeft van December 1926 tot September 1951.

In de loop van deze reeks van jaren werd de school uitgebreid met een literair-economische afdeling, zulks met financiële deelname in de kosten door het gemeentebestuur van Veendam. De gedachte van Dr. Stoel was hiermede verwerkt, doch de afdeling moest in 1931 na een bestaan van 6 jaren beëindigd worden, daar het minimum-aantal leerlingen van 10 in de vierde klasse niet bereikt werd.

Zonder dat het onderwijs gebaseerd werd op een nieuw systeem, onderging het toch geleidelijk een verandering en er werd ook meer aandacht geschonken aan excursies, schoolreizen, bezoek aan tentoonstellingen, concerten, lezingen en toneelvoorstellingen. Door de subsidies, welke het gemeentebestuur van Veendam hiervoor beschikbaar stelt, is op dit gebied al veel bereikt. Het verenigingsleven der schooljeugd, kwam na een periode van zoeken naar een juiste vorm eveneens tot grotere bloei. In vroegere jaren werd aan het einde van de cursus de promotie-partij gegeven, dikwijls een briljant feest, maar te veel een vuurpijl met een korte schittering. Thans bezit de school een goed werkende leerlingen-club, die lezingen, debatavonden en schoolfeesten organiseert.

De grootste verandering, waarin de school werd betrokken, had evenwel plaats in het jaar 1947, toen het gemeentebestuur van de mogelijkheid, welke door de maatregelen van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen geboden werd, gebruik maakte om een gymnasiale afdeling aan de school te verbinden. De Rijks Hogere Burgerscholen konden aldus omgezet worden in Lycea, de schoolvorm welke reeds jarenlang door mannen als Professor Casimir sterk bepleit

werd, doch die tot dan toe alleen maar toegepast kon worden aan gemeentelijke en bijzondere scholen. Het zou mij te ver voeren als ik op dit oogenblik ging uitweiden over de voordelen van dit schooltype, doch wel wil ik verklaren, dat onze school door deze maatregel niet alleen verrijkt is met een nieuwe afdeling, maar ook in het algemeen op een ruimere basis geplaatst is, die dunkt mij meer past bij de geestelijke en culturele behoeften van onze tijd. Inmiddels werd in 1949 eveneens het literair-economische onderwijs hersteld als een vaste A-afdeling naast de oude meer natuurwetenschappelijke en mathematische B-afdeling.

De jaren, onder het bewind van de heer Reijenga zijn voor de school niet de gemakkelijkste geweest. De crisis en de oorlog deden hun invloed in hoge mate gelden. De bezuinigingen, die door onze Regering na de financiële en economische crisis van 1929 moesten worden toegepast, lieten ook onze school niet ongemoeid.

De grootste moeilijkheden heeft de school in de tweede wereldoorlog doorgemaakt. Sluiting der school door brandstofschaarste, bezetting van het gebouw door de Duitsers en vlak na de beëindiging van de oorlog door het Grenscommissariaat, dat er honderdtallen vreemdelingen op weg naar huis of naar andere kampementen onderbracht, onderduikende leraren, bedreiging der oudere leerlingen met arbeidsdienstplicht, wegvoering der Joodse leerlingen, die hun land en hun woonplaats nimmer terugzagen, al deze rampen, moeilijkheden en beproevingen zijn over ons gegaan.

Wij willen op deze plaats het vurig verlangen tot uiting brengen, dat een lange periode van vrede en welvaart het mogelijk make, dat de arbeid in dienst van de ontwikkeling en de beschaving voortgang vindt. Ons dagelijks werk valt uiteen in kleine plichten, doch op een dag als deze verruimt zich onze blik en zien ook wij onze taak als een onderdeel van dat grote doel, dat wij ondanks moeilijkheden en tegenstand niet uit het oog mogen verliezen.

Ik zou thans nog enige woorden willen wijden aan de positie van onze school te midden van haar geografisch milieu. Herhaaldelijk sprak ik reeds over de betrekkingen tot de gemeente Veendam en zulks niet alleen als het ging over de periode, waarin de school een instelling van deze gemeente was. Doch de Hogere Burgerschool in onze woonplaats betreft haar leerlingen ook uit Wildervank, Nieuwe Pekela, Meeden, Muntendam en in mindere mate eveneens uit de gemeenten Hoogezand, Gieten en Anloo. Wij hebben een streekschool en dit is een reden temeer waarom wij als Rijksschool in de meest juiste verhouding tot de Overheid zijn geplaatst. Dat er

door de toevoeging van een gymnasiale afdeling ook aan de gemeente Veendam weer een plaats in het beheer der school gegeven is, doet aan dit principe geen afbreuk. Er zijn meer terreinen, waarop door de beide overheden wordt samengewerkt en misschien mogen we hierin de toepassing zien van een zekere mate van synthese tussen de centralisatiegedachte en de gemeentelijke autonomie. Doch ik moet wel constateren, dat het gebied waarvoor wij hebben te zorgen in de loop der jaren is ingekrompen en wel door de oprichting van de Rijks Hogere Burgerschool te Ter Apel en de Chr. Hogere Burgerschool, thans het Chr. Lyceum, te Stadskanaal.

Wij ontvangen dus thans geen leerlingen meer uit Stadskanaal en de monden, althans nog maar weinige.

Het feit, dat heden drie scholen in ons vroegere gebied werkzaam zijn, is wel een duidelijk bewijs voor de toenemende belangstelling in het Middelbaar Onderwijs in de laatste tientallen jaren. Ook de omstandigheid, dat het Lyceum te Veendam, dat op voorstel van een der leraren (thans rector van het Coevorder Lyceum) en met goedkeuring van het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen de naam van Winkler Prins aan zich verbond, dat onze school dus op dit ogenblik bijna evenveel leerlingen telt als tijdens de hoogste bezetting, thans ongeveer dertig jaar geleden, wijst in dezelfde richting. De school vervult daarbij een functie, welke geheel past bij de sociaal-economische en demografische omstandigheden van deze streek. Verschillende gemeenten in onze omgeving en tot voor kort ook de gemeente Veendam hebben een overschot van vertrek boven vestiging. De reünisten, die hier uit zovele plaatsen van ons land zijn aangekomen, hebben tot deze vertrekkers behoord en zij zullen het ongetwijfeld als een geluk beschouwen, dat, als hun woonplaats hun niet de kans tot vooruitgang kon bieden, zij zich goed toegerust in de strijd konden begeven om een goede positie te verwerven in andere plaatsen. Anderzijds heeft Veendam, en dit geldt ook voor de omliggende plaatsen, als economisch en cultureel centrum ook zelf behoefte aan mannen met een brede ontwikkeling, waarop zij kunnen voortbouwen in de richting van hun taak in bedrijf of ambt. En laten wij daarbij ook de betekenis van het onderwijs aan de meisjes niet vergeten en denken aan de plaats der vrouw in de opvoeding en de betekenis hiervan voor de cultuur in het algemeen.

Aan het einde van mijn beschouwingen gekomen voel ik mij gedrongen, namens de school mijn dank uit te spreken tot de Regering van dit land en het Bestuur van deze gemeente voor de zorgen door hen besteed aan het Middelbaar en Voorberei-

dend Hoger Onderwijs in Veendam. Mijn dank gaat verder uit naar hen, die onze school in het verleden en tot nu toe hebben gediend en er hun krachten aan hebben gegeven.

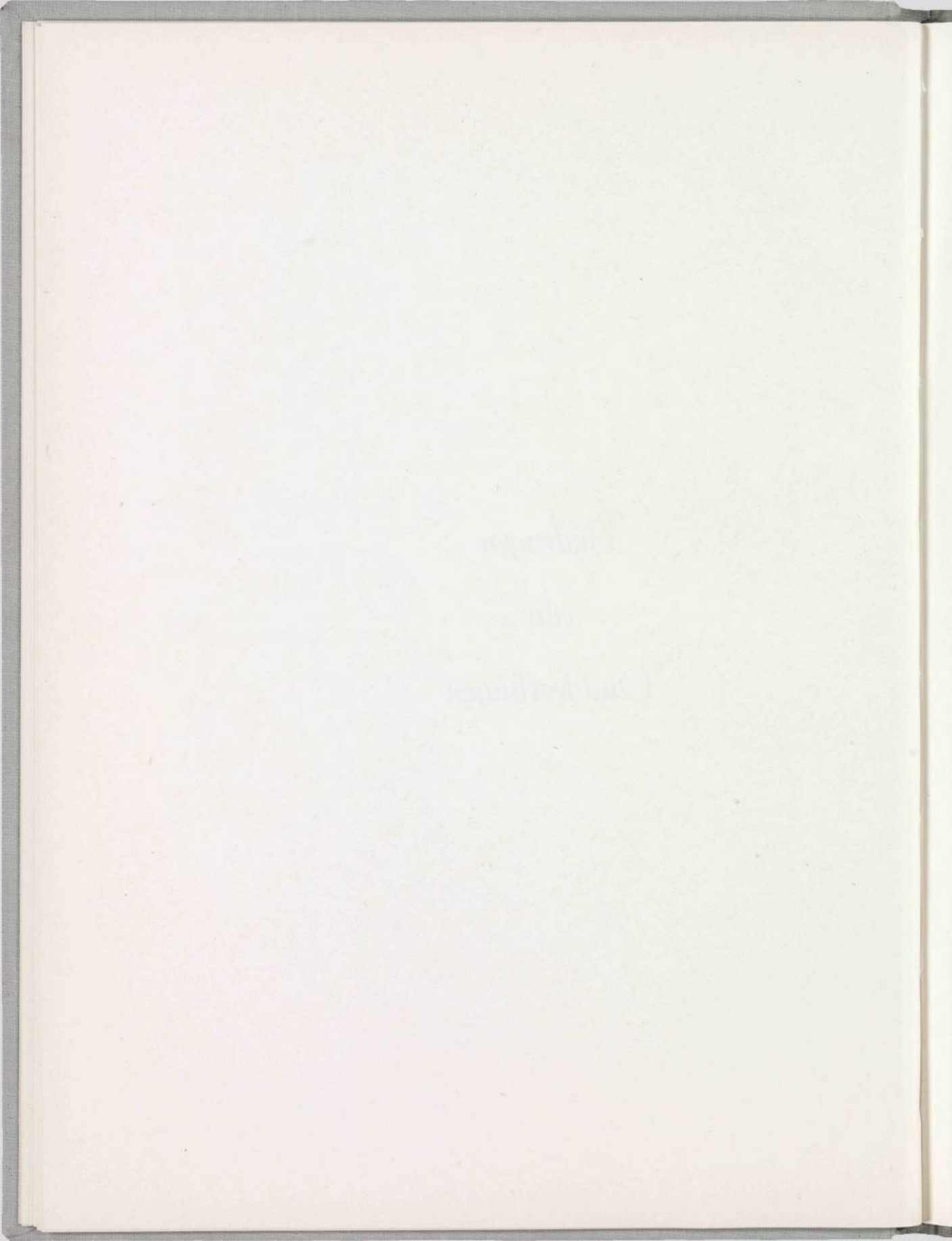
Tenslotte richten mijn gedachten zich tot die velen, die gaarne op dit ogenblik in het midden der reünisten hadden willen zijn, maar door hoge leeftijd of ziekte daartoe verhinderd waren. Niet minder denk ik aan hen, die hun arbeid en woonplaats ver buiten ons vaderland hebben gevonden, zowel in Indonesië, Curaçao, Suriname, de Verenigde Staten, Canada, Venezuela, Australië, Zuid-Afrika, India als in vele andere oorden. En aan de anderen, die, een oude Veendammer traditie volgende, ter zee varen en zich tot de uiteinden der aarde begeven, waarvan ik alleen met name wil noemen de heer Teljer, de scheepsarts van de „Willem Barentsz”, die nu naar de Zuider Oceaan koers zet, kapitein Haitsma van de „Raki”, het schip dat door onze school geadopteerd is en de heer R. Verwey, gezagvoerder van het m.s. „Java”.

Met eerbied gedenken wij de oud-leerlingen der school die in de strijd voor het vaderland, in het verzet tegen de onderdrukking of als slachtoffer der vervolging hun leven hebben gelaten.

Moge het onze school in dit gezegende land der vrijheid wel gaan in de toekomst. Mogen allen, die gesteld worden in haar dienst en die zich geroepen voelen de jeugd te onderrichten, daarbij steeds geleid worden door de beginselen van liefde, rechtvaardigheid en wijsheid.

Bijdragen
van
Oud-leerlingen

Aan de proponenten van deze herdenking

De R.H.B.S. te Veendam, die in 1866 is gesticht en in 1947 is uitgegroeid tot het Winkler Prins Lyceum, leeft uiteraard voort bij allen, die haar, in lief en leed, in haar oorspronkelijke vorm hebben gekend en zij zal met hen in de historie verzinken. Zo komt — begrijpelijk — een tijdstip, waarop zij als levend beeld van herinnering is verdwenen en daarmee de reële zin van herdenking.

In het brein van de proponenten dezer herdenking zal — zo meen ik te mogen veronderstellen — deze gedachtengang hebben plaats gevonden. Behorende tot de groep van oudleerlingen der R.H.B.S. breng ik hun voor het scheppen van de mogelijkheid van deze wijze van herinnering namens deze groep, sit venia verbo, mijn erkentelijkheid tot uiting.

Groningen.

Prof. J. H. ENGELHARDT.

Jurrie en Aaltje

Toen de deur achter hen dichtbatste, was er rond hen de verwarrend-lawaaierige drukte van de Zaterdagavondstraat. Schonkerig-onvast liepen ze naast elkaar. Jurrie met z'n vroegouwe rimpelkop naar voren gebogen als een kwaai bisonstier die overal gevaar denkt. Aaltje vodderig-verflensd, sjokkerig in haar ouwe, vale mantel met boven de vettige kraag het magere hoofd, tussen de scherp-uitstekende jukbeenderen de suf-lodderige ogen, die verwezen keken naar alles, maar zonder er iets van te zien.

Door de gedachten dreunen de woorden die schele Jan Borstels ze net in de kroeg met z'n hese drankstem had uitgeblèrd: „Ze zuupen d'r kinder deur de jenever op”.

Brullend van de lach om die vondst had hij zich kletsend op z'n magere dijen geslagen en nog eens uitgeierd in schokkerig-hikken: „Ze zuupen d'r kinder deur de jenever op.”

Met een grauw had Jurrie Aaltje, die niets horend aan de vaal-bruine tafel in 't hoekje achter haar lege glaasje zat, bij de arm gegrepen en haar meegenomen naar buiten. Zonder iets te zeggen was hij weggegaan, geslagen door die woorden en nog niet dronken genoeg om de lef bij elkaar te brengen om in wilde opstandigheid tegen alles en ieder er op los te gaan rauzen.

De woorden bleven doormalen door z'n half benevelde hersens. Ze zuupen d'r kinder deur de jenever op.

Geertje, Jan, Albertien, Geessien en dan de kleine Aaltje... Ze zuupen d'r kinder... Weggehaald waren ze door de veldwachters en 'n deurwaarder... Ze zuupen d'r kinder... Wat had burgemeester ook weer gezegd?... Hoe was 't ook weer... Ontzegd waren ze... Ja, zo was 't... Ontzegd... Omdat ze... omdat ze... ja, verdomme 't was zo... omdat ze d'r kinder verzopen hadden met de jenever.

Klaar-duidelijk door de werking van nog niet te veel alcohol wist Jurrie opeens scherp, waarom de kinderen waren weggehaald. 't Was precies zoals schele Jan Borstels had gezegd: „Ze zuupen d'r kinder deur de jenever op.”

Een paar jongens in de roes van de Zaterdagavondse meidenjacht botsten tegen Aaltje aan, zodat ze wankelend tegen Jurrie stootte. Even keek hij op, of hij de jongens aan wou vliegen, maar ze waren al weer in de drukte verdwenen. Toen pakte hij Aaltje bij de arm en hield haar vast, zo goed hij het kon haar verder voerend door de dicht-opeensjokkende mensen.

— Ze zuupen...

't Krampte door zijn lijf en opeens was er een kracht in hem, zo intens groot en machtig, dat hij er van bleef stil staan, dicht tegen de huizen aan, zodat de andere mensen langs hen konden gaan. Aaltje deed nog een stap, zwaaide toen terug naast hem.

„Wicht”, zei hij en hij keek haar aan. „Wicht, 't is oaf-loop'n. Wie drinken nait meer... Nooit meer...”

Aaltje richtte even haar hoofd op en knikte.

„Joa Jurrie, d's goud, da's best heur”, knikte ze dof, in een alles-goed-vinden. „Da's best jong, haile best.”

„As 't dat moar waist”, gromde Jurrie. „Wie drinken nooit weer. Hest dat begrepen? Dan komen kinder ook weer.”

„Joa, da's best Jurrie, haile best”.

Jurrie keek haar aan. Opeens, even vlug als die wil was gekomen om al dat beroerde, dat ellendige ver van hen af te gooien, zakte de kracht weg. Aaltje begreep 't niet meer. Nou niet en ook morgen als ze weer nuchter was, zou ze 't niet begrijpen. Als hij dan weer zou zeggen: „Wicht wie zuupen nait meer, kinder mouten terug komen”, dan zou ze weer knikken en zeggen „Da's goud, da's best jong”, om een paar minuten later drein-zeurend zitten te vragen om een glas jenever of brandewijn.

Z'n rug die zich zo straks opeens gespannen had, zakte weer door en de opgeheven schouders gleden af tot de mistroostige laagte waar ze de laatste jaren altijd hingen. Schuifelend liepen ze weer samen voort, hij beroerd en ziek van dat hopeloze steeds dieper zakken en zakken zodat er geen terugklimmen meer mogelijk was, Aaltje moeizaam terugdenkend aan het enige wat ze begrepen had van hetgeen Jurrie had gezegd: „Dan komen kinder ook weer.” Heel vaag-onduidelijk, als iets waarover ze eens had gehoord, zag ze een paar kindergezichten. Ze begreep dat die wat met haar te maken hadden en met hetgeen Jurrie had gezegd. Maar 't juiste verband kon ze niet vinden en ten laatste gaf ze het op en liet haar gedachten weer wegvaren in de duistere stroom van versuffing.

Een eind verder in de straat kwamen hen flarden muziek tegen en voor de galanteriewinkel van Schoorman met de grote, helverlichte etalages groepten mensen samen.

„Heur, Jurrie, heur... muziek... mooi hè?” mompelde Aaltje en ze keek hem even aan met een opflikkering in de ogen.

Hij gromde wat in z'n grijzig-rooie baard, maar schuifelde mee in de richting van de muziek, waarheen ze hem trok. Tussen de groepjes mensen schoven ze naar voren, tot ze vlak tegenover de Heilsoldaten stonden, die juist een lied eindigden.

„Wat jammer, dat 't uut is” mompelde Aaltje als 'n drenzerig kind, maar Jurrie snauwde:

„Hol die de bek, ze zeggen wat”.

Een van de mannen in een blauw met rood afgezet uniform, deed een paar stappen naar voren en begon te praten. Aaltje luisterde even, 't hoofd 'n beetje scheef, de mond wat open, zodat een straaltje speeksel uit de mondhoek over de gore kin liep.

Jurrie keek naar de man en probeerde te begrijpen wat die in galmend-schreeuwende woorden vertelde. Maar door z'n hoofd maalden nog steeds de gedachten rond de uitroep van schele Jan Borstels en ze poogden in opstandig-worstelen een uitweg te vinden, om op te komen uit de walgelijke misère waarin hij was geraakt. Op de achtergrond van dat denken waren de beelden van de vijf kinderen, scherp en duidelijk omlijnd en niet vaag — onwezenlijk als bij Aaltje. Geertje en Jan en Albertien en Geessien en de kleine Aaltje. Die ze hem hadden afgenomen, maar die hij terug wou hebben en naar wie hij, als hij nuchter was, met zo'n onbedwingbaar verlangen hunkerde, dat hij uit louter ellende maar weer ging drinken om dat knagen kwijt te raken.

„God is liefde. Voor iedereen. En God roept iedereen.” De man voor hen was jong en aan zijn spraak te horen niet uit het dorp. Zijn stem schalde ver over de mensen en overriep het schreeuwend lawaai van de straat. Zijn gezicht was een beetje opgeheven, maar soms deed hij opeens een stap naar voren en sprak recht tot de mensen die vooraan stonden.

„Roept God nog naar Zijn voornemen? Ja, zeker doet hij dat! Maar evenals Ruth het zeker hier op aarde nooit geweten heeft, zo beseffen wij niet, dat God zovele bemoeienissen met ons heeft en ons roept en zoekt en trekt met de koorden der liefde.”

De heilsoldaat was vlak voor Jurrie komen staan en keek hem strak aan. Maar die hoorde alleen de stem en verstond het woord „liefde” dat hem direct weer deed denken aan de kinderen en aan zijn hunkerend verlangen. Wat wilde die kerel van hem? Kon die hem de kinderen terug geven? En zijn werk en zijn huis, zijn meubels en de kanaries en konijnen? Wat had die kerel hem zo aan te kijken? Was hij soms ook een van die mooie menere die hem dat alles hadden afgenomen, stuk voor stuk, langzaam maar zeker?

Een wilde opstandigheid kwam in hem op. Het was een uitbreken opeens van al dat pijnigend denken en van de opgekropte haat. Hij boog z'n baardige kop nog een beetje verder naar voren, z'n schouders kromden zich wat en z'n armen trokken een beetje op. Loerend keek hij onder z'n zware borstel-wenkbrauwen naar de heilsoldaat die daar voor hem stond en tegen hem sprak. Scherp luisterde hij in argwanende achter-

docht, er zou maar een enkel woord nodig zijn om ook de laatste rem los te gooien en hem in niets meer ziende woede te doen afstormen op de man tegenover hem en diens zacht-bleke gezicht te bewerken met z'n zware mokervuisten.

„God roept U... Niet ik roep U... maar God...”

Langzaam sprak de man de woorden uit, duidelijk en klaar. Bij de laatste stak hij z'n vinger op en wees in een gewoonte gebaar naar de duister-overwelfde hemel. Nog langzamer dan de woorden werden gesproken, klonken ze door in de hersens van Jurrie. Niet ik roep U, maar God. God... Daar was niet tegen te vechten, die kon je niet in 't gezicht slaan en een trap in de buik geven. God was onbereikbaar. Nee, die kon hij niks doen en als die kerel niet voor zichzelf sprak, maar voor God, dan kon hij hem ook niks doen. Die moest ook doen wat hem gezegd was. Dus dan hoorde hij niet bij de meneren die hem alles hadden afgenomen. Want die zeiden wat er gedaan moest worden en deze man zei alleen wat hem bevolen was door God. Nee, dan kon hij er ook niks aan doen dat hem zijn kinderen waren afgenomen en al 't andere... Helemaal niks... nee...

Hij zakte weer terug in zijn vroegere houding en luisterde niet meer naar de toespraak. Maar de gedachten maalden door, steeds maar om diezelfde punten, diezelfde beelden en alles werd steeds grauwer en grauwer.

Hij greep Aaltje bij de arm en sleurde haar mee, weg van die kerel die het had over God en liefde en die hij niet op zijn bek kon slaan omdat hij ook maar gestuurd was door God en er zelf niks aan kon doen wat hij zei. Er gistte een razende woede in hem en Aaltje meesleurend sjouwde hij met grote stappen de weg weer terug.

„Nait zo hard Jurrie”, steunde Aaltje, met de arm wringend om zich te bevrijden uit de harde greep.

„Hol die de bek”, vloekte Jurrie weer.

Zo sjouwden ze door, tot ze weer voor de kroeg van Delmans stonden. Toen eerst liet hij Aaltje los, stootte met een driftige duw de deur open en stond met een paar grote stappen midden op de zanderige houten vloer van de gelagkamer. Nog meer dan zo straks voor de heilsoldaat was zijn houding gekromd en zijn armen hield hij half gebogen voor zich, als een gorilla die de aanval overweegt.

„Hè, Jurrie”, riep Delmans joviaal-breed van achter de tapkast, terwijl hij tegelijk de zwarte jeneverfles greep en twee glaasjes inschonk. „Most nog aine hebben?”

Jurrie loerde door het rokerige zaaltje en keek naar de mannen die rond een paar tafeltjes zaten te kaarten of bij de tapkast stonden te praten.

„Woar is schele Jan Borstels?” vroeg hij hard.

Een paar kaarters keken even op, maar kletsend smeten ze direct daarop weer een kaart op het bekringde tafeltje en één riep „troef”, hard en triompherend.

„Woar is schele Jan Borstels” vroeg Jurrie weer.

„Jan Borstels? Dei is allaank vot. Wat most van hom?”. vroeg de kastelein, terwijl hij de twee glaasjes op het tafeltje zette waar ze een uur geleden ook hadden gezeten. Aaltje ging direct zitten en nam een slok. „Lekker”, mompelde ze zacht en streek met 'n vies-wittige tong over de dunne groef-lippen.

„Vot?”

Het doel dat hij zich die laatste minuten zo vast voor ogen had gesteld, was opeens weggefallen. Schele Jan Borstels, die hij kapot had willen ranselen, een mes tussen de ribben had willen steken omdat die had geroepen van „Ze zuupen d'r kinder deur de jenever op”, was weg. Voor de tweede keer was een mogelijkheid voor ontlading van alle woede en al het verdriet verdwenen.

Jurrie knikte even voor zich heen. Hij had het kunnen weten. Alles werd hem afgenomen. Nou ook dit. Alles ging immers mis. Daar was geen vechten tegen.

Hij schoof tegenover Aaltje aan het tafeltje, greep het glaasje, dronk het in een lange teug leeg, zodat zijn scherpe adamsappel in de magere keel op en neer stootte, en riep hard naar Delmans achter de toonbank:

„Breng ons d'r nog aine”.

„Hest nog geld?”

„Is dat soms genog?” Hij gooide een rijksdaalder op het tafeltje. Daar bleef het vodderig papiertje liggen, tot Delmans het oppakte en zei „Krigst nog 'n dubbeltje weerom”.

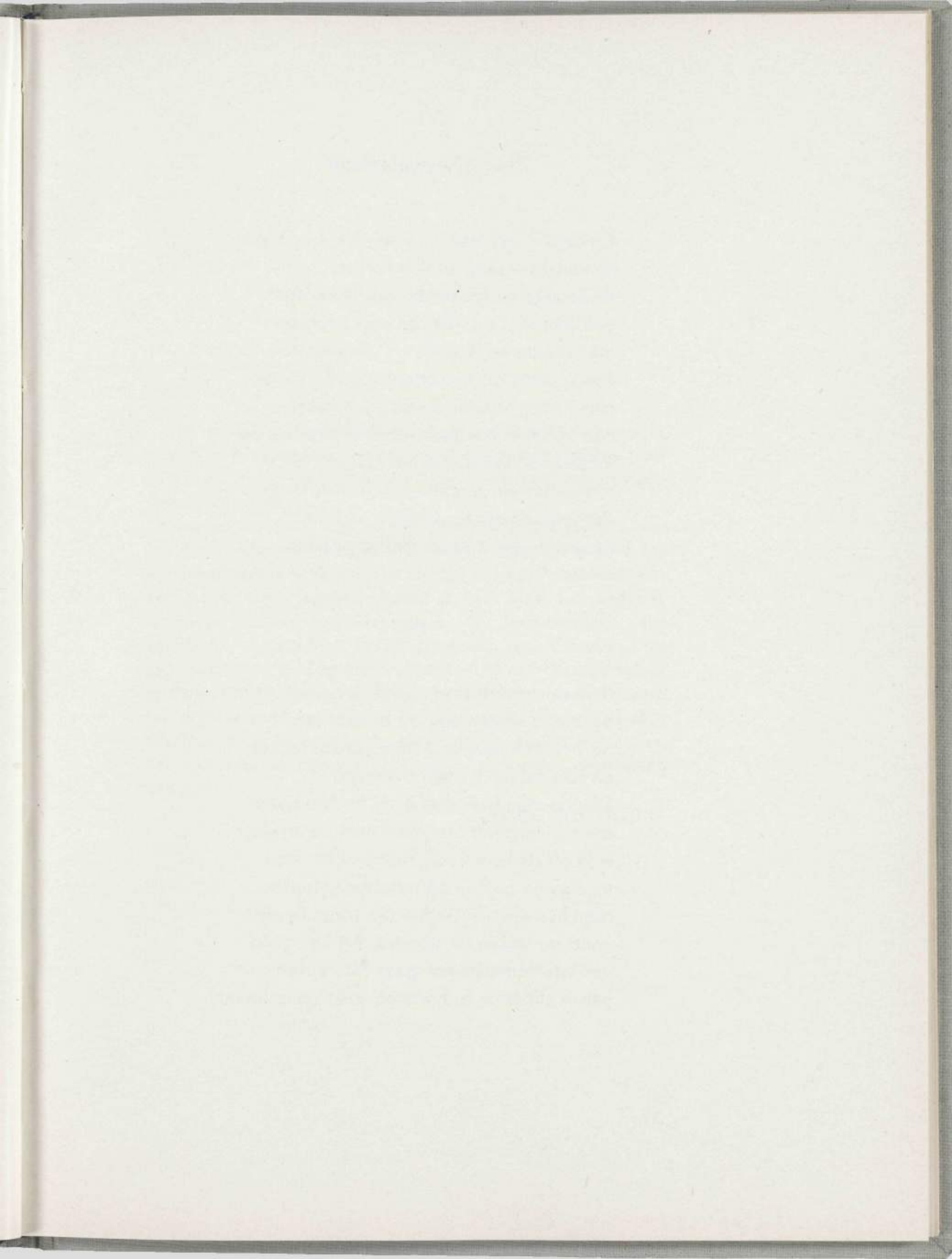
„Geef nog moar 'n poar en ook 'n poar moatjes in 'n fles mit”, en weer legde hij 'n rijksdaalder neer.

Schokkerig-zwaaiend liepen ze door de duistere achterstraat naar hun woonschip. Midden op straat bleef Jurrie plotseling staan. „Hest wel heurt, wat of hij zee, Aoltje? God is liefde, zee hij en God roept U, zee hij. Moar ik sloa ze murgen allemoal de harsens in Aoltje. Allemoal, schele Jan Borstels ook... Allemoal, begripst? Moar hij nait, want hij mout allennig moar zeggen, wat God wil. En doarom ken ik hom niks doun. Begripst Aoltje? Moar dei aandern, sloa 'k allemoal d'r harsens in.”

„Joa, da's goud, Jurrie, da's goud”, knikte Aaltje. Toen boerde ze diep en hard, slikte smakkend en zei „Geef mie 't fleske even aan, 'k heb zo'n durst.”

ANNO TEENSTRA.

(fragment uit de roman „Jurrie Kozak”.

Uit: „Novemberland”

Dit land is van den wind en van den regen
en van de wolken en den horizon ;
de strakke en lijnrechte vaarten kregen
een diepen zin : die dit land overwon
met strakke wilskracht — die den dag begon
met graven bij zonsopgang en de spade
niet rusten liet eer de bloedrode zon
hem duidde, dat het avond werd en na de
moeizame dagtaak in het huis zijn gade
reeds op hem wachtte bij de simple disch —
de oeverlijnen der vaarten verraden
zijn aard, die wijd en rechtgesneden is.

Ik neem mijn fiets en rijd de wegen over,
de smalle wegen van dit breede land ;
de boomen huivren in hun laatste loover
en kale takken krijgen overhand.
Diep in mijn hart voel ik de hechte band,
die mij verbindt met deze nuchtre streken :
wijd als de hemel zelf, met eendre rand,
en als een oud en onmiskenbaar teeken
dien hemel spieglen in zijn trage beeken,
vaarten, wijken en slooten. Als het goud
van late zomerdagen gaat verbleeken,
heb ik dit land in droomen weer aanschouwd.

Het gedicht „Novemberland” is door mij geschreven in de zomer en het najaar van 1942, toen ik het beter achtte, voor enige tijd de Veenkoloniën te verlaten in verband met de tijdsomstandigheden.

Hoewel het lange tijd in mijn bedoeling had gelegen, het beeld van dit land in dichtvorm vast te leggen, teneinde het het Nederlandse volk voor te houden als een landstreek met een geheel eigen karakter, kwam ik daar eerst toe, nadat ik de streek verlaten had. Het waren de herinneringen aan herfstelijke fietstochten in de omgeving van Veendam, die zich daarbij op de voorgrond plaatsten. Waarschijnlijk heb ik in dit gedicht de landstreek geïdealiseerd (zoals dichters eigen is), maar ik meen tevens er in geslaagd te zijn, iets van de aard van landstreek en bewoners vast te leggen. En dit is — naast het schrijven van een goed gedicht — mijn enige doelstelling geweest.

KOOS SCHUUR.

Herinneringen

Mijnheer van Dokkum stond aan het hoofd van de „Veen-dammer School Vereniging”, in de „Plantsoenschool”, meer populair „de Standenschool” of ook wel „de Chroomleren Schoule” genaamd. Met grote eerbied gedenk ik de wijze, waarop de heer van Dokkum ons indertijd voorbereidde voor het volgen van het Middelbaar Onderwijs.

In September 1918 trokken we vol goede moed naar de Rijks Hogere Burger School met 5-jarige cursus. Dit cijfertje 5 is niet constant en van veel factoren, waaronder psychologische, afhankelijk. Het wijze woord van wijlen Mr. Vius Romkes, eertijds corpsadvokaat van het Groningse Studenten Corps „Vindicat atque Polit”:

„De studie is een loopbaan en geen renbaan” speelt, of speelde althans vroeger, ook een rol bij het volgen van Middelbaar Onderwijs.

De eerste dag op school duurde slechts kort en diende ter wederzijdse kennismaking van docenten en leerlingen.

Aan de ingang stond Lukkien, de conciërge, met een vage glimlach om de mond, en een uitdrukking op het gezicht van: „Met die en met die zullen we nog wel wat beleven!” Hij wees ons met een bruusk gebaar en zonder veel te zeggen, ons lokaal.

De kennismaking kon beginnen.

Het allereerst kwam de directeur, Dr. Stoel, in de wandeling „Opa Stoel” genaamd. Glurend over de vlakke bovenkant van zijn brilleglazen monsterde hij ons één voor één en wees ons daarna op onze verplichtingen jegens ouders, docenten en de school. We werden er wel wat stil van... Dr. Stoel was een eerbiedwaardig man.

Daarna volgden de leraren, voorzover zij betrokken waren bij het geven van lessen in de eerste klasse. Zij hadden die morgen geen kinderen aan ons! Neen, wacht eens, er gebeurde toch wel degelijk iets: Mijn „bankgenoot” probeerde een grapje te maken, toen onze Wiskunde-leraar, de Heer Stracké, bezig was ons uit te leggen, wat zijn opvattingen over orde in de klas inhielden... Het is moeilijk te begrijpen voor diegenen, die de Heer Stracké nooit gekend hebben, hoe de toestand zich op dat moment ontwikkelde. Nog klinkt mij het gebulder in de oren en zie ik het slachtoffer ineenkrimpen onder de dreigende blikken boven de grijze hangsnor!

Dat was onze entrée.

Wat nu te memoreren van de jaren, die volgden. Och, ieder heeft zo zijn eigen ervaringen, goede en minder prettige, vaak

omgekeerd evenredig aan die van de docenten. Veel leraren kwamen en gingen, ieder droeg zijn eigen stempel, zoals op ieder school. Wie enige zin voor humor bezat, kon onder de lessen vaak zijn hart ophalen. Ik herinner mij nog als de dag van gisteren, dat onze leraar Smith zich tijdens een les in de Nederlandse Taal en Letterkunde liet ontvallen: „Een van de voornaamste dichters uit die periode was Jacques Perk; de stumper is vroeg overleden”. Dit kwam er zo echt à la „Smithje” uit, dat wijlen onze vriend Hartog Cohen begon te grinniken. Meneer Smith kreeg dit in de gaten: „Wat wil die vent van Cöhen, wat is er te lachen, vent, is dat zo belachelijk, als een stumperige jongeman van even twintig jaar sterft?!”

Terwijl hij dit allemaal riep, was „Smithje”, iets voorovergebogen, van zijn verhoging afgerend, tussen de banken door, iets voorbij de bank, waar Hartog in zat, draaide zich om en sloeg onze vriend duchtig met „Uit onze Letteren” om de oren.

Herinneringen te over: Weer zie ik „Opa Stoel” plotseling binnen komen onder de Franse les van mijnheer van 't Hooft...

„Mijnheer van 't Hooft, mag ik U even storen? Jongelui, ik betrad daar juist de retirade en zag, dat het daar ver van zindelijk was. Vind je dat zo grappig, Fijn van Draat?” Ik knikte van „ja”. „Nu ik niet” vervolgde de directeur met zijn nasaal geluid, glurend over zijn bril, „en als zo iets door jullie geconstateerd wordt, moet jullie voortaan onmiddellijk Lukkiiiëën waarschuwen.” En hij vertrok weer, maar de goede van 't Hooft heeft dat verdere uur geen minuut stilte meer gekend.

Op zekere dag bracht mijnheer van 't Hooft iemand mee, die ons de uitspraak van het Frans wat zou verduidelijken, al dient gezegd, dat onze eigen docent een voortreffelijke uitspraak bezat. Het was een rijzige man in een lange zwarte jas met een lange, zwarte baard. Terwijl mijnheer van 't Hooft zich opstelde achter zijn catheder stapte monsieur le professeur op ons toe. „Allons, mes enfants, répétez: o, o, bon, bon, bon-bon, u, u, un, un, brun, brun, è, è, vraiment, vraiment, ment, ment, i, i, pitié, pitié, a, a, bas, bas, banana,ba-na-na”. Hij stond vlak bij me en we zagen zijn baard heftig op en neer gaan. We moesten wel lachen, of we wilden of niet, ook mijnheer van 't Hooft moest lachen (ik heb het hem daarna nooit meer horen doen) en monsieur le professeur redde met een charmante glimlach de situatie.

Eens hebben we iets grappigs beleefd in de Geschiedenisles. We hadden een nieuwe, jonge leraar gekregen. Om ons het verband tussen geschiedenis en cultuur beter te doen begrijpen had hij het plan opgevat, om tijdens de les goede reproducties van schilderijen te laten zien. Vol enthousiasme werd

ons een fraaie plaat van de Mona Lisa getoond... Toen kwam de verpletterende reactie: „Ze zit goud in 't vlais!” Ik meen me te herinneren, dat we nooit meer reproducties op de Geschiedenisles te zien hebben gekregen.

En dan gaan m'n herinneringen terug naar onze leraar Engels, die altijd, luid bellend, de bocht nam bij de basculebrug en die op een gegeven dag bijna in het Oosterdiep reed, omdat we een steentje in zijn bel gestopt hadden...

En dan de pret, als de les plotseling onderbroken moest worden vanwege een luid geraas en geknetter buiten op straat. Dan was de heer Corn. Kip bezig met experimenten aan zelf geconstrueerde automobielen. Misschien is er wel een kleinkind van hem onder de leerlingen; grootvader zal zich dat nog wel herinneren.

En dan die keer, toen ik jodoform voor de grap had meegebracht en dat uit de aardigheid bij kleine hoeveelheden naar mijn beide achterbuurvrouwen toeblijs; het waren geloof ik Zwaantje Dopper en Regnera Drenth. Zwaantje kreeg een neusbloeding en de hele school rook naar het helse poeder... Toen realiseerde ik me ineens, dat de volgende les gegeven zou worden door mijnheer Stracké. Erger kon het niet en het moment, waarop deze binnen zou stappen, zag ik met angst en beven tegemoet. Het liep gelukkig boven verwachting goed af! Mijnheer Stracké kwam binnen, snoof... en stapte, zonder iets te zeggen op de ramen af (het was winter) trok ze allemaal open en begon zijn les.

Onze gymnastiekleraar, had de gewoonte iemand, die uit de band gesprongen was, aan het eind van de les in de ringen tot aan de zolder op te takelen en dan een tijdlang moederziel alleen te laten. Ook geen pretje!

Ja, we hebben later ook leraressen gehad, voor Engels en voor Frans. Op de voor ons nieuwe aanwezigheid van deze dames werd natuurlijk op bijzondere wijze gereageerd. Het beste kan ik dat demonstreren aan twee voorvallen, die ik mij nog heel goed herinner. Op de Engelse les werd gevraagd, wat de betekenis was van „native spot” en met de beste bedoelingen, onder hilariteit van de klas, verkondigde ik: moedervlek.

Op de Franse les werd gevraagd: een woord op -eur, dat de vrouwelijke uitgang -euse heeft. Nu liep er in die tijden door Veendam altijd een meneertje, dat, wat de Groningers zo kernachtig noemen: „de kwitantie op de neuze” had. Dit meneertje werd door de kwajongens „Baron Bitterneuze” genoemd. Vanzelfsprekend had ik het gevraagde woord er reeds uitgeflapt, vóór ik er erg in had (ik wilde er vermoedelijk ook geen erg in hebben) en had gezegd, met een keurig Frans

accent: Bieterneur-Bieterneuze, juffrouw. Even was het stil in de klas, toen hadden ze het door. Maar straf kreeg ik dit keer niet.

Al met al ben ik op mijn manier de school doorgeworsteld en ben blij, achteraf, dat ik dit in de vertrouwde Veendammer omgeving, die mij steeds lief is geweest, heb mogen doen. Aan velen denk ik met dankbaarheid terug voor hetgeen ze mij mee hebben gegeven en voor het geduld, dat zij met mij hebben gehad.

Dr. J. A. FIJN VAN DRAAT.

Terugblik

Aan de viering van het vijftigjarig bestaan van de H.B.S. met vijfjarige cursus te Veendam — thans Lyceum, genoemd naar de man, in een vorig gedenkboek genoemd „de geestelijke vader” van de school — heb ik meegedaan. En aan het feest ter gelegenheid van het vijftewintigjarig bestaan heb ik nog een herinnering, al lagen er toen verscheiden jaren voor me, voordat ik toelatingsexamen zou doen. Maar in dat jaar was mijn oudste zuster als leerlinge toegelaten en de Directeur, naar ik de volgende dag hoorde, had daarvan melding gemaakt in zijn toespraak, omdat de vader van die juist geslaagde de eerste leerling was geweest, die het eindexamen van de H.B.S. had afgelegd. Voeg ik daar nog bij, dat mijn grootvader lid is geweest van de Commissie van Toezicht, daartoe benoemd in 1865, dan ligt het wel voor de hand, dat een terugblik meer bij de schrijver van deze regelen past dan een blik vooruit. Niet dat ik me er niet over zou verheugen, dat Veendam nu een Lyceum rijk is. Het lijkt me een instelling, die niet genoeg geprezen kan worden, omdat zij aan mensen van zeer verschillende aanleg kansen geeft, die de H.B.S. niet kan bieden. Maar dit is een onderwerp, dat buiten mijn oordeel valt en wie nog eens wil lezen, welk een goede instelling de H.B.S. is geweest, moet het gedenkboek van 1916 naslaan en zien, wat de feestredenaar, de heer A. Engelsman, daarvan zei.

Aan die Veendammer H.B.S. heb ik goede herinneringen. Alleen plezierige? O nee, lang niet. Eerlijk gezegd: Ik vond de grote vacantie van een week of zes, zeven wel een van de prettigste dingen, die er aan zo'n school te beleven vielen. Ik was geen luiwammes en stelde ook wel belang in veel vakken, maar dat huiswerk! Als je daar al uren „op school” had zitten luisteren of onverwachte proefwerken maken, dan moest daar toch geen hele avond van thema's maken en lessen leren en vraagstukken („sommen” mochten we niet zeggen) oplossen op volgen. En dan liep ik er de kantjes wel eens af. Ik herinner me nog levendig dat ik op 'n mooie zomeravond er eens helemaal de brui aan gaf, over de schutting van de tuin klom en de velden inliep.

De volgende morgen vloog ik tegen de lamp: een beurt, waarvan ik niet veel terechtbracht! Toen de leraar me vroeg, hoe dat zo kwam, heb ik maar ronduit gezegd, wat ik misdreven had. De reactie van de leraar? „Ja, dat kan ik me wel voorstellen, maar zoiets moet je vooral niet vaak doen.” Zie, dan is verder de hele dag goed.

Er zou veel te vertellen zijn, maar begint men aan de bij-

zonderheden van de heldendaden of de streken uit die jaren, dan zou er geen eind aan komen. Die zijn beter voor een gesprek met de tijdgenoten. Hoevelen zijn er nog van in leven en hoevelen van die zullen reünist zijn? Men ziet hen in gedachten allen weer voor zich, ook al heeft het latere leven de wegen totaal uiteen doen gaan. En bij die „schouw” komen ook de leraren in de herinnering terug en nu mag ik wel zeggen, dat ik van hen veel in mijn leven heb meegekregen, dat ik met dankbaarheid gedenk. En zo is die H.B.S., welker jubileum we zullen vieren, een instelling die we, ook in haar gewijzigde vorm, een lang bestaan toewensen. Vijf en tachtig jaar is al een heel stuk geschiedenis. Waarom we geen vijf en zeventig jarig bestaan hebben gevierd laten we hier buiten beschouwing. In elk geval hoop ik, dat over vijftien jaar weer feest zal worden gevierd en dan in een wereld, waar niet zoveel brokken zijn gemaakt.

Denk ik nog even terug aan de leraren, dan komt ook als vanzelf het beeld op van wat wij, leerlingen, toen waren in onze „moeilijke jaren”. Dit beeld zie ik niet heel zwart. Natuurlijk haalden we kattekwaad uit, bedreven onhebbelijkheden, verzuimden zonder noodzaak, maar toch waren we, dooreen genomen, geen bende vlegels of schavuiten. En dan komt tenslotte die vijfde klas, waarin we ons, naar de toenmalige Directeur zei, er naar hadden te gedragen, dat de tijd naderde waarin we geen scholieren meer waren, maar mensen in de maatschappij zouden zijn. Die woorden sloegen in.

Ik zou willen besluiten met het korte verhaal van een schoolverzuim, gepleegd door vier leerlingen van de tweede klas; een van die vier was ik. Op een Zaterdagochtend stonden we voor de school (die „oude” aan de Kerklaan) te wachten op de bel, toen er een ons bekende jager voorbijkwam. 't Was prachtig Septemberweer en de jager en de hond en het jachtgeweer en de weitas waren te veel voor ons. Een van ons zei: „Nou op jacht gaan is beter dan naar school gaan” en de jager zei: „Ga mee jongens, die school blijft daar wel staan”. En we *zijn* meegegaan.

Niemand van de klasgenoten kon zeggen, waar het ontbrekende viertal gebleven was; wel hadden sommigen ons gezien. Het is voor ons vieren een pracht van een dag geworden, maar toen we 's middags tegen een uur of vier op weg waren naar huis kregen we het wel benauwd. Het viel mee. Er was grote onrust geweest bij leraren en bij ouders en toen we ongedeerd weer te voorschijn kwamen kregen we — eerst — van de ouders en — later — van de Directeur geen straf, alleen maar uitbranders.

Goede herinneringen! Bussum, Juni 1951.

C. H. VAN HULTEN, Graaf Wichman Laan 43.

Boutade

Als de angst voor het vreemde een vreugde is,
Opwindend de harsige geur van vernis
En zuiver de witkalk van zolder en wanden,
Dan zitten wij, klein, en schoon onze handen
Die langs de koel-gladde bladen tasten
Der nieuwe boeken; wij zijn hier gasten
Begroet met een glimlach. De toekomst is wijd
En hoog het leven: het vindt ons bereid:
Wij rijgen, als paarden, de woorden der les,
Die eerste dag op de H.B.S.

Ik durf niet terug naar de lege lokalen;
Ik durf door de holle gangen niet dwalen;
Waar is mijn ontzag voor de gipsen beelden?
Is dat plaatsje het plein, waar wij eertijds speelden?
O, ontroering, waar vruchteloos mijn hart om vraagt...
De directeur is een man, die een interlock draagt,
Altijd andere kinderen gooien met propjes,
In de lerarenkamer vertellen ze mopjes.

O, mocht ik nog eenmaal beginnen te bouwen,
Onverwoestbaar de hoop en oneindig 't vertrouwen;
O, mocht ik nog eenmaal zo braaf willen zijn,
Aanvaarden het leven als plechtig festijn
En drenken mijn ziel in de gloed van mijn dromen...
Ik drenkte het harsige hout met mijn stromen
Van tranen: het sprookje, dat de kindsheid verhaalt,
Is de koopsom, waarmee men het leven betaalt.

J. H. VAN GOOR DUUT.

Kerkstraat en Hogere Burgerschool

Eigenlijk is de merkwaardige ontwikkelingsgang van de Veendammer Kerkstraat tot het centrum van deze veenkoloniale nederzetting een afzonderlijke geschiedschrijving waard. Immers de oudste hartader van Veendam werd gevormd door het Oosterdiep. Daar bevond zich het oudste gemeentehuis, zij het dan ook ondergebracht in een bekend logement van die dagen; daar verrezen de woningen van de eerste neringdoenden, en daarlangs groepeerden zich ook de talrijke schipperswoningen, die in de 18e en in de 19e eeuw, in de glorie-tijd van de veenkoloniale zeevaart, met de vele scheepshellingen wel het kenmerkende bouwelement van de plaats vormden. Daarentegen was de Kerkstraat weinig meer dan een onverharde „loane” naar de van de hoofdvaart afzijdig gelegen kerk en naar het „werkhuis”, de eindhaven van de maatschappelijk mislukten, die men toch gaarne enigzins afscheiden van de overige, beter geslaagde dorpsbewoners hield. Aan de ene zijde ingesloten door het kerkhof, aan de andere zijde door het bos van een veenkoloniale buitenplaats (het latere Veenlust), droeg zij ongetwijfeld een landelijk karakter en werd zij waarschijnlijk eerst in tweede instantie — de bocht in de Kerkstraat zou daarop kunnen wijzen — over de Oude Ae doorgetrokken naar het Westerdiep, waar de bebouwing veel minder dicht was dan aan het Oosterdiep en veel meer uitsluitend een agrarisch karakter droeg. Langzamerhand, toen de bouwterreinen aan het Oosterdiep uitgeput begonnen te raken verrezen aan deze „loane” enkele woningen, doch op het einde van de 18e en zelfs nog in het midden van de 19e eeuw, toen het geboortehuis van schrijver dezes werd gebouwd, waren er nog veel open plekken. Er waren in Veendam meer van zulke „loanen”, zijwegen van het Oosterdiep, die, omdat een bewoning in de onmiddellijke nabijheid van de hoofdvaart nog steeds werd geprefereerd, de zich uitbreidende bebouwing moesten opvangen (de Sarastraat en de thans verdwenen „Achterstad” vormen hiervan voorbeelden), doch de zijweg naar de kerk was hiervan toch wel de belangrijkste en werd de „Loane”. Doch haar landelijk karakter veranderde snel — al bleven de bomen ook nog geruime tijd gespaard — toen het gemeentebestuur hier in een zeer lelijk gebouw een eigen woning kreeg, en ook de Zeevaartschool en de Hogere Burgerschool in de Kerklaan werden gevestigd. Versterkt werd nog het centrale karakter van de „Loane”, toen — nadat de H.B.S. haar tegenwoordige behuizing kreeg — van het oude gebouw de oostelijke vleugel tot Openbare Lees-

zaal werd ingericht en het middengedeelte en de westelijke vleugel via onderkomen voor Belgische vluchtelingen, gemeentewinkel en andere bestemmingen en vooral via diverse bebouwingen hun tegenwoordig aanzien kregen, waarin van het oude bouwwerk weinig meer te herkennen valt. Ook het aantal woningen van neringdoenden nam in de loop der jaren toe, grotere winkels verrezen, zoals het kledingmagazijn van Stoop met zijn grote étalageramen en zijn hoektoren, er kwam een bioscoop — eerst in een onaanzienlijk houten optrekje, later in de genoemde zaak van Stoop — en de schoenfabriek van Dagers bracht er het vertier van de komende en de gaande arbeiders. Maar daarnaast bleef er nog veel van het oude bewaard, zoals het geheimzinnige, grote gele huis met zijn goudsmidswinkel, die altijd gesloten was en zijn grote verwaarloosde tuin, die later deel van het plantsoen zou uitmaken en de — althans in onze ogen — reusachtige lindeboom, die omgehakt werd, toen het daardoor beschaduwde oude lage huis in vlammen was opgegaan. De Kerklaan was ook de plaats van de jaarmarkt en de kermis, die — vooral de opbouw — voor ons jongens een jaarlijks wederkerende bron van opwinding vormde, zij was verder het punt van samenkomst en de pantoffelparade van de jeunesse dorée van Veendam en omstreken op Zaterdag- en Zondagavond, kortom zij werd — om het met deftige termen te zeggen — het economische, sociale en vooral ook culturele middelpunt van de plaats, en, toen de bomen werden opgeruimd, het stenen voetpad door een breed tegeltrottoir werd vervangen, werd de „Kerklaan” tot de „Kerkstraat”, en daarmee tot de meest steedse plek in de gehele Groninger veenkoloniën.

Het ligt wel voor de hand, dat wij jongens ons niet met de geschiedenis van de straat bezig hielden; ook ging de historie van de families, die de straat bewoonden, grotendeels langs ons heen. Wij namen de straat zoals zij op dat moment was, in spel en avontuur. Doch dat daarin bepaalde plekken en gebouwen steeds weer een bijzondere aantrekkingskracht uitoefenden valt niet te ontkennen, en zeker behoorde daartoe de H.B.S.

Voor een „Loanster” jongen was de H.B.S. geenszins een onbekende. De enkele keren, dat hij zich — meestal clandestien — op de binnenplaats van het oude gebouw waagde, moesten de geheimzinnige donkere kelderruimten met voor hun ramen de retorten, kolven en flessen met vreemde vloeistoffen wel een zekere bekoring vormen. Verder gingen er geruchten van vreemde objecten, zoals een geraamte (geïdentificeerd met dat van de vroegere koloniale sergeant Jop Veld) en een embryo op sterk water, die deel uitmaakten van de verzamelingen van

de school en in deze ruimten waren opgeslagen. Dan was er het huis van die oude vrouw, waar buitenleerlingen van de school hun middagboterham gebruikten, en ondergetekende uit hun dictaten en boeken brokstukken opving van de kennis en wetenschap, die op de burgerschool werden onderwezen.

Maar anders nog werd het, toen voor hem zelf de deuren van deze tempel der wetenschap opengingen. Het begon reeds goed. Het gouden jubileum van de school viel in het jaar, waarin hij zijn toelatingsexamen deed en ook de tot de eerste klas toegelatenen mochten deelnemen aan de feesten, welke met dit jubileum gepaard gingen. Wat van deze dagenlange feesten schijnbaar wel de meeste indruk heeft gemaakt, waren de woorden „Ik leer van electroden en van antipoden” uit een liedje, waarin de gehele kennis van de middelbare school werd geïnventariseerd. Zij symboliseerden als het ware de stortvloed van onbekende begrippen, waarmede wij bij onze eerste kennismaking met de H.B.S. werden overgoten en die eerst op den duur ons meer vertrouwd werden.

Echter de kennis, die de H.B.S. ons trachtte bij te brengen, wilde niet alleen worden ingepompt, doch ook worden beleefd en toegepast, en hiervoor vormde „de Loane” eensdeels een gunstig, maar toch overwegend een ongunstig milieu. Gunstig omdat zich daar de Openbare Leeszaal bevond, die de gelegenheid bood zich verder te verdiepen in een vraagstuk, dat de bijzondere belangstelling had gewekt. En dan waren daar het drietal boekwinkels, waarvan een de reputatie genoot, dat de eigenaar alle boeken gelezen had, die in zijn winkel werden verkocht en waarvan de beschouwing der étalages een min of meer gevaarlose repetitie van onze schoolkennis vormde. Maar in feite was dit toch slechts een eenzijdige vorm van beleving. Voor een vak als biologie, toen nog „Natuurlijke Historie” genoemd, bood de steedse „Loane” slechts weinig aanknopingspunten. Doch deze ongunstige situatie werd in belangrijke mate gecompenseerd door haar ligging tussen kerkhof en plantsoen ter ener en de tuin van Veenlust ter andere zijde. Vooral het plantsoen en het kerkhof met zijn eeuwenoude eiken werden daardoor — veelal tot wanhoop van de opzichter — de plaatsen, waar in allerlei vormen de op de school opgedane kennis in praktijk werd gebracht. Samen met de tuin van Veenlust, waren zij toch de enige plekken in ons dorp, die door hun grotere rijkdom aan bomen enigermate de indruk van een bos wekten, waren dit toch in de aan natuurschoon zo arme omgeving de enige plekken, waar de kans bestond, dat meer zeldzame vogels — en zij waren er, zoals de ijsvogel en de wielewaal! — en planten konden worden aangetroffen. Verder waren het ook de plaatsen, waar historische gebeurte-

nissen in wilde fantasieën konden worden nagespeeld, afgezien nog van het feit, dat reeds de grafzerken van het kerkhof aanleiding konden geven tot bespiegelingen over de geschiedenis van onze Veendammer zeevaart. En het kan nauwelijks bevreemden, dat, toen de literatuurgeschiedenis ons in kennis bracht met de geest van de romantiek, het opnieuw deze plaatsen waren, die de natuurverheerlijking van de Duitse romantici en het onwezenlijke opgaan daarin van von Eichendorff's Taugenichts voor ons enigszins aanvaardbaar maakten. Persoonlijk herinnert schrijver dezes zich, dat zijn beste opstel in die tijd, over een onweer in de nacht, geïnspireerd werd, enerzijds door de Nuit de Mai van Musset, anderzijds door de ruisende bomen van de Veenlusttuin, die dag en nacht in zijn nabijheid waren.

Dit alles zijn herinneringen en slechts brokstukken van herinneringen. Zij laten zich verbreden en verdiepen, en ook dan nog zullen zij als alle herinneringen een sterk persoonlijk en subjectief karakter blijven dragen. Wellicht echter kunnen zij een symbool vormen van de verbondenheid van Kerkstraat en H.B.S. Er is een geschiedenis van de Veendammer H.B.S., een geschiedenis van het gebouw, van de directeuren, de leraren en de leerlingen. Er valt ook een geschiedenis te schrijven van de Kerkstraat, van haar aspect en van haar bewoners. Zij spelen zich af in een geheel verschillende sfeer, doch zij komen samen in de jongensjaren van al die H.B.S.-leerlingen, die dagelijks verkerend in de schaduw van de school, hun activiteit moesten uitvieren op het beperkte terrein van de Kerkstraat en haar naaste omgeving, en daar iets moesten trachten te vinden van de wijde horizon, welke de middelbare school voor hen opende.

H. J. KEUNING.

Orgelspel

van

Herman Hesse

Vertaald door

Mr A. H. L. Nuver

Zuchtend waart door het gewelf, weerklinkend,
orgelspel. Devote vromen horen,
hoe veelstemmig, in doorengemengde koren,
verlangen, droefheid, engelvreugde zingend,
zich muziek opbouwt tot geestelijke ruimten,
zich in zoete dromen wiegt, verschuimt en
firmamenten bouwt uit klankenvolle sterren,
wier gouden globen om elkander draaien,
elkaar omstuwen, naderen en weer verre
laten, zich telkens dichtër naar de zon toe zwaaien,
tot het schijnt of de wereld is doorlicht,
een kristal, in welks klare netten
honderdvoudig naar de reinste wetten
de lichte Geest van God zich Zelfen dicht.

Dat uit bladen, dichtbedrukt met noten,
zulke hooggestemde, geestdoorzonde,
zulke aard- en sterrenkoren groeien konden,
dat een orgelpijpenkoor ze in zich hield besloten,
is het niet een wonder zonder evenmaat ?
Dat een musicus aan het klavier gezeten
ze met mensenkraft weet af te meten ?
Dat een volk van hoorders ze verstaat,
meezweeft in de daav'ring der muziekgetouwen,
lichtend in het ruisende heelal opgaat ?
Het was werk en oogst van lange tijden,
tien geslachten moesten daaraan bouwen,
honderd meesters vroom het voorbereiden,
duizend leerlingen hen begeleiden.

En nu speelt de organist, de zielen
 van gestorven vrome meesters luist'ren
 in 't gewelf, dat hen bleef kluist'ren
 aan 't gebouw, door hen gegrondvest en gesticht.
 (Want dezelfde Geest, die in de fuga's
 en toccata's ademt, heeft hen eens bezeten,
 die de bouwwerk-maten hebben uitgemeten,
 heiligenfiguren uit de stenen hieuwen.
 En nog vóór de bouw- en metseltijden
 leefden, dachten, leden vele vromen,
 hielpen volk en tempel voorbereiden,
 opdat de Geest zich naar de aarde richt').
 Wil van eeuwen neemt nu vormen aan
 in de ruisend held're tonenstromen,
 in den bouw der fuga's en sequensen,
 waar het scheppende vermogen harmonie deed komen
 tussen ziel en lichaam, tussen doen en ondergáán.
 In de door den Geest beheerste maten dichten
 duizend mensendromen zich ten ende,
 dromen, die zich op hetzelfde einddoel richten :
 God te worden ; dromen, die op aarde nimmer
 in vervulling mogen gaan, doch wier eensgezinde
 aandrang trede was, waarop het mens'lijk wezen
 zich verhief uit laagheid en ellende,
 dicht tot bij het Godd'lijke, tot bij 't genezen.
 Op het toverpad der notenreeksen,
 het loofwerk van de sleutels, tekens,
 op de toetsen, die door hand' en voeten
 van een organist bedwongen worden,
 vluchten Godwaarts, Geestwaarts, stoeten
 strevende gedachten, stralend in geluid
 wat zij ooit aan leed ervoeren uit.
 In welgetelde trillingen ontsnapt de spanning,
 stijgt de hemelladder, 't mensdom breekt de banning,
 wordt Geest, wordt helder. Want de orde
 der planeten richt zich naar der zonnen schijn
 en des duisters droom is : licht te zijn.

Rustig zit de organist daar, spelend,
 de hoorders volgen, weerloos van ontroering,
 der coupletten engelzeek're leiding,
 zweven, heil'ge samenzweerdere, in vervoering
 mee omhoog, zichzelf tot tempel bouwend,
 met den blik des deemoeds God aanschouwend,
 als kind'ren in de Heilige Drie-Eenheid delend.
 Zo bevrijdt zich in 't geluid, vereent de
 lichaamloos geworden, God erkennende gemeente

zich in 't Sacrament tot hoogste wijding.
Het volmaakte echter hier beneden
is niet blijvend, oorlog schuilt in elke
vrede en in schoonheid het verwelken.
't Orgel klinkt, 't gewelf weergalmt, er treden
nieuwe gasten binnen, door de klanken
uitgenood tot rust en tot gebeden.
Doch terwijl de oude klankgebouwen
verder uit de pijpenwouden rijzen,
vol van vroomheid, geest en vreugde, is er
buiten 't een en ander voorgevallen,
dat de wereld en de zielen wijzigt.
And're mensen zijn het, die nu komen,
and're jeugd groeit op, haar zijn de vrome
bontgemengde stemmen dezer wijzen
nog slechts half vertrouwd, haar klinkt verouderd,
tierlantijnig, wat zojuist nog heilig
was en schoon, want in haar binnenst' jaagt een
nieuwe drift, zij wil zich niet meer plagen
met de strenge regels der grijze
componisten, haar geslacht is vluchtig,
honger woedt en oorlog vult de wereld.
Kort verblijven deze nieuwe gasten
hier bij d' orgelklank, te welgeborgen,
priesterlijk en afgemeten is hun
de muziek, hoe schoon en diep z' ook zij, ze
willen and're klanken, and're feesten,
voelen ook in half beschaamd vermoeden
d' onwelkome maning dezer rijkge-
bouwde en verheven orgelkoren,
die zoveel verlangt. Kort is het leven
en het is geen tijd, zich zo geduldig
te vermeien in gecompliceerde spelen.
Over blijft er in den Dom der velen,
die hier luist'rend medeleefden, vrijwel gene.
Telkens gaat er een van hen weer henen,
gaat gebukt, werd ouder, moeder, kleiner,
noemt het jonge volk de trouwelozen,
zwijgt gedrukt en sluit voorgoed de ogen.
En de jong'ren, die den Dom betreden,
voelen wel iets heiligs, maar noch bidden,
noch toccata's horen is meer zede
en de tempel, eens de kern in 't midden
van de stad, steekt nu uit de drukke straten
op als iets voorwereldlijks, verlaten.

Maar nog altijd door des muurwerks ribben
 ademt de muziek in hemels fluist'ren.
 Dromend, met een glimlach op de lippen,
 bij steeds weer verteed'rende registers,
 zit de grijze musicus, gevangen
 in het rankenwerk der stemmengangen,
 in de treeconstructie's van de fuga's.
 Teer en teerder filigreingeader
 vlecht zijn spel, met telkens dunner draden
 zetten zich de fiere ornamenten
 voort in 't ongeloof'lijk luchtig tonenweefsel,
 telkens inniger en dichter streng'len
 zich d' ontroerde stemmen samen,
 schijnen hemelladders te beklimmen,
 houden zich in evenwicht, als zwevend,
 om als rode avondwolken weg te sterven.

't Deert hem niet, dat de gemeente heenging
 (vriend zowel als lidmaat, meester en ook leerling),
 nòch dat d' oppervlakkig fladderende jeugd de
 grondbegins'len niet meer kent, den bouw en 't wezen
 der figuren nauw'lijks nog kan duiden ;
 dat de tonen hun geen Godesteek'nen
 zijn of iets, dat hun vanuit het Paradijs nog heugde ;
 dat geen tiental, zelfs niet één dier luiden,
 meer de heil'ge bogen dezer klankgetouwen
 in den geest kan volgen en die zielewerken
 met Mysteriënwijsheid kan doorschouwen.
 En zo jaagt rondom door stad en lande
 't jonge leven voort in koortsig branden,
 maar d' onwezenlijke oude, eenzaam
 op de speelbank in den Dom gezeten,
 half en half met spottersblik bekeken,
 spint zijn heilige herinneringen,
 vult met goddelijke zin de ornamenten,
 laat steeds zachtere registers klinken,
 stijgt in trappen naar de Sacramenten,
 die alleen zijn oor nog op kan vangen,
 terwijl and'ren slechts het fluisterend ver-
 leden horen en het zachte ruisen
 van gescheurde ploigordijnen, die aan duist're en ge-
 spleten zuilen moe te bollen hangen.

Niemand weet of nog de oude meester
 binnen speelt of dat de zachte tere
 tonenvlechtsels, die door d' aether scheren,
 nog slechts d' invloed zijn of nagalm and'rer tijden.

Dikwijls echter blijft er iemand luist'rend
bij den tempel staan, ontsluit de poort zacht,
hoort verrast het verre zilv'ren stromen
der muziek, verneemt van gene zijde
blij en ernstige wijsheid van het voorgeslacht,
gaat dan heen, het hart gevuld met klanken,
zoekt den vriend op, deelt hem fluist'rend mede
't ijle oogenblik, dat hij beleefde
in den Dom, in na-geur nog van kaarsenbranden.
En zo vloeit in 't rijk der donk're koude
eeuwig voort de heil'ge stroom, zijn tonen
fonk'len dikwijls uit de diept' omhoog en
wie ze hoort, voelt een geheim vermogen,
ziet 't ontglippen, wenst het vast te houden,
brandt van heimwee. Want hij speurt het schone.

Moderne walvisvaart

De werkelijk moderne walvisvaart in de wateren van de Zuidelijke IJszee dateert van 1925, toen voor het eerst een Noors fabrieksschip, de „Lancing”, voorzien van een „slipway”, aangebracht in de achtersteven, en die het mogelijk maakte de kadavers der walvissen geheel aan dek te nemen en volkomen te verwerken, in de vaart werd gebracht.

Vanaf het seizoen 1946/1947 doet ook Nederland mee aan de walvisvangst met het fabrieksschip „Willem Barendsz.”, op welk schip de schrijver van deze bijdrage, oud-leerling van de Veendammer H.B.S., scheepsarts is sedert het seizoen 1949/1950.

In de vroege herfst vaart de „Willem Barendsz.” vanuit Amsterdam via Curaçao, waar het schip vol stookolie wordt geladen, naar Kaapstad, om zich daar te voegen bij de vloot van jagerschepen (vangboten of catchers), twaalf in getal, die daar hebben overwinterd. Na een oponthoud van ongeveer vier dagen in het prachtige Kaapstad, dat tussen de oevers van de Tafelbaai en de reeds van verre uit zee zichtbare Tafelberg is gebouwd, begint de tocht naar het verre zuiden. De „Willem Barendsz.” wordt dan omzwermd door de jagers, die het moederschip volgen zoals kuikens een kloek; dan eens dansende op de toppen der hoge golven, dan weer bijna verdwijnende in de diepe golfdalen der „roaring forties”, het zeegebied tussen 40 en 50 graden Z.B., waar het altijd hard waait of stormt uit het westen en een zware deining staat.

Wanneer ten Z. van de „roaring forties” de eerste ijsbergen worden gezien, ontmoeten wij ook de verschillende soorten walvissen in zodanige hoeveelheden, dat de jagers de jacht kunnen beginnen op de grootste zoogdieren, die ooit op aarde hebben geleefd, en die zich volkomen aan het leven in het water hebben aangepast. Telkens moeten deze dieren met de neusgaten boven water komen om adem te halen; de grote hoeveelheid waterdamp in de uitademingslucht condenseert tot een zuil water (spuiter), en zo verraad het dier zijn aanwezigheid aan de man in het kraaiennest (de „barrel”) van de jager. De kapitein van de jager, die tevens schutter is, tracht het dier te naderen tot op 30 à 40 m. om met voldoende kans op succes met behulp van het op het voorschip opgestelde harpoenkanon, de zware ijzeren harpoen, voorzien van vier krachtige weerhaken, erop af te schieten. Aan de harpoen zit een plm. 800 m. lange sterke kabel, waarvan de eerste 200 m. (de voorloop) van nylon is gemaakt. Is het schot raak, dan heeft de jager het dier „aan de lijn” en het kan zodra het dood is,

waarvoor vaak nog één of meer harpoenen nodig zijn, langszij van de jager worden getrokken. Nu wordt het dier opgepompt met lucht om zinken te voorkomen en nadat er een lange staak, voorzien van een vlag met nummer van de jager, is ingestoken, laat men het dode dier als „vlagvis” in zee drijven. Drie van de twaalf jagers zijn boeiboten; en het is de taak van deze boeiboten om de vlagvissen op te sporen, langszij te nemen en naar het moederschip te brengen. Met twee tot acht walvissen langszij komt dan zo'n boeiboot de vangst afleveren aan de achtersteven van de „Willem Barendsz.”, waar de „vis” wordt overgenomen door enkele matrozen, die ze met zware staal-draadkabels vastmaken aan de bolders. Soms sleept de „Willem Barendsz.” dan een voorraad van wel twaalf walvissen aan zijn achtersteven mee, die dan in volgorde via de slipway op het dek van het fabrieksschip worden getrokken om daar te worden verwerkt.

Op de achterste helft van het dek wordt het beest geflenst, d.i. van zijn spek ontdaan. Dit geschiedt door de flensers, in hoofdzaak Nederlandse, maar ook Zuid-Afrikaanse arbeiders. De geflenste vis wordt door een stoomwinch naar de voorste helft van het dek, het vleesdek, getrokken, waar alle vlees en ingewanden van het karkas worden verwijderd door de lemmers, ook in hoofdzaak Nederlanders. De botten worden met behulp van stoomzagen in kleinere stukken gezaagd, die, evenals op het flensdek de stukken spek, in de kookpotten worden gestort. Die kookpotten staan in de fabriek, die zich één dek lager onder flens- en vleesdek bevindt. In de kookpotten, die met stoom worden verhit, wordt uit spek en botten walvissentraan gekookt.

De arbeiders, die op flens- en vleesdek werken, dragen allen grote rubberlaarzen, die onder de hakken van drie scherpe ijzeren punten zijn voorzien, opdat zij op het dek, dat al heel spoedig doordrenkt is met vet en bloed en daardoor spekglad is, stevig kunnen staan.

De jacht op balein-walvissen, waartoe behoren de blauwe walvis, de gewone of witte vinvis en de humback of bultrug, begint in het a.s. seizoen pas op 2 Januari 1952. Voordien zal er op potvissen gejaagd worden. De potvis is één van de weinige dieren, die zijn reserve-voedsel-voorraad oplegt in de vorm van was (dus geen vet). De potvissentraan of spermolie, die in verschillende industrieën gebruikt wordt, heeft dan ook een heel andere chemische samenstelling dan de traan, bereid uit de baleinwalvissen, die werkelijk uit vet bestaat, en waarvan in hoofdzaak margarine wordt gefabriceerd.

Zo nu en dan, om de 7 à 10 dagen, moeten de jagers langszij van de „Willem Barendsz.” komen om te bunkeren, d.i. stook-

olie in te nemen, en te provianderen. Op volle zee, waar altijd, ook bij goed weer, een flinke deining staat, kunnen twee schepen niet zo maar naast elkaar gelegd worden; alles zou kapot slaan. Daarom moet er altijd een dode walvis als stootkussen (fender) tussen de twee schepen liggen.

Om een indruk te geven van de kolossale afmetingen van de blauwe walvis zal ik enkele getallen noemen; de lengte van de grootste exemplaren is ongeveer 30 m. en het gewicht bedraagt 100.000 tot 110.000 kg. De bek is zo groot, dat daarin gemakkelijk 10 à 12 mannen naast elkaar kunnen liggen; de uitgesneden onderkaak, recht overeind gezet, kan gemakkelijk een groot voer hooi doorlaten; de tong weegt 1200 kg., het hart 650 kg., de lever, die zeer rijk is aan vitamine A, weegt 1200 à 1500 kg.; de hoeveelheid bloed is 5000 tot 6000 l. En toch voeden deze enorme dieren zich alleen met „krill”, dat zijn kleine kreeftjes (euphausiae) ter grootte van een garnaal. Maar de maag van een gedode walvis bevat dan ook dikwijls ongeveer 600 kg. van dat krill.

De potvissen, die behoren tot de tandwalvissen en die 36 à 40 tanden, alleen in de onderkaak, dragen, voeden zich met inktvissen. Op de kop van een potvis worden altijd littekens, gevolgen van de gevechten met inktvissen, aangetroffen.

Voor het produceren van stoom, benodigd voor de verwarming van kookpotten en voor aandrijving van de vele stoomwinches en andere machines is zoetwater nodig. Voor de productie daarvan is een destillatie-apparaat (evaporator) aanwezig, dat per dag 450 ton zoet water uit zeewater kan bereiden.

De bemanning van moederschip plus jagers bedraagt 482 koppen; het is begrijpelijk, dat voor zo'n bevolking heel wat voedsel voor een bijna zeven maanden durende expeditie moet worden meegenomen; in de vriesruimen liggen koeien, varkens en schapen in bevroren toestand opgeslagen; in de koelruimen blikgroenten en diepvriesgroenten, suiker, meel, koffie, thee, honderden kazen en alles wat in een gewone huishouding in zeven maanden nodig of nuttig kan zijn.

Tijdens het vangstseizoen wordt gewerkt met een dagploeg van 8 tot 20 uur en een nachtploeg van 20 tot 8 uur. Het is begrijpelijk, dat het slachten en verwerken van die zeer grote dieren een vies en vuil bedrijf is. Daarom staan grote wasplaatsen met tientallen douche-cellen ter beschikking van de mannen, waar zij zich na afloop van hun dagtaak grondig kunnen reinigen. Op mijn spreekuren, 's morgens en 's avonds van half acht tot ongeveer tien uur, krijg ik dan ook alleen zorgvuldig gereinigde en in schone kleren gestoken mannen.

Natuurlijk is in zo'n gemeenschap van louter mannen toe-

zicht op reinheid en netheid der vierpersoonshutten nodig, maar door een geregelde inspectie worden hier zeer bevredigende toestanden bereikt.

De geneeskundige afdeling is op het kampagnedek aan stuurboord gelegen en bevat een polikliniek, een operatiekamer en een klein hospitaal met drie bedden. In de operatiekamer is een eenvoudig, doch zeer modern, Röntgen-apparaat opgesteld, geschikt voor het maken van foto's en voor doorlichting der longen. Vóór vertrek uit Amsterdam wordt elk lid der bemanning aan boord van de „Willem Barendsz.” aan een streng geneeskundig onderzoek onderworpen, waarbij ook de longen met Röntgenstralen worden doorgelicht.

De geneeskundige outillage bevat een instrumentarium, benodigd voor eenvoudige operaties (b.v. voor appendicitis), voor wondverzorging en beenbreuken (materiaal voor draadrekverband). Genees- en vooral verbandmiddelen worden in grote hoeveelheden meegevoerd.

Het geneeskundig personeel bestaat uit de scheepsarts, een verpleger en een hulpverpleger.

De expeditie in de Zuidelijke IJszee valt in de maanden, dat het op het Zuidelijk halfrond volop zomer is. Op die hoge zuidelijke breedten (60 à 70 graden Z.B.) zijn dan de dagen zeer lang en de nachten zeer kort; in December en Januari gaat de zon onder tegen 23 uur en komt al om 1 uur weer op. Het avondrood aan de Z.W.-hemel gaat door het zuiden ongemerkt over in het morgenrood in het Z.O. De temperaturen liggen in December en Januari veelal enkele graden onder het vriespunt; maar in Februari en Maart als de dagen snel korten en de nachten langer worden, gaat de temperatuur dalen tot -8 à -10 graden. De bewolking is veelal zeer zwaar, soms met hoge stapelwolken en sneeuwbuien, net als hier bij de Maartse buien. Alle neerslag valt als sneeuw. Hele dagen met heldere zonneschijn zijn zeldzaam; in het seizoen 1950/1951 hadden wij maar twee zulke dagen. Merkwaardig is, dat de normale barometerstand daar 740 tot 745 mm. is; maar tijdens storm daalt het kwik wel tot 720. En het kan er zeer hard waaien. Tijdens storm is de jacht op walvissen onmogelijk, evenals tijdens mist en sneeuwjachten. Noordewinden brengen warme, vochtige lucht aan, waarvan de waterdamp op het koude zeeoppervlak condenseert tot dichte mist. Zuid- en Z.O.-winden zijn koud; bij storm uit die richtingen snerpand en doordringend.

Fascinerend mooi zijn de kolossale ijsbergen, die wij volop te zien krijgen; vijf-en-twintig van die gevaarten rondom ons heen is niets bijzonders; ik heb er op een avond in Februari wel eens zestig geteld. De hoogte wisselt van 20 tot 80 m.; en

dan te bedenken, dat er van zo'n ijsmassa nog zeven keer zoveel onder water steekt, dan er boven uit. De lengte en breedte bedragen enkele tientallen tot honderdtallen meters. Met wat fantasie kan men in die gevaarten van allerlei zien: boerderijen, kerken, hooibergen, uitgestrekte flats en ijspaleizen. En de kleuren, die het ijs enkele meters boven de waterspiegel kan vertonen, zijn uitzonderlijk mooi, van licht zee-groen tot azuurblauw, alles zeer afhankelijk van de belichting door de zon. En hoe mooi is dit alles, als bij wat ruwe zee, de golven in zware branding kapot slaan tegen deze ijsgevaarten.

Grote, schier onafzienbare velden van drijfijis ontmoeten wij dikwijls, verblindend wit bij zonneschijn, terwijl op vele van de zeer onregelmatig gevormde ijsschotsen zeerobben en zeeleuwen zich in de zon liggen te koesteren. De koddige pinguïns, rustig drijvende op ijsschotsen of zwemmende en duikende in open zee, zijn veelal een vermaak voor de bemanning, waar graag een poosje naar gekeken wordt.

De radar-installatie op de brug stelt kapitein en stuurlieden in staat om ook bij storm, mist en sneeuwjacht ijsbergen en ijsvelden te vermijden, waardoor de navigatie in dit merkwaardige gebied volkomen veilig is geworden.

Bilthoven, Augustus 1951.

N. J. TELJER,
scheepsarts m.s. „Willem Barendsz.”

Enkele lustrumkanttekeningen

van Drs. H. J. Jonker

De Commissie voor het gedenkboek heeft mij gevraagd na de reünie hierover enkele gedachten op papier te zetten.

Nu is het heel gemakkelijk om „ja” te zeggen, maar wanneer je je er toe zet, dan eindelijk maar eens te beginnen, dan blijkt, dat de opdracht helemaal zo eenvoudig niet is, en dat er zóveel indrukken te verwerken waren, dat het moeilijk is deze enigszins tot één geheel samen te brengen.

Men verwacht echter gelukkig geen verslag van een kroniekschrijver, want chronologisch en zeer nauwgezet zullen de redevoeringen en het programma elders in het gedenkboek worden opgenomen.

Welaan dan, mijn persoonlijke mening over de beide prachtige herfstdagen in Veendam is, geloof ik, het best weer te geven met de beide woorden „bewondering en verwondering”. Bewondering namelijk voor allen, die door het enorme werk en de prima organisatie het volledige slagen van de bijeenkomst mogelijk maakten. En verwondering omdat je denkt na twintig jaar toch wel voldoende afstand te hebben genomen om het één en ander in de juiste verhoudingen te bezien en dan te bemerken dat er in wezen zo heel weinig veranderd is en juist die eerste HBS-jaren zoveel meer voor je bleken te betekenen dan jezelf eigenlijk wel ooit hebt willen bekennen.

Dat begint al als je 's avonds in het donker vanaf de Kielster Achterweg Veendam zult binnenrijden en ieder ogenblik de oude trouwe Langeleegte denkt te bereiken. In je gedachten een enorm eind, met hier en daar een huisje, het zwembad en het voetbalveld, de weg waar je eerste pogingen als fietsrenner in spé werden ondernomen. Over de teleurstelling van de keren dat je vriendje meer adem had, denk je natuurlijk niet. Maar al mijmerende kom je aan een driesprong, dan een bloemperk en je begrijpt het niet goed. Ineens zie je dan de kerk en de HBS. De rest is gemakkelijk te vinden, maar de eerste schok heb je te pakken. Veendam is veranderd, de toegang is finaal anders. En je verwondert je daarover.

De volgende dag loop je langs het Oosterdiep en snuift de bekende geuren op, die niet zijn veranderd. Je vindt ze niet eens erg en stapt als oudgediende verder.

De basculebrug, „Schoap sien Klabbe” of wel de Veenlustbrug en dan plotseling aan de leuning van de brug het verveelde bordje „Gesloten-Spoortijd”. Precies als twintig jaar geleden. Veendam is niets veranderd.

Je verwondert je niet, want de jaren, die voorbij gingen zijn even vergeten. Je kunt de lust niet weerstaan eens even je neus om de deur van het brugwachtershuisje te steken. Jawel, precies als toen, verhalen vertellen en boterhammen eten. Spoortijd of geen Spoortijd, de schepen wachten wel en het bordje doet zijn dienst. „Spoortijd”, en iedereen gaat met de bus naar de stad, hebben ze je juist verteld. Dat is veel gemakkelijker en je komt midden in „stad”. Goed, maar dan ook niet zeuren als de trein tóch nog eens zou moeten worden opgeheven. „Gesloten-Spoortijd”, een bordje dat het verleden met het heden verbindt. Vol romantiek, het hing er wellicht ook toen je je toenmalige Dulcinea verkwanselde voor een stationschefpet en een reep kwatta aan je beste vriend, die er óók niet mee getrouwd is.

Veel meer kun je niet verder piekeren, want luid bellen van twee fietsende wichter „uut de Pekel” misschien (ze komen tenminste van de Molenstreek) doet je opzij springen. Ja, snelverkeer neemt ook in Veendam zijn rechten. Maar ze hebben een lawaai voor zes, wijzen op „Veenlust” en de één zegt „Das nou veur ons!”

Je kijkt en je ziet nu pas de vlaggen, die de societeit heeft uitgestoken en nog veel meer vlaggende huizen merk je nu. Die meisjes zijn dus HBS-meisjes. Ook vroeger was er een „Pekelderkolonie” en een goeie!

Prompt ben je weer in feeststemming. Je wandelt de „Loane” in, geniet weer van het geveltje van het gemeentehuis, maar mist de oude bioscoop van Duut. In de Leeszaal, waar vroeger de HBS was, is een tentoonstelling over Winkler Prins. Je gaat erin en leest in een half uur meer over deze grote figuur dan je ooit geweten hebt, en in elk geval veel meer dan er in zijn eigen encyclopaedie staat.

Je begint je met de naam „Winkler Prins Lyceum” al te verenigen, al blijf je het zeer tactvol vinden dat deze naam zo bescheiden op een marmerplaat op het gebouw is aangebracht en de grote opvallende letters boven de wapens in de top van de gevel „Hoogere Burgerschool” zijn gebleven. Voor jou blijft dat gebouw nu eenmaal de Hogere Burgerschool en je beseft niet, dat die naam daarboven er eenvoudig niet te verwijderen is, zonder slopers dan tenminste.

De Rode Kruisemblemen op het dak hadden ze ter gelegenheid van het 85-jarig bestaan wel eens weg mogen poetsen, vind je, maar daar zal geen tijd voor geweest zijn. Nog maar niet naar binnen gaan, dat komt nog wel. In de sloot langs het hertenkamp waren ze, toen je in 1930 wegging uit Veendam, aan het baggeren. Nu wéér. Of nog? Precies, net als toen, met zijn vieren. De werklieden herken je echter niet meer en dat

zullen dus wel anderen zijn.

Maar dan kom je in de nieuwe gedeelten, in Plan Zuid. Een oud-klasgenoot neemt je mee naar Scholthuizen, waar praktisch een nieuw dorp is verrezen.

Van Veenkolonie langs de beide kanalen heeft Veendam zich ontwikkeld tot een industrieplaats, die volledig met zijn tijd mee is gegaan, vooral ook wat de nieuwbouw betreft, en je brengt in gedachten hulde aan het bestuur van deze wakkere gemeente. Je hebt daarvoor alle bewondering.

's Middags kom je op de reünie en herkent praktisch iedereen, in elk geval van gezicht.

Je verbaast je over de voortreffelijke organisatie. De commissie van ontvangst is in de weer, de logiescommissie en alle anderen, die op één of andere wijze aan de voorbereiding van dit feest hebben meegeholpen. Bewondering! En ook weer verwondering, wanneer je je oude leraren terugziet, die gauw gaan spieken op je naamkaartje op je linkerrevers en dan blij herkenkend je naam zeggen. Je begrijpt dat niet, omdat de leraren zelf bijna niet veranderd zijn, al heet de heer Mensch dan nu rector. Maar rector of geen rector. Meneer Mensch, ik weet ook nu nog niet wat een cataract in de Nijl is.

Heerlijk jong zien de leraren er uit, wat witter, wat voller misschien, maar even waardig en nu hartelijk en joviaal.

Je verwondert je over de verscheidenheid van beroepen waarin je vroegere jaargenoten blijken te zijn terechtgekomen, evenals over de meest wonderlijke huwelijken. Je had het allemaal heel anders willen hebben. Maar je weet tenslotte nooit wat er dan gebeurd zou zijn, en nu is alles goed gegaan, want de stemming is er onmiddellijk en iedereen amuseert zich kostelijk. Zo zelfs, dat het slechts een enkeling opvalt, dat in de grote zaal van Veenlust weer even een typisch staaltje van Veenkoloniaalse voortvarendheid is verricht. De grote toeloop van reünisten kon namelijk alleen opgevangen worden in de Schouwburgzaal. Maar daar waren vaste stoelen! De Veendammer industrie zorgde echter even voor een tijdelijke tweede vloer, over deze stoelen heen en alleen het bovenste stukje van de verwarmingsinstallatie kon dit verraden. Voortreffelijk!

Voor deze hernieuwde kennismaking was een ruime tijd uitgetrokken, wat zeer goed gezien was, en door alle reünisten bijzonder werd gewaardeerd.

Hier vielen tientallen jaren weg en werd iedereen terstond weer opgenomen door zijn jaargenoten en in dezelfde sfeer van „toen”. Wat verstrooid was, werd weer verzameld en je beleefde opnieuw. Je beseft, dat Veendam toch wel een zeer bijzondere plaats is, als centrum van de Veenkoloniën. Je con-

stateert opnieuw, dat de Groninger midden in het leven staat, nuchter, vol realiteit, maar ook met een gezonde dosis humor.

Je komt onder de indruk bij het nagaan van de lijst met de opgekomen reünisten, hoeveel belangrijke vogels van diverse pluimage in Veendam op de HBS een deel van hun opleiding genoten en hoe verspreid ze nu overal zijn terechtgekomen.

Drie professoren noemt de Inspecteur van het gymasiaal en middelbaar onderwijs in zijn officiële rede, de directeur generaal van de F.A.O. in Rome, de lijfarts van Paul Kruger en de scheepsdokter van de walvisvaarder „Willem Barendsz”.

Je denkt daarover na en je herinnert je een gesprek met een Wildervanker, die zich niet goed meer kon realiseren, wie en hoeveel lieden zich nu wel met zijn vorming hadden bemoeid.

Zelf is het je ongeveer zo gegaan, maar met al die artsen, doctoren, ingenieurs, zakenlieden en andere in het leven geslaagde mensen, die nu op de reünie in Veendam een staalkaart vormen van de collectie, waaraan de Veendammer leerkrachten het eerst geschaafd hebben, moet toch de conclusie zijn, dat dat stelletje leraren zo slecht niet geweest kan zijn.

En zij zijn blijkbaar ook niet ontevreden, over wat er dan nog van ons terechtgekomen is, ondanks alle tegenovergestelde voorspellingen van vroeger, want de stemming wordt hoe langer hoe meer uitgelaten, met als hoogtepunt het reünistendiner.

Aan dit diner hebben we ons verkwikt aan de bijzondere tafelrede van onze oud-directeur Dr. Rutgers (zo hoorden we hem zelden), aan de speech van Dr. Fijn van Draat met de merkwaardige, maar zeer juiste opmerking „de studie is een loopbaan en geen renbaan”, en de voortreffelijke wijn van 1947. Dit alles ondanks het feit, dat in onze hoek de „eerpapels” op bleken te zijn.

Behalve onze gedachten blijft een stoffelijke herinnering aan deze reünie in Veendam, want voorzitter Poulie Wilkens was de spreekbuis van allen bij het contact leerlingen (met fakkel) — reünisten. En het door ons aangeboden vaandel, naar Streurmans ontwerp, zal in de toekomst alle reünisten vertegenwoordigen bij elke gebeurtenis van belang, waar de Lyceumclub „Winkler Prins” iets mee te maken heeft.

En dan de school. De gipsen poppen hangen langs de trap, en je gelooft maar half, dat deze speciaal voor deze gelegenheid van de zolder zijn gehaald om de reünisten zich „thuis” te laten voelen. Nou, dat is gelukt. Je maakt je sterk, dat in de gang van het lokaal voor Natuurlijke Historie naar het tekenlokaal nog dezelfde barst in de muur zit, als waar je voor twintig jaar steeds naar moest kijken. En waarachtig het is zo. Met genoegen constateer je echter, dat de ruit, die je (per ongeluk) bij het voetballen achter de fietsenrekken hebt gebroken,

inmiddels is gemaakt.

In het tekenlokaal is een tentoonstelling van oude foto's en je ziet dezelfde leraren van nu in oude pakjes. Om een cent te geven. En een bouwplaat voor de toenmalige gymnastiekjurk. Je klasgenootjes zijn er onherkenbaar in. Er is toch wel iets veranderd, denk je dan, en dat weet je zeker als je de tekeningen bekijkt van de tegenwoordige leerlingen.

Zó hebben wij het nooit geleerd. Enorm fris! In het Natuurlijke Historie-lokaal mis je de heer Renier, maar zijn beesten zijn er nog en ook zijn „samenstel van beenderen en kraakbeenderen”, nog altijd met elkaar verbonden.

In de leraarskamer heb je geen aanknopingspunten, daar mocht je vroeger nooit in.

Je mist concierge Lukkien, die je indertijd zo sarcastisch op je nummer wist te zetten, maar de bel doet het nog precies zoals toen.

De feestavond, in de inmiddels weer in schouwburg gemetamorphoseerde grote Veenlustzaal is een doorslaand succes en een waardig slot van twee dagen in Veendam, die je niet licht zult vergeten.

En als alles voorbij is denk je aan die merkwaardige ontmoeting ergens in Canada, tussen Toronto en de Niagara-watervallen. Je reed in een bus en in dat wijde land, zonder huizen bijna, stonden aan een halte vier mensen te wachten. Arbeiders om zo te zien. Vader, moeder en twee jongens van een jaar of dertien, veertien. De man stapt in en neemt kaartjes. De vrouw en de jongens volgen en terwijl je geheel aan een vreemde taal gewend bent, hoor je plotseling één van de jongens zeggen: „Kom mit noar achtern, doar's ploats genogt”.

Je hebt met deze emigrantenfamilie natuurlijk terstond contact en na een poosje komt tot je verwondering uit de tas van de vrouw de bundel „Novemberland” van Koos Schuur. Dat was behalve de Bijbel het enige boek dat was meegenomen, de zeer treffende gedichten van onze nu in Australië wonende mede-oudleerling van de Veendammer HBS over zijn geboortegrond.

Waar het lot ons heen zal voeren, ik ben er zeker van dat we steeds met bijzondere gevoelens zullen terugdenken aan de Groninger Veenkoloniën en vooral aan de onbezorgde prachtige tijd die we mochten doorbrengen op onze nu 85-jarige Veendammer H.B.S.

Dat heb ik menen op te merken bij alle reünisten en leraren, die de reünie konden meemaken.

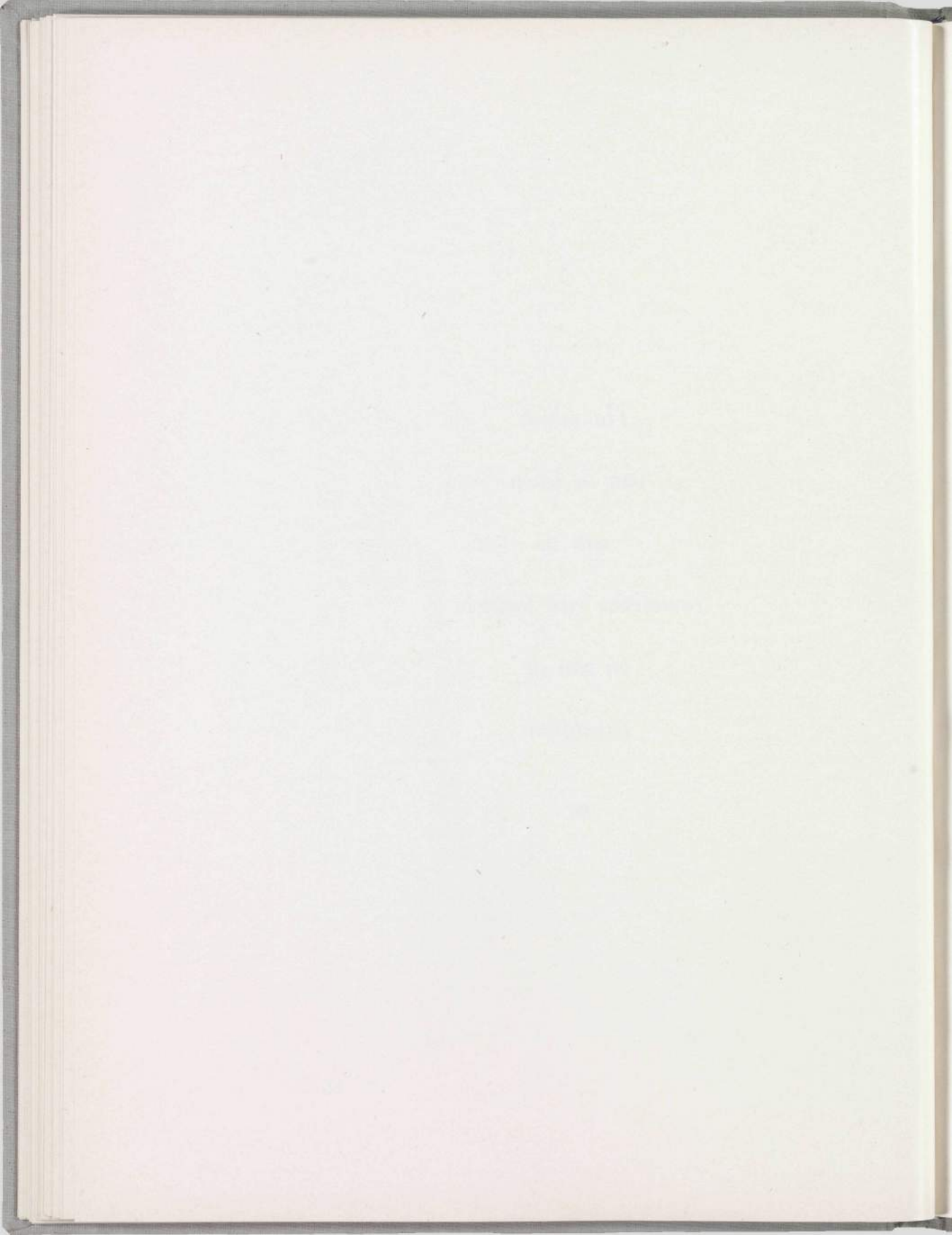
Dank daarom aan allen die deze viering hebben mogelijk gemaakt en ons gesterkt hebben in deze gevoelens.

En als het kan, gaarne tot het 100-jarig bestaan in 1966!

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY
JOHN B. BOWEN
OF THE CITY OF BOSTON
IN TWO VOLUMES
VOL. II
BOSTON: PUBLISHED BY
J. B. BOWEN, 1847.

Naamlijst
van de leden
van de
commissie van toezicht
en van de
curatoren

No's	Namen	Jaar van benoeming	Jaar van aftreding
1.	Ds. A. Winkler Prins	—	1882
2.	Mr. Ma van der Tuuk	—	1875
3.	D. H. Bosscher	—	1883
4.	Dr. J. H. Sinnige	—	1868
5.	H. C. ten Hoon	1865	1869
6.	J. H. Berghuis Krak	1865	1868
7.	R. R. de Jonge	1865	1886
8.	A. D. Bouwman	1865	1876
9.	P. H. Hazewinkel	1865	1882
10.	F. F. van Hulten	1865	1890
11.	J. G. Engelsman	1865	1876
12.	Dr. I. L. de Boer	1868	1868
13.	Mr. G. Nauta	1868	1890
14.	J. Wilkens Kzn.	1869	1883
15.	J. C. Masker	1869	1879
16.	D. A. Sannes	1875	1880
17.	Dr. K. D. Schönfeld Wichers	1876	1894
18.	H. P. Hazewinkel	1883	1894
19.	Frans Wilkens	1883	1894
20.	Mr. G. Baart de la Faille	1884	1894
21.	Dr. W. Mees	1887	1890
22.	Ds. J. van der Ploeg	1890	1894
23.	Dr. B. Brongers Lzn.	1894	1936
24.	Ds. C. Th. Cramer van Baumgarten	1894	1895
25.	E. Steenhuisen Hzn.	1894	1901
26.	J. E. Schmitz Jr.	1894	1897
27.	Mr. N. F. Wilkens	1894	1896
28.	Ds. V. R. Sikkes	1894	1898
29.	D. A. Tholen	1897	1926
30.	J. J. Hoogeweg	1898	1901
31.	Ds. R. Cremer	1898	1937
32.	S. H. Meihuizen Szn.	1900	1937
33.	A. Hazewinkel Bzn.	1901	1920
34.	J. Veenhoven	1920	—
35.	F. J. de Zee	1927	1939
36.	Mr. E. J. Bulder	1936	—
37.	Ds. E. van Ruytenberg	1937	1948
38.	B. Heerdt	1937	—
39.	J. Hoogkamp	1942	—
40.	B. P. Liese	1947	—
41.	G. Boekhoven	1947	—
42.	Ir. R. A. van Linge	1950	—

THE HISTORY OF THE CITY OF BOSTON

1713	1713
1714	1714
1715	1715
1716	1716
1717	1717
1718	1718
1719	1719
1720	1720
1721	1721
1722	1722
1723	1723
1724	1724
1725	1725
1726	1726
1727	1727
1728	1728
1729	1729
1730	1730
1731	1731
1732	1732
1733	1733
1734	1734
1735	1735
1736	1736
1737	1737
1738	1738
1739	1739
1740	1740
1741	1741
1742	1742
1743	1743
1744	1744
1745	1745
1746	1746
1747	1747
1748	1748
1749	1749
1750	1750
1751	1751
1752	1752
1753	1753
1754	1754
1755	1755
1756	1756
1757	1757
1758	1758
1759	1759
1760	1760
1761	1761
1762	1762
1763	1763
1764	1764
1765	1765
1766	1766
1767	1767
1768	1768
1769	1769
1770	1770
1771	1771
1772	1772
1773	1773
1774	1774
1775	1775
1776	1776
1777	1777
1778	1778
1779	1779
1780	1780
1781	1781
1782	1782
1783	1783
1784	1784
1785	1785
1786	1786
1787	1787
1788	1788
1789	1789
1790	1790
1791	1791
1792	1792
1793	1793
1794	1794
1795	1795
1796	1796
1797	1797
1798	1798
1799	1799
1800	1800

1713	1713
1714	1714
1715	1715
1716	1716
1717	1717
1718	1718
1719	1719
1720	1720
1721	1721
1722	1722
1723	1723
1724	1724
1725	1725
1726	1726
1727	1727
1728	1728
1729	1729
1730	1730
1731	1731
1732	1732
1733	1733
1734	1734
1735	1735
1736	1736
1737	1737
1738	1738
1739	1739
1740	1740
1741	1741
1742	1742
1743	1743
1744	1744
1745	1745
1746	1746
1747	1747
1748	1748
1749	1749
1750	1750
1751	1751
1752	1752
1753	1753
1754	1754
1755	1755
1756	1756
1757	1757
1758	1758
1759	1759
1760	1760
1761	1761
1762	1762
1763	1763
1764	1764
1765	1765
1766	1766
1767	1767
1768	1768
1769	1769
1770	1770
1771	1771
1772	1772
1773	1773
1774	1774
1775	1775
1776	1776
1777	1777
1778	1778
1779	1779
1780	1780
1781	1781
1782	1782
1783	1783
1784	1784
1785	1785
1786	1786
1787	1787
1788	1788
1789	1789
1790	1790
1791	1791
1792	1792
1793	1793
1794	1794
1795	1795
1796	1796
1797	1797
1798	1798
1799	1799
1800	1800

Naamlijst
van
directeuren
en
leraren

Dr. G. de Jager Meezenbroek, Directeur	Natuurkunde	1866	1873
W. Lingbeek	Eng., Gesch. en Schoonschr.	1866	1895
Dr. S. J. van Roijen	Scheik., Technol., werkt.k. en Nat. Hist.	1867	1881
Dr. K. D. Schönfeld	Wiskunde	1866	1867
H. Hillinga	Nederl. en Duits	1866	1895
D. J. Helderman	Frans en Aardrijkskunde	1866	1871
J. D. Brinkgreve	Hand- en Rechtl. Tekenen	1866	1867
L. van Zanten	Wiskunde	1867	1871
Dr. F. N. Obbes	Nat. Historie, Werktuigk. en Cosm.	1868	1872
Mr. M. G. L. Jorissen	Staats- en Handelswetensch.	1867	1878
R. E. J. Roeterink	Hand- en Rechtl. Tekenen	1867	1869
H. Groenier	Gymnastiek	1868	1868
P. J. Hermans	Gymnastiek	1869	1874
A. J. Terwen	Hand- en Rechtl. Tekenen	1870	1871
H. P. N. 't Hooft	Hand- en Rechtl. Tekenen	1871	1880
Dr. L. Voorzanger	Wiskunde	1871	1874
L. B. van der Kolk	Aardr.k., Gesch. en Schoonschr.	1871	1873
S. J. H. Brugmans	Aardr.k., Gesch. en Schoonschr.	1873	1878
P. Brug	Wiskunde	1873	1873
E. Huizinga, Directeur	Natuurk., Werkt.kunde, Cosmografie en beschr. meetkunde	1873	1882
Dr. M. Woudstra	Wiskunde	1874	1878
D. H. P. de Zeeuw	Gymnastiek	1874	1911
Mr. L. J. Huber	Staats- en Handelswetensch.	1878	1915
Dr. L. Beins	Gesch., Aardr.k. en Schoonschr.	1878	1879
Dr. V. C. L. M. E. Frackers	Wiskunde	1878	1882
J. Baumann	Gesch., Aardr.k., Schoonschr.	1880	1883
L. M. den Hollander	Hand- en Rechtl. Tekenen	1880	1896
Dr. J. D. R. Scheffer	Scheikunde en Nat. Hist.	1881	1888
A. van der Laan	Wiskunde	1882	1891
Dr. P. Schuringa, Directeur	Nat.k., Werkt.kunde en Cosmografie	1882	1901
H. Bol	Handelswetensch.	1883	1893
K. Hazewinkel	Aardr.k., Gesch. en Schoonschr.	1871	1873
A. Engelsman	Gesch. Aardr.k. en Schoonschr.	1888	1901
Dr. A. Lam	Scheikunde en Nat. Hist.	1888	1893
G. C. A. Koopmans	Wiskunde	1891	1902
Dr. Bonno van Dijken	Scheik. en Nat. Hist.	1893	1895
W. H. A. Poort	Handelswetensch.	1893	1899
K. Vlieg	Nederlands	1895	1905
D. van Bruggen	Engels	1895	1901
E. A. Lösener	Duits	1895	1910
J. M. Th. A. Stille	Frans	1895	1896
Dr. H. Hemmes	Scheik. en Nat. Hist.	1895	1898
J. van Voorthuijsen	Hand- en Rechtl. Tekenen	1896	1929
H. Rook	Frans	1896	1901
J. A. Meursinge	Frans	1898	1899
H. B. Holsboer	Scheik. en Nat. Hist.	1898	1900
Mej. H. M. Mees	Handelswetensch.	1899	1903
Dr. W. Reinders	Scheik. en Nat. Hist.	1900	1901
R. Volbeda	Engels	1901	1901
P. K. Lulofs	Scheik. en Nat. Hist.	1901	1903
B. van Halteren	Gesch., Aardr.k., Schoonschr.	1901	1901
J. W. Pik	Gesch., Aardr.k., Schoonschr.	1901	1903
C. Krediet, Directeur	Nat.k., Werktuigk., Cosmografie	1901	1903

J. A. Meursinge	Frans	1901	1905
H. Franken	Engels	1901	1902
C. H. L. P. Stracke	Wiskunde	1902	1924
H. Weersma	Engels	1902	1905
Dr. E. Jensema, Directeur	Nat.k., Werkt.k. en Cosmografie	1903	1905
F. de Korte	Handelswetenschappen	1903	1922
Dr. J. W. Beekman	Scheik. en Nat. Hist.	1903	1908
W. H. A. Wesselink	Gesch., Aardr.k. en Schoonschr.	1903	1911
Dr. P. Kloosterman	Nederlands	1905	1907
W. Timmermans	Engels	1905	1923
Dr. H. F. Huisken, Directeur	Nat.k., Werkt.k. en Cosmografie	1905	1910
A. D. J. van 't Hooft	Frans	1906	1923
A. H. Smith	Nederlands	1907	1924
J. Renier	Scheikunde en Nat. Hist.	1908	1938
J. H. van der Harst	Wis- en Werkt.k.	1908	1913
D. G. Noordijk	Duits	1908	1914
Mej. A. van Wering	Gymnastiek	1908	1911
Dr. L. M. J. Stoel, Directeur	Natuurk. en Cosmografie	1910	1921
L. A. Reilingh	Gymnastiek	1911	1920
E. G. Hartlief	Aardr.k.	1911	1920
J. C. Appeldoorn	Geschiedenis	1911	1917
C. J. Munters	Engels	1912	1912
A. D. Nathans	Wis- en Werkt.k.	1913	1919
C. Brouwer	Hoogduits	1914	1919
A. P. Potma	Wisk., Natuurk., en Rechtl. Tekenen	1915	1919
Ir. A. J. van der Laan	Wis- en Natuurkunde	1916	1917
N. E. Fatton	Frans	1916	1919
H. Roos Jr.	Geschiedenis en Staatswetensch.	1917	1921
Mej. J. M. Nottrot	Wis- en Natuurkunde	1917	1921
H. A. van Veen	Duits	1917	1921
W. van Wettum	Wis- en Werkt.kunde	1917	1922
J. R. Timmer	Frans	1919	1923
G. H. Streurman	Duits	1919	1920
		1922	
Dr. C. Mensch (in 1951 rector)	Aardr.kunde en Geschiedenis	1920	
M. J. G. Hekkens	Lich. Oefening	1920	
J. Petersen	Staatswetensch.	1921	1943
P. F. Smith	Duits	1921	1921
Dr. K. W. Rutgers, Directeur	Wis- en Werkt.kunde	1921	1926
J. B. de Hes	Geschiedenis	1921	1924
J. J. Loopstra	Duits	1921	1922
W. G. F. M. Trijssenaar	Wis- en Natuurk.	1921	1923
A. H. van der Weel	Frans	1923	1924
G. C. Dibbetz	Wis- en Werkt. k.	1922	1924
J. van 't Land	Handelswetensch.	1922	
Mej. C. C. Harmsen	Engels	1923	1926
Mej. R. W. Kroes	Frans	1923	1927
A. S. van Dam	Wis- en Natuurkunde	1924	1950
Ir. E. J. Baumann	Wis- en Werkt.kunde	1924	1927
Ir. J. Kropveld	Wiskunde	1924	1925
Mej. A. J. Tellegen	Frans	1924	1925
Dr. K. W. Staal	Geschiedenis	1924	1928
E. Stel	Nederlands	1925	
Dr. H. Schreuder	Engels	1926	1941
W. Reijenga, Directeur	Wis- en Werkt.k. en Cosmografie	1926	1951
C. M. Kolff	Frans	1927	1927
P. M. Cevaai	Wisk. en Mechanica	1927	1936
K. W. Suërs	Frans	1927	1930

K. O. Beerta	Lich. Oefening	1928	1928
H. K. van der Kolk	Geschiedenis	1928	1931
C. Hollander	Tekenen	1929	1946
P. Veninga	Wiskunde	1929	1929
D. W. F. Rommel	Frans	1930	1947
Dr. P. J. van Herwerden	Geschiedenis	1931	1932
Dr. M. J. Adriani	Plant- en Dierk., Scheik.	1938	1946
P. H. Bakker	Handelswetenschappen	1939	1939
Dr. J. Popken	Wiskunde	1939	1944
Dr. C. L. de Vries	Scheikunde	1939	1939
F. I. Brouwer	Plant- en dierk.	1939	1939
Mej. E. U. M. Ruding	Handelswetensch.	1940	1940
Mej. R. F. de Vries	Staatswetensch.	1940	1940
Dr. S. Hof	Wis- en Natuurkunde	1941	1944
Mej. P. J. van Haren	Staatswetensch., Nederl. Gesch.	1941	1942
A. Janus	Engels	1941	1946
E. Vroom	Geschiedenis	1942	1945
Mej. S. Kunst	Duits	1942	1943
F. Muller	Plant- en dierkunde	1943	1945
H. de Vries	Scheikunde	1943	1945
Mej. A. G. Elink Schuurman	Wis- en Natuurkunde	1944	1945
J. J. Vermet	Wiskunde	1944	1947
W. Diemer	Nederlands	1946	1947
H. van Zant	Engels	1946	
J. Guittart	Plant- en Dierkunde	1946	1947
J. van Dijk	Scheikunde	1946	1947
H. Meiners	Tekenen	1946	1948
Mevr. W. A. Helder—Maas	Wiskunde	1947	1947
Mr. P. H. Themmen	Staatswetenschappen	1947	
W. L. Vetter	Plant- en Dierkunde	1947	
Ir. M. Krijgsman	Scheikunde	1947	1948
C. J. van Beek	Oude Talen en Gesch.	1947	1950
Ds. J. van der Vange	Frans, Nederlands	1947	
P. C. Oudenaarden	Scheikunde	1948	
W. F. Jongbloed	Oude Talen en Geschiedenis	1948	
H. Heukels	Wiskunde	1948	
B. Hoving	Tekenen	1948	1950
R. H. M. de Wilt	Frans	1949	1951
K. Groen	Wiskunde, Scheikunde	1949	
E. E. H. Hoen	Tekenen	1950	1950
A. Guittart	Geschiedenis	1950	
Mej. G. F. M. Casimir	Oude Talen en Geschiedenis	1950	
Ds. P. H. Kapteijn	Hebreeuws	1950	
Mej. J. F. Pol	Oude Talen en Geschiedenis	1950	1951
G. Karssenberg	Wis- en Natuurk., Mechanica		
	Cosmografie	1950	
Th. J. H. Dijkman	Tekenen	1950	
A. C. Manhoudt	Aardrijkskunde	1951	1951
Mej. G. A. Sijbenga	Nederlands en Geschiedenis	1951	
Mej. A. C. Sevenster	Oude Talen en Geschiedenis	1951	
Mej. A. K. D. Kanis	Tekenen	1951	
H. J. Oldenhof	Aardrijkskunde	1951	
H. P. G. de Wringer	Frans	1951	
A. Risselada	Muziek	1951	
B. Winkel	Wiskunde	1951	

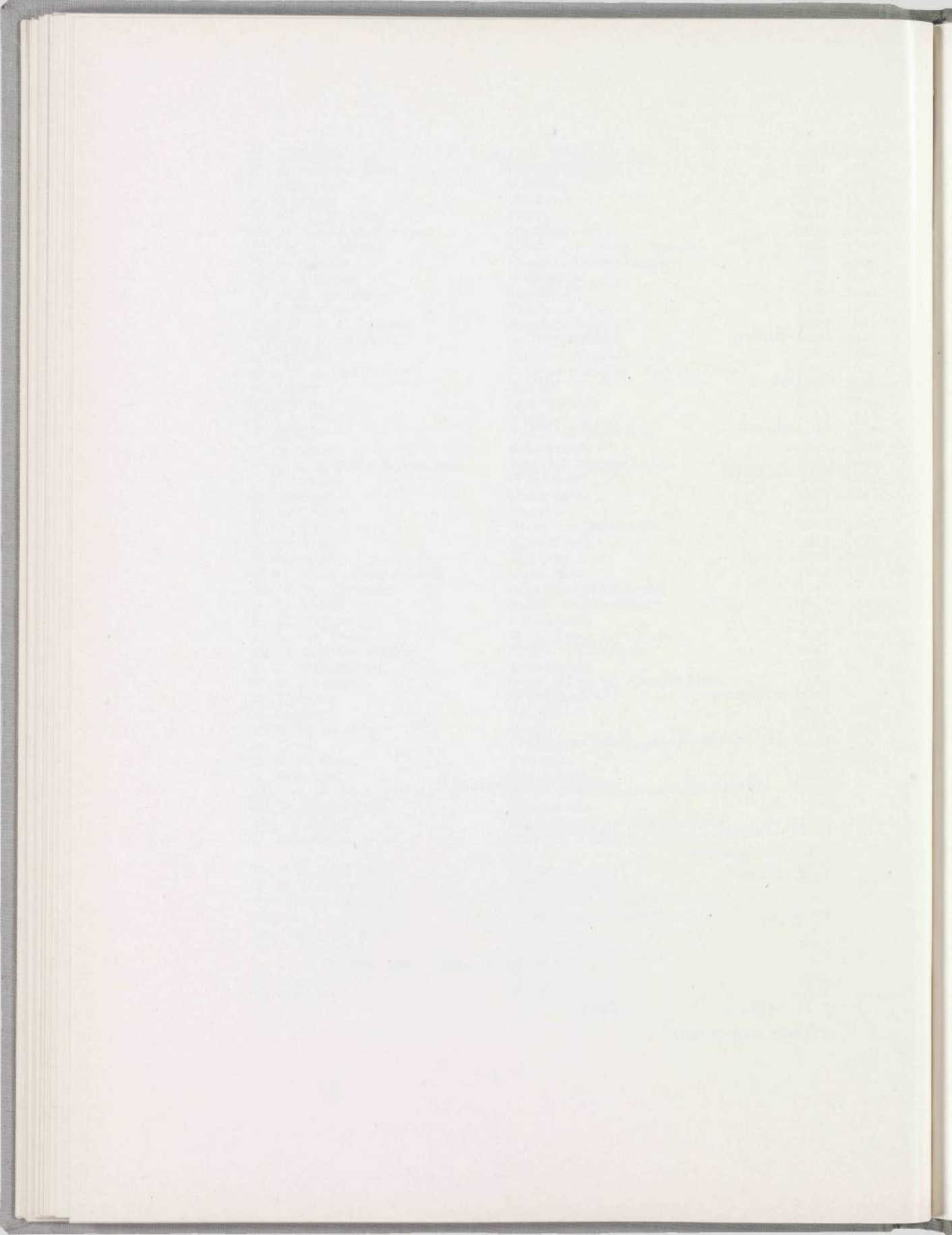
Hulppersoneel

Concierges

G. J. Boiten	1866—1877
O. Bok	1877—1893
H. Lukkien	1893—1910
P. J. Lukkien	1910—1933

Amanuenses

J. H. Dijkhuis	1870—1871
F. J. H. Straatmaker	1873—1881
J. W. Höster	tijdelijk als assistent
D. H. Duintjer	1881—1884
J. de Vries	1884—1908
C. Kalis	1908—1939
	(Na 1933 amanuensis-concierge)
J. N. Miljoen (Aman.-concierge)	1939—

Leerlingen

der Gemeentelijke Hogere Burgerschool

met 5-jarige cursus te Veendam van 1866—1908

van de Rijks Hogere Burgerschool van 1908—1951

en van de Gemeentelijke Gymnasiale afdeling

van het Winkler Prins Lyceum van 1947—1951

(Geen cijfer achter de naam betekent, dat de studie aanvang in de 1ste klas, een cijfer duidt de klas aan, waarin de studie aanvang).

1866

1.	Dirk A. de Groot	
2.	Remmelt Huizing	
3.	Jan Bijl	
4.	Lammert Jager	
5.	Klaas Nap	
6.	Ubbo Groenier	
7.	Hendrik Doornbosch	
8.	Simon Hazewinkel	
9.	Hendrik de Boer	
10.	Hendrik J. Engelkens	
11.	Harm van der Wal	
12.	Johannes Venema	
13.	Hilbrand Kuijpers	
14.	Jacob Mulder	
15.	Geert Wilmink	
16.	Theod. J. Savenije	
17.	Hendrik ten Horn	
18.	Ipe Boon	
19.	Jonas E. Polak	
20.	Willem G. Kolk	
21.	Laurens Dalderup	
22.	Johannes Eggens	
23.	Tjakke Eerkes	
24.	Gijsbertus J. Vaas	
25.	Luppo K. Dijkhuis	
26.	Hendrik K. Koops	
27.	Jacob Jager	
28.	Jan Smith	
29.	Hartog Polak	
30.	Martinus Vroom	
31.	Melchior Leeuwes	
32.	Lammert Veeman	
33.	Everh. Steenhuisen Hz.	2
34.	Willem J. Versfelt	2
35.	Jan A. van der Wal	2
36.	Hendrik Lodewijks	2
37.	Everhardus Everts Dzn.	2
38.	Geuchien de Jonge	?
39.	Cornelis Mulder	2
40.	Hajo Botjes	2
41.	Hero Dijkema	2
42.	Hemmo H. Nauta	2
43.	Drewes Romeling	2
44.	Hendrik Dijk Blok	2
45.	Harm Herwig	2
46.	Jacob Pik	2
47.	Fokko F. van Hulten	2
48.	Frederik J. Abresch	2
49.	Marcus M. Duintjer	2
50.	Klaas Meihuizen	2
51.	Geert Mulder	2
52.	Jan Dijkhuis	2
53.	Jacob de Vrieze	2
54.	Jan Sinnighe Jr.	2
55.	Noldus Sanders	2
56.	Geert Noording	2
57.	Everh. Steenhuisen Lz.	2
58.	Johannes C. C. H. Boon	2
59.	Thomas Closse	2
60.	Willem van Denderen	2
61.	Marcus de Jonge	2
62.	Benjamin Voorzanger	
63.	Marcus van der Tuuk	2
64.	Egbert U. v. d. Tuuk	2
65.	Johan H. Chr. Basting	2
66.	Willem Jonkers	2
67.	Jouko Bleeker	2
68.	Thomas Sannes	3
69.	Arnold Wijn	3
70.	Jacob Fokkes	3
71.	Marcus M. Duintjer Jz.	3
72.	Abraham. Polak	3
73.	Lodewijk H. Engelkens	2
74.	Pieter van Hulten	2
1867		
75.	Geert Groeneveld	3
76.	Henricus H. Sinnige	3
77.	Willem G. Metelerkamp	
	Cappenberg	3
78.	Arius Nanning	
	Borgesius	2
79.	Hessel Monkhorst	2
80.	Jan Braams	
81.	Arnoldus W. v. d. Tuuk	
82.	Harmannus Bakker	
83.	Jan Herwig	
84.	Herman Vroom	
85.	Henderikus J. Vroom	
86.	Barend D. J. Bulsing	
87.	Mello W. Abresch	
88.	Lucas van Hulten	
89.	Cornelis Doewes	
90.	Pieter Nap	
91.	Hendrik R. Trip	2
92.	Wouter Engelsman	
93.	Onno Struif Bontkes	2
94.	Jurjen Borgesius	3
95.	Harm Nijenhuis	
96.	Wolter Nering	2
97.	Kristoffel Jager	
98.	Zacheus J. F. Pyttersen	

1868

99. Bernard Trip
100. Gerhardus Hovinga
101. Reint Renken
102. Wijndel Mulder 2
103. Gouko Muntendam
104. Carel Sinnige
105. Jacob Vlas
106. Derk Mulder
107. Everhardus Everts Wz.
108. Reurt Plinzinga
109. Harm Strating
110. Johan A. de Lorr. Holling
111. Abraham Sanders
112. Juiko van Deen
113. Berend Hazewinkel

1869

114. Harm Altona
115. Frans Drenth
116. Albert Hazewinkel
117. Piet H. Hazewinkel
118. Dethmer J. Hillinga
119. Laurens ten Horn
120. Paulus Huizing
121. Hendrik Koops
122. Pieter Koops
123. Wiebe van der Laan
124. Wouter Lodewijks
125. Jan Masker
126. R. M. de Jager
Meezenbroek
127. Ties Mulder Jzn.
128. Hendrik Muntendam
129. Jan Nieboer
130. Teunis Oosterwijk
131. Cornelis Prins
132. Johan A. Pyttersen
133. Everhardus Sinnige
134. Simon Joh. Sissingh
135. Feddo van der Wijk
136. Adde van der Wal
137. Jacob van der Wijk
138. Hiddo Zuiderweg
139. Willem van der Laan 2
140. Berend Upmeijer 2
141. Dominicus Cannegieter 3
142. Cornelis U. Trip 3
143. Frederik Kaiser 2
144. Alex S. M. J. v. Zanten
145. Sijtse Hero Giezen 2

1870

146. Rudolf F. J.
Wijckerheld Bisdorn 3
147. Arnoldus W. G.
Nanninga 3
148. Jan G. Camphuis 3

149. Jules Jorissen
150. Hendrik Engelsman
151. Heijo Topzand
152. Albert van der Laan
153. Regn. P. Benthem
Reddingius 3
154. Gosse Boer
155. Gerhardus Steenhuisen
156. Jan Fred. Wilkens Fzn.
157. Jan L. Groenier
158. Menzo Trip
159. Harm Kremer
160. Willem Abresch
161. Renzo Koops
162. Albert J. van Hulten
163. Paul C. H. Briët
164. Johannes Vinke 3
165. J. van der Sluis

1872

166. Albert Engelsman
167. Herman Frank
168. Jan Snijder
169. Folkert Kunst
170. Gossewien W. S. Lingbeek
171. Hendrik Oostinjer
172. Abraham Hoetjer
173. Pieter Gruppelaar
174. Obbo Duintjer
175. Anne Lingbeek
176. Caroline L. G. Spandaw
177. Jacob H. Wijchgel 2

1873

178. Eleberta J. van Roijen
179. Cath. I. B. Hazewinkel
180. Antje Everts
181. Lambert W. de Gr. Dreux
182. Dirk H. N. Adriani
183. Saly Voorzanger
184. Jacob Suk
185. Wijndelt Everts
186. Henri K. J. van Deinse
187. Hendrik Suk
188. Edzo Woldendorp
189. Jan Branbergen
190. Geert Pijbes
191. Feitse Hemmes
192. Jan Mulder
193. Jan van Dijken
194. Nicolaas F. Wilkens
195. Abraham Hazewinkel
196. Lodewijk Th. Jorissen

1874

197. Jacob E. Huizinga
198. Regnerus Tjaarda Mees
199. Harm Wiegman 2
200. Judocus H. Baalman

201.	Bronger Brongers	237.	Christina M. C. v. Royen
202.	Geert Brouwer	258.	Elisabeth M. v. Roijen
203.	Hieronymus Doornbosch	259.	Hendrike L. Hazewinkel
204.	Jan Everts	260.	Everhard Hazewinkel
205.	Lucas J. Groenier	261.	Mattheus J. van Olm
206.	Albertus Jac. de Groot	262.	Jurrien Eikenberg
207.	Teetze de Groot	263.	Kornelis van Dijken
208.	Jurrien de Groot	264.	Klaas Reinders
209.	Jacob H. O. Hazewinkel	265.	Hendrik Knigge
210.	Gerrit H. Helderman	266.	Pieter de Groot
211.	Karel Jäger	267.	Nicolaas J. Wilkens
212.	Herman Koops	268.	Bernard de Jonge
213.	Lambertus M. Lofvers	269.	Louis S. Cohen
214.	Jan M. Meihuizen	270.	Hindrik Pott
215.	Gerardus Meyering	271.	Hilwert Dijken
216.	Jacob Prins Mellema	272.	Jan Bos
217.	Hieronymus K. Mulder	273.	Otto J. Engelsman
218.	Jan L. Winkler Prins		
219.	Hermannus van Royen		
220.	Everh. H. M. Steenhuisen	274.	Harmanna E. Hillinga
221.	Anna C. van Till	275.	Marinus B. Bouricius 2
222.	Jan H. Venema	276.	Herman Doewes
223.	Jan Zoutman	277.	Meinhardt S. Lingbeek
224.	Hendrik Kiers Bos.	278.	Barthold J. Bouricius
		279.	Antonie Bekkering
		280.	Frans N. Doornbosch
		281.	Ties Mulder Ez.
225.	Menno Meezenbroek	282.	Roelf van der Laan
226.	Roelf G. Rijkens	283.	Willem Nanninga
227.	Nanno Mulder	284.	Gosse van der Werf
228.	Johannes Kuiper	285.	Hendrik Jager
229.	Enno W. Tiemersma	286.	Nathan Kamerling
230.	Dirk R. Wijgchel	287.	Vincent Winkler Prins
231.	Johannes Lodewijks	288.	Hendrik Huizinga
232.	Jan Nanninga	289.	Enno Kool
233.	Remko Prins	290.	Helenius D. de Cock
234.	Hendrik J. Doornbosch	291.	Hendrik Kaiser
235.	Jacobus G. Wijchgel	292.	Deddo W. Bosscher
236.	Hendrik D. Flik	293.	Levie van der Wijk
237.	Berend Hazewinkel	294.	Hestella Drukker
238.	Lubbertus Boerhave	295.	Harm Breedveld
239.	Derk Hesse	296.	Harbert I. Schönfeld 2
240.	Lodewijk H. Siertsema	297.	Petronella M. R. Venema
241.	Jan Auke Mulder	298.	Rotgert Joling
242.	Laurens Lottering	299.	Hendrik Crol
243.	Elisabeth Lingbeek	300.	Roelf Boerma
244.	Philippus M. v. d. Mandere		
245.	Jacobus A. Henry		
246.	Herman Godthelp 4		
247.	Jan Buitenhof		
248.	Reinder Kars	301.	Jacob Mulder Ezn.
249.	Markus Smit	302.	Alberta M. Krak
250.	Jan Puister	303.	Maria H. Wichers
251.	Tammo Thijssen	304.	Eppo H. Zijlker
252.	Liefert Eerkes 2	305.	Marchina Legger
253.	Wolter Boer	306.	Christina Bos
254.	Eildert Wolda	307.	Luitjen B. Onnes
255.	Reina Mulder	308.	Jan Eelssema
256.	Catharina Everts	309.	Sebo van Houten
		310.	Sebo Dallinga

311.	Johan J. Offerhaus	2	363.	Cernelis F. v. d. Spek
312.	Harm van der Wal	2	364.	Otto Lofvers
313.	Volkert J. A. Wilkens		365.	Roelof K. Winkler
314.	Leonard Polak		366.	Gerardus H. Krak
315.	Ubbo Wilkens		367.	Jan C. Havinga
316.	Hendrik A. Veenhoven		368.	Frederik Kuiper
317.	Fokko F. van Hulten		369.	Nathan van der Wijk
318.	Gerard Jan Koops		370.	Jurjen Bus
319.	Jacob J. Hazewinkel		371.	Dirk Ketel
320.	Pieter A. de Jager		372.	Stefanus van Roijen
321.	Moritz Polak		373.	Engel Jonker
322.	Engbert Huizinga	2	374.	Filippus J. Drukker
323.	Jacobus J. Steenhuisen		375.	George B. van Leggelo
324.	Engelina H. Venema		376.	Bronger Brongers
325.	Jetskelina A. van Olm		377.	Gerrit Douwes
326.	Hendrina Polak		378.	Gerrit Keyser
327.	Marianne Polak		379.	David Cohen
328.	Wijbo Bouman			
329.	Cornelis R. Venema			
330.	Onne van Dijken			
321.	Sijpko Beumee			

1879

332.	Freerk Dilling		380.	Jakob van Linge
333.	Jan Lumkes	2	381.	Herman Polak
334.	Nicolaas Meezenbroek		382.	Gerrit J. Lodewijks
335.	Jan H. Hillinga		383.	Hendrik Boerma
336.	Harm Geerts Smith		384.	Hiddo Boer
337.	Geert H. Mulder		385.	Bouwe Boerma
338.	Thomas E. Kolk		386.	Menno Poortenga
339.	Joseph Polak		387.	Joseph Montefiore Polak
340.	Cornelis J. Mulder		388.	Hendrik C. Buning
341.	Jan A. Wilkens		389.	Jakob G. Wichers
342.	Nathan Bos		390.	Jakob Brouwer
343.	Jakob F. Klein		391.	Meint Beekhuis van Till
344.	Jurjen Legger		392.	Jakob J. Nanninga
345.	Jesaias Pomper		393.	Harm Jonker
346.	Jan Oldenzijl		394.	Rudolf H. Schuringa
347.	Jacobus H. de Grient		395.	Jan H. Schuring
	Dreux		396.	Fenna G. Tieks Koening
			397.	Philip W. van Heijningen
				Bosch 3

1882

348.	Thomas Tjabbes		398.	Johan W. Abresch
349.	Jan Wiegman		399.	Barend Bijl
350.	Albert Oldenburger		401.	Albert D. Bouwman
351.	Reurt C. Bijl		236.	Hendrik D. Flik
352.	Hero Ebels		402.	Jan A. Boer
353.	Nanno Bouwman		403.	Daniël de Levie
354.	Bernard Smith		404.	Eppo Mulder
355.	Adriaan Knaap		405.	Jan Meihuizen
356.	Geert Veendorp		406.	Martinus J. Wegman
357.	Freerk Weits		407.	Lehmann van der Ziel
358.	Antonie P. de Groot	4	408.	Eppo Dik
359.	Dirk A. de Groot	4		
360.	Mattheus J. van Dam	4	409.	Geuchien L. Rijkens
361.	Johan G. Holthuis		410.	Jan Walvius
			411.	Willem Bossinga
			412.	Afine C. Nanninga

1880

362.	Hendrik Anema	4

413. Lucas Wildervanck
de Blécourt.
414. Lodewijk A. A. Mees
415. Franciscus Broekman
416. Johan H. J. de Grave

1883.

417. Evert Jan Buning
418. Johan E. Schmitz
419. Arend Holman
420. Jan A. Meursinge
421. Markus Steenhuisen
422. Jan Veeman
423. Oomko Vos
424. Pieter Kaiser
425. Wijbo J. Mulder
426. Jan H. van Olm
427. Willem J. van Petegem
428. Herman Sap
429. Albertus Schuring
430. Eldert van der Wijk
431. Hendrik Dik
435. Hendrik B. H. Lingbeek
433. Steven C. H. Lingbeek
434. Lambertus E. Steenhuisen
435. Jan Ottens 4
436. Bernard Kamerling
437. Arent Woltman 2

1884

438. Lambertus de Jager
439. Jan de Jonge
440. Gerhard H. Mulder
441. Jan Mulder
442. Jan H. Takens
443. Pieter G. Tiddens
444. Hendrik J. Vegter
445. Jacob Heerdt
446. Izak Polak
447. Albert L. Vrind 2
448. Ernst S. J. de Haan
449. Arend van Linge
450. Gerrit Meijer
451. Theodorus Olliges
452. Moritz Polak
453. Johan G. C. de Groot
454. Hendrik J. de Visser
455. Jakob Pekelaer

1885.

456. Pieter Bots
457. Philippus M. Bosscher
458. Sijtse J. Bouman
459. Johan Frank
460. Pieter van der Laan
461. Eltjo Mulder

462. Pieter J. Nanninga
463. Johannes R. Vegter
464. Sijtse H. Meihuizen
465. Jetje van der Wijk
466. Pieter Boer
467. Reint Udemä
468. Gosen Oldenziel
469. Meindert Bolhuis
470. Eppo K. Boer
471. Lucas Vrind 2
472. Fennechiena J. Duintjer
473. Gosse Boon Jzn.
474. Johanna J. Prange
475. Gerardus Azing Venema 3

1886

476. Meerten Meijer
477. Bernard J. A. Lingbeek
478. Jean S. Magnin
479. Krijn Magnin
480. Johannes F. J. Buning
481. Engbert J. Duintjer
482. Bertha Duintjer
483. Bronger van Halteren
484. Reinder Ph. Veenhoven
485. Harm van der Werf
486. Meinne Noordhoek 4
487. Jacob Hazewinkel
488. Jans Hommes
489. Harmannus van der Wijk
490. Egge Boerma
491. Jan Frederik Bos

1887

492. Hendrik Cramwinckel
493. Harm van Dijken
494. Geert Herwig
495. Harmannus Mulder
496. Edo Edens Veeman
497. Jan Kunst
498. Albert Mulder
499. Adrien G. de Zeeuw
500. Hendrik J. Doewes
501. Jakob Meijer 4

1888

502. Hibo W. P. van Till
503. Frederik P. Schuur
504. Gosse Boon Gzn.
505. Klaas H. N. Dethmers
506. Hessel Doewes
507. Henri Drukker
508. Elize Drukker
509. Hagen G. Jonker
510. Nicolaas J. Meihuizen
511. Albert Nanninga

- 512. Jacobus J. Soer
- 513. Roelf C. van Linge
- 514. Hendrik Bos
- 515. Henricus Bouwman
- 516. Jan de Vrieze

3

1889.

- 517. Eppo J. Bosscher
- 518. Siegfried Cohen
- 519. Derk Muller
- 520. Evert Seven
- 521. Arend E. van Linge
- 522. Hitzerus Mees
- 523. Bernard Schmitz
- 524. Pieter H. van der Wijk
- 525. Petrus A. Zeven
- 526. Johannes Cramwinckel
- 527. Adriaan Veenhoven
- 528. Jan Hendrik Dik
- 529. Pieter H. van Linge
- 530. Hieronymus K. Venema
- 531. Nanno M. Vegter
- 532. Jan W. van Petegem
- 533. Jan Tieks Koenig
- 534. Hendrik Meijer
- 535. Heerke Westra
- 536. Afina Witkop

1890

- 537. Doetze J. Adriani
- 538. Martijn Kamerling
- 539. Jacob Veenhoven
- 540. Herman A. Doewes
- 541. Jan Eerkes
- 542. Dirk E. Everts
- 543. Eltje de Haan
- 544. Jan Haykens
- 545. Hero J. van der Laan
- 546. Frans A. Meihuizen
- 547. Cornelia Z. Mulder
- 548. Johan H. L. van Olm
- 549. Hendrik de Wit
- 550. Jurrien Niks
- 551. Julia Frank
- 552. Jan C. de Boer
- 553. Carel A. Krull

1891

- 554. Henderikus J. Bakker
- 555. Bertha A. Brongers
- 556. Rente Dik
- 557. Frans J. J. Driessens
- 558. Jurjen Duintjer Azn.
- 559. Gerhardus Everts
- 560. Reinhardt H. Herwig
- 561. Alida A. van Hulten

- 562. Jan Kolk
- 563. Wilhelmus A. Loos
- 564. Abraham Mulder
- 565. Willem A. P. Fr. L. Mulder
- 566. Sophie Polak
- 567. Edsko P. Smid
- 568. André F. Soer
- 569. Willem Veenhoven
- 570. Hendrik J. Wilkens
- 571. Dirk Koppelle

1892

- 572. Titus Boer
- 573. Pieter H. Boerma
- 574. Dirk Boon
- 575. Sophie Cohen
- 576. Jan Eisinga
- 577. Klaas L. Hopman
- 578. Jan Kloppenburg
- 579. Albert Kuipers
- 580. Jan R. van Linge
- 581. Jan H. Muntendam
- 582. Mozes Polak
- 583. Bernardus T. Sinnige
- 584. Nicolaas L. Söhngen
- 585. Lambertus Takens
- 586. Ernst S. Valk
- 587. Reurt C. Venema
- 588. Abraham Wolf
- 589. Bina Hendricks de Boer 2
- 590. Johannes Beekman 4

1893

- 591. Hendrikus Bos
- 592. Jan Bos
- 593. Jan van Delden
- 594. Engbert J. Duintjer
- 595. Steven Duintjer
- 596. Jozef E. H. Frank
- 597. Tjark R. Giezen
- 598. Bernard J. Hubenet
- 599. Cornelia A. Huber
- 600. Hermannus E. Mees
- 601. Lubbartus E. Mees
- 602. Roelf Nieborg
- 603. Warner Pathuis
- 604. Lubbertus Reinders
- 605. Hermannus M. van Rhijn
- 606. Gomprecht Sanders
- 607. Johannes G. B. Schröder
- 608. Carel H. Steenhuisen
- 609. Pieter B. Santé Thedinga
- 610. Jan de Vrieze
- 611. Sietsko van der Wijk
- 612. Albert J. Kok
- 613. Bern. G. J. N. Deuling 2

1894

- 614. Henri L. de Cock Buning
- 615. Herman Bakker
- 616. Marcus Bendiks
- 617. Jan M. Everts
- 618. Herman F. van Guldener
- 619. Koos M. de Haas
- 620. Hendrik Koppelle
- 621. Ikiena A. Lodewijks
- 622. Berend Lukkien
- 623. Jan Meijer
- 624. Albertus K. Nap
- 625. Michaël van Rhijn
- 626. Sietze W. Schuringa
- 627. Johannes A. Soer
- 628. Herman Stoppelman
- 629. Jantje de Wit
- 630. Hendrik Smith

1895.

- 631. Gerardus Steph.
Neuteboom
- 632. Essina R. Vlieg 5
- 633. Hendrikus de Boer
- 634. Willem Buning
- 635. Meindert Buurke
- 636. Louis Cohen
- 637. Engbert Duintjer
- 638. Marchina van Halteren
- 639. Hermina H. Kool
- 640. Jan C. Smid
- 641. Jan W. Smid
- 642. Hillechiena A. A.
Steenhuisen
- 643. Sietze Tempel
- 644. Willem Sijpkens Toxopeus
- 645. Lammert Veeman
- 646. Ties Wiegman
- 647. Johanna C. Wiemann
- 648. Herman Raadsma 2
- 649. Lambertus R. W.
Havinga 3
- 650. Johan Huizing 4

1896

- 651. Willem Bennema
- 652. Abraham Boon
- 653. Hendrik J. Doornbosch
- 654. Tonnis Drenth
- 655. Frederik J. Giezen
- 656. Lenardus Has
- 657. Geert Keijser
- 658. Hillechiena Kneubel
- 659. Afina A. van Linge
- 660. Abraham Odewald
- 661. Willem L. Oling

- 662. Meint P. Smid
- 663. Herman J. Sparreboom
- 664. Harm Stroobos
- 665. Henricus Duintjer Tebbens
- 666. Henri Voorzanger
- 667. Marinus H. van der Wolde
- 668. Pieter Jonker 4
- 669. Salomon Wolf 4

1897

- 670. Johan L. Hogeweg 3
- 671. Albert Brommet
- 672. Gerardus Cremer
- 673. Nantko Dallinga
- 674. Alida A. S. Dojes
- 675. Ulrich J. Huber
- 676. Carel H. van Hulten
- 677. Hendrik B. Koiter
- 678. Pieter E. van der Laan
- 679. Johannes M. Ridderikhoff
- 680. Herman J. Smith
- 681. Heiltje W. Smid
- 682. Wolter Smit
- 683. Renske J. Vlieg
- 684. Engel Vos
- 685. Nanno E. de Vries
- 686. Jacob Hoving 4
- 687. Jurjen Huisman 4

1898

- 688. Harmina Christ. B. Bakker
- 689. Jacques S. Bendiks
- 690. Arnoud Cramwinckel
- 691. Anna G. Dojes
- 692. Helena H. Doornbosch
- 693. Dethmer Drenth
- 694. Antje A. Eikenberg
- 695. Hendrik C. E. van Guldener
- 696. Jan J. Hoetjer
- 697. Afina J. A. van Linge
- 698. Alberdina van Linge
- 699. Everhard D. van Linge
- 700. Bernardus Loos
- 701. Geert Muller
- 702. Johan M. Nap
- 703. Jacob Nieborg
- 704. Jan R. R. van der Ploeg
- 705. Marcus L. Polak
- 706. Mattheus Joh. Reichenbach
- 707. Etine I. Smid
- 708. Meint Smid
- 709. Alida A. Steenhuisen

1899

- 710. Harm K. van der Ark
- 711. Hendrik J. Doornbosch

- 712. Bernard Duintjer
- 713. Jurjen Duintjer Mzn.
- 714. Jan T. Giezen
- 715. Arend J. Herwig
- 716. Detmer Hubbeling
- 717. Johannes Koppelle
- 718. Dirk R. van Linge
- 719. Hendrik H. van Linge
- 720. Herman H. Nanninga
- 721. Hendrik Prins
- 722. Marten Venema
- 723. Gerard H. Vlieg
- 724. Lammert Vos
- 725. Benjamin West
- 726. Jan N. Wilkens
- 727. Rensina S. Beuker
- 728. Theodora C. Buning
- 729. Bene Rademaker

1900

- 730. Jacob Bendiks
- 731. Egbert Bentum
- 732. Matthias A. Hemmes
- 733. Wijbe J. van der Laan
- 734. Wubbo J. Mulder
- 735. Herman van Halteren
- 736. Ruurt A. Hazewinkel
- 737. Herman Kampinga
- 738. Arietta A. Kruizinga
- 739. Hermannus Ridderbos
- 740. Jakob Sanders
- 741. Frederik J. Schekermans
- 742. Frederik J. Smid
- 743. Geert Siccama
- 744. Eildert Vos
- 745. Herman de Vries
- 746. Nathan West
- 747. Geert Timmer
- 748. Lydia J. A. Wilkens
- 749. Bernard Giezen
- 750. Willem Bakker
- 751. Jan Boerma
- 752. Frederik Dreesman

1901

- 753. Johan G. B. Beumée
- 754. Hendrik Boerhave
- 755. Egbert J. Boltjes
- 756. Aaldrik L. Buurma
- 757. Cornelia A. van Delden
- 758. Hendrik Duintjer
- 759. Jeltje T. H. Duintjer
- 760. Hendrik M. van Engen
- 761. Wea K. Everts
- 762. Regina R. R. Hazewinkel
- 763. Lambertus Hoetjer

- 764. Joh. A. Kloosterhuis
- 765. Albert Kram
- 766. Edsko P. Kunst
- 767. Auwina W. S. K. de Leve
- 768. Pieter R. Maathuis
- 769. Eleonora G. Meihuizen
- 770. Gezinus Meyering
- 771. Jan Mulder
- 772. Zwaantina Nieboer
- 773. Fenna van der Ploeg
- 774. Bartel Peysel
- 775. Jan A. van der Ploeg
- 776. Barend Schrage
- 777. Catharine G. Smid
- 778. Margaretha J. Suk
- 779. Grietje R. G. Vonk
- 780. Albertus van der Wal
- 781. Hendrik L. Wilkens
- 782. Jan W. Wollerich
- 783. Gerhard J. H. Oving 2
- 784. Ernst H. L. Engelhardt 3
- 785. Cat. M. C. Dullemond 4
- 786. Eike de Vrieze 4
- 787. Jan Berg 4
- 788. Jan Prins 4
- 789. Guurtje A. Krediet 2
- 790. Joh. H. A. Krediet 2

1902

- 791. Cornelia Jager
- 792. Jan Gols
- 793. Frederik Mulder
- 794. Harmannus Timmer
- 795. Arend Brommet
- 796. Matth. D. v. Heyningen
Bosch
- 797. Catharina L. Dojes
- 798. Renger Dojes
- 799. Albertine C. Venema
- 800. Freerk Weg
- 801. Jan H. de Wit
- 802. Christoffel E. W. Krediet
- 803. Hendrik de Wit
- 804. George H. Sinnige
- 805. Jacobus G. Meyer
- 806. Jacob Polak
- 807. Bernardus H. Sparreboom
- 808. Derk de Lange
- 809. Margretha Stutvoet
- 810. Jeltje M. van Driesten
- 811. Hilda C. J. Meihuizen
- 812. Henriëtte J. C. Everts
- 813. Ida G. Vegter
- 814. Jan A. Smith
- 815. Gerard B. Kruizinga
- 816. Popko Cadée
- 817. Lina H. Nanninga

818. Wilhelmus J. Grol
819. Roelof Hazelhoff
820. Eppo H. Smid
821. Harmannus Dijkhuis
822. Jacob Dijkhuis
823. Jan J. Maathuis

4

1903

824. Hipko Beuker
825. Abel Boltjes
826. Berend Bosch
827. Dirk Brouwer
828. Hemmo J. van Delden
829. Eerke Eerkes
830. Jan Gerringa
831. Jan E. Hubbeling
832. Hendrik Koiter
833. Sybrand Keyser
834. Egbert Kolkman
835. Willem H. Smid
836. Margaretha Bakker
837. Remina R. G. Brongers
838. Henriëtte de Leve
839. Alberdine J. Mulder
840. Wubbo A. Kruit
841. Barteld J. Kruizinga
842. Wiebe van der Laan
843. Herman de Levie
844. Willem Meiborg
845. Herman Schierbeek
846. Willem Schmidt
847. Schelto J. Venema
848. Adolf van der Wal
849. Margaretha G. Muller
850. Roelfina R. Vonk
851. Johanna A. Weitering
852. Hendrik Bouman
853. Willem Panman
854. Uco H. Rodenburg
855. Jacob H. Engelkens
856. Johan A. Oudenampsen
857. Tonko H. Meijer
858. Johan Duiker

870. Titia J. Kool
871. Hermine A. Koops
872. Alida C. S. Mulder
873. Johannes Mulder
874. Eije L. Siccama
875. Barend H. Krans Slood
876. Herman J. Smith
877. Reint Sol
878. Jan F. Venema
879. Geert van der Werf
880. Nicolaas V. Wilkens
881. Abraham Meijer van Witsen
882. Gerh. B. R. Wortelboer
883. Geertruida Smid
884. Henderika E. Verwey
885. Johanna Vlieg
886. Jurrine G. Vos
887. Geerdina A. Wolda
888. Harmina G. Zweep
889. Ida T. Wilkens
890. Jan R. F. M. á Brassard
891. Koert S. Broekema
892. Jan Koppelle
893. Sebo van der Zwaag

2

4

4

4

1905

894. Jakobus G. Beumée
895. Otto van den Bosch
896. Everhard A. Brongers
897. Nanno G. Doornbosch
898. Henzem Engelkens
899. Berend Heerd
900. Christiaan Huisman
901. Derk Jonker
902. Tonnisje Koops
903. Essiene J. Kruizinga
904. Jantiene M. Kruizinga
905. Marianna A. M. Leffler
906. Frederik Noordbergen
907. Klaas Reinders
908. Hendrik P. Ritsema
909. Albert Roorda
910. Isidor Sanders
911. Jan Schutter
912. Johanna G. Smit
913. Willem P. E. Smith
914. Johan H. Smith
915. Ernst L. Vegter
916. Ebel L. Venema
917. Alberdine L. Weitering
918. B. Gerritzen
919. Hidde Kruizinga
920. W. Boswijk

3

3

4

1906

921. Kornelis J. Bentum

1904

859. Fedde van den Bosch
860. Bastiaan A. Hardenberg
861. Jacob Jager
862. Pieter Koppelle
863. Jurjen Kuiper
864. Jacob Mulder
865. Jan Pentinga
866. Roelof Schierbeek
867. Engelina M. Bakker
868. Martha C. Buzeman
869. Martha van Driesten

2

2

2

3

3

922.	Arnoldus van den Berg	976.	Hendrika H. J. Wilkens
923.	Meerten ter Borg	977.	Pieter Drenth
924.	Hendrik Bouman	978.	Gerhard Lottering
925.	Jelle R. Bruininga	979.	Lambert Meijering
926.	Johan H. de Groot	980.	Berend Niks
927.	Koeno Hamminga	981.	Jan P. Pijbes
928.	Harm Th. van Heuveln	982.	Evert Rademaker
929.	Geesje C. A. Bekkering	983.	Willem J. Schaap
930.	Johanna G. v. d. Borgh	984.	Evert Schansema
931.	Martha M. Dojes	985.	Tjakko Schoenmaker
932.	Etiene Edzes	986.	Hendrik J. R. Smith
933.	Dina W. Hazewinkel	987.	Harm Jan Vegter
934.	Joh. G. C. de Hoop	988.	Pieter H. T. Meijering 2
935.	Margaretha Lodewijks	989.	Jan H. Engelhardt 3
936.	Reint T. Holsbergen	990.	Derk H. Siccama 3
937.	Pieter Koops	991.	Gerrit Swart 4
938.	Ibeling K. Leeuwerke	992.	Harm Vos 4
939.	Teko R. Mulder	993.	Kas Kroeze 5
940.	Jan Munneke		
941.	Sijbrand J. Nijhoff		1908
942.	Leonard G. v. d. Ploeg	994.	Lammechiena W. Barkman
943.	Jacob Schuringa		
944.	Sijtse Verwey	995.	Anna A. M. van Heyningen Bosch
945.	Jan H. de Vrieze		
946.	Jozef West	996.	Naatje E. Brommet
947.	Grietje Mandema	997.	Geertruida H. van Dalsen
948.	Johanna J. Meihuizen	998.	Bonna P. Lodewijks
949.	Dievertine F. Schuring	999.	Christiaan A. Bekkering
950.	Renzina C. Smook	1000.	Jan B. Hazewinkel
951.	Adriana H. S. Teljer	1001.	Jacob E. Holthuis
952.	Hilda W. M. Wilkens	1002.	Frederik Huls
953.	Franciscus J. Deuling	1003.	Jan G. Kloosterhuis
954.	Hendrik W. Bloemhof	1004.	Jan Wilkens
955.	Pieter T. van Griethuizen 4	1005.	Jenny Lodewijks
956.	Menno de Lange 4	1006.	Bonna Medendorp
957.	Harm Tonkens 3	1007.	Annechiena E. Reinders
		1008.	Engeltje Takens
		1009.	Elsiena Zuidema
		1010.	Gerrit H. Hazewinkel
		1011.	Heino Muller
		1012.	Klaas I. Leeuwerke
		1013.	Willem Pijbes
		1014.	Willem J. Sissingh
		1015.	Jan Smid
		1016.	Roelf C. Vos
		1017.	Albertus Wolters
		1018.	Frans H. van der Wijk
		1019.	Willem J. Koning 2
		1020.	Nanno G. Addens 3
		1021.	Pieter H. Dethmers 3
		1022.	Reint Huisman
		1023.	Wobbe J. Jansma 4
		1024.	Marten Kroeze 4
		1025.	Gijsbert B. Slim 4
			1909
		1026.	Bertha Cohen
922.	Arnoldus van den Berg
923.	Meerten ter Borg
924.	Hendrik Bouman
925.	Jelle R. Bruininga
926.	Johan H. de Groot
927.	Koeno Hamminga
928.	Harm Th. van Heuveln
929.	Geesje C. A. Bekkering
930.	Johanna G. v. d. Borgh
931.	Martha M. Dojes
932.	Etiene Edzes
933.	Dina W. Hazewinkel
934.	Joh. G. C. de Hoop
935.	Margaretha Lodewijks
936.	Reint T. Holsbergen
937.	Pieter Koops
938.	Ibeling K. Leeuwerke
939.	Teko R. Mulder
940.	Jan Munneke
941.	Sijbrand J. Nijhoff
942.	Leonard G. v. d. Ploeg
943.	Jacob Schuringa
944.	Sijtse Verwey
945.	Jan H. de Vrieze
946.	Jozef West
947.	Grietje Mandema
948.	Johanna J. Meihuizen
949.	Dievertine F. Schuring
950.	Renzina C. Smook
951.	Adriana H. S. Teljer
952.	Hilda W. M. Wilkens
953.	Franciscus J. Deuling
954.	Hendrik W. Bloemhof
955.	Pieter T. van Griethuizen 4
956.	Menno de Lange 4
957.	Harm Tonkens 3
	1907
958.	Alberdina A. A. Bolhuis
959.	Lucie Dojes
960.	Johanna L. Huisken
961.	Jantje Leeuwerke
962.	Hendrik J. Ahlers
963.	Jakob L. Boer
964.	Harm H. Buzeman
965.	Frederik H. Dikboom
966.	Hendrik P. Drenth
967.	Willem L. Eerkes
968.	Nantko Hazelhoff
969.	Pieter T. Hogen Esch
970.	Pieter Hollander
971.	Wubbo J. Hommes
972.	Santens A. Jonker
973.	Berend J. Kunst
974.	Hendrika G. Roorda
975.	Antje Scholtens

1027.	Grietje van Delft	1082.	Doris Lodewijks
1028.	Petronella H. Hessel	1083.	Petrus L. van der Maën
1029.	Louise Koops	1084.	Martinus C. Meiborg
1030.	Geertruida Landeweer	1085.	Johan T. H. Mulder
1031.	Tjietiska J. van Linge	1086.	Arnold F. Oomkens
1032.	Ameltien Luinge	1087.	Aluda M. van der Baan
1033.	Elisabeth Smid	1088.	Sientje Cohen
1034.	Theodorikus Aeilkema	1089.	Wiea Mulder
1035.	Harm Bartelds	1090.	Louise A. Munneke
1036.	Remmelt van der Borgh	1091.	Hendrika M. Rabijs
1037.	Louis J. H. Brongers	1092.	Lammechiena W. Schekermans
1038.	Karel J. van Dalsen	1093.	Harmanna G. A. Scholten
1039.	Reinder J. Holscher	1094.	Freerkje J. Schuring
1040.	Tjaard R. Jonker	1095.	Engeltje Veld
1041.	Jacob L. Suk	1096.	Cornelia H. M. A. Vos
1042.	Hillechina Mandema	1097.	Annie de Vries
1043.	Margaretha B. Petersen	1098.	Jacoba M. de Weerd
1044.	Janka H. Rollema	1099.	Berend W. de Boer
1045.	Cornelia Smit	1100.	Willem Schuiling
1046.	Jeanette Lina Suk	1101.	Hergen M. Schuringa
1047.	Pieterdina Veninga	1102.	Frederik J. Slim
1048.	Jantina K. Wolda	1103.	Pieter F. Smith
1049.	Ettina J. Zweep	1104.	Lubbertus Sonius
1050.	Jannes Leeuwerke	1105.	David Stoppelman
1051.	Martinus P. Olthof	1106.	Jan Vegter
1052.	Heiko J. G. van Russen	1107.	Roeland Verwey
1053.	Bernard Scholtens	1108.	Bernard A. Poulie Wilkens
1054.	Harm Schuurman	1109.	Hendrik Wolda
1055.	Derk Aeikes Tholen	1110.	Wolter J. van Zuilen
1056.	Arend te Velde	1111.	Wietsius L. D. H. Halma 2
1057.	Evert F. Zuidema		
1058.	Ide Dikland 2	1112.	Salomon H. S. Leefsma
1059.	Frederik L. Hänsel 4	1113.	Michiel Joh. Stoel
1060.	Hendrik R. Zandvoort 4		Feuerstein 2

1910

1061. Johanna M. Buringh
1062. Margaretha T. ter Borg
1063. Grietje Bruininga
1064. Rachel R. Cohen
1065. Trijntje P. Dalman
1066. Frouwina Duursema
1067. Geertruida Haitma
1068. Maria J. H. Huber
1069. Hendrika P. Huisman
1070. Aaltje de Jonge
1071. Margaretha G. Mulder
1072. Wiebertus Bakker
1073. Jan M. Bentum
1074. Luitjen Boelema
1075. Roelf Jan Boer
1076. Berend Bosch
1077. Teunis Branbergen
1078. Jan J. Kamminga
1079. Jan Ketelaar
1080. Jans Koster
1081. Jan P. Kuiper

1911

1114. Antje Blauw
1115. Doewina H. Boiten
1116. Joukjen Cremer
1117. Ida A. Hazewinkel
1118. Hendrika P. Huisman
1119. Elsin Ketel
1120. Geziene F. Mandema
1121. Jan B. ter Borg
1122. Willem Brons
1123. Frederik Cohen
1124. Jan H. Drenth
1125. Egbertus Holthuis
1126. Remmelt de Jonge
1127. Jacob Geert Jonker
1128. Willem J. Kok
1129. Johan Koning
1130. Johannes H. Mensinga
1131. Rosetta Meijers
1132. Zwaantina M. Offerhaus
1133. Maria G. Olthof

1134.	Annechien Reedeker	1189.	Egge Oldenziel
1135.	Klaaske R. Rollema	1190.	Reemt Oomkens
1136.	Jeannette A. Smit	1191.	Nantko Schanssema
1137.	Ida C. Wilkens	1192.	Reinder H. Rollema
1138.	Gerrit P. Kloosterman	1193.	Eppo Schmidt
1139.	Geert Olthof	1194.	Tio Schot
1140.	Frans Robertus	1195.	Klaas H. Sol
1141.	Pauwel E. Roelfsema	1196.	Harm D. Takens
1142.	Josephus Suurmeijer	1197.	Nicolaas J. Teljer
1143.	Jan Sijpkens	1198.	Jannes Vegter
1144.	Lambertus H. Takens	1199.	Salomon West
1145.	Berend T. Tjabbes	1200.	Jan Zeven
1146.	Gerard H. Vegter	1201.	Willem Zuidhof
1147.	Adolf E. J. Zijl	1202.	Izak ter Berg
1148.	Tonniss R. Oomkens		
1149.	Pieter Boer		

1913

	1912	1203.	Helena Wilh. A. v. Assenderp
1150.	Frouwina J. Abresch	1204.	Sibbeltje Blanksma
1151.	Jansje W. Bakker	1205.	Annechina J. Brouwer
1152.	Renske Bartelds	1206.	Catharina E. Dijkhuizen
1153.	Albertha A. van der Borgh	1207.	Anje de Jonge
1154.	Harmke Bos	1208.	Berendina Jonkhof
1155.	Anna Cohen	1209.	Gezina T. L. de Lange
1156.	Margaretha Geling	1210.	Abel Bakker
1157.	Jeltina C. Gerringa	1211.	Jan H. Blaauw
1158.	Francisca A. F. Hessel	1212.	Hiltjo P. Boelema
1159.	Frouwina J. Holthuis	1213.	Abraham Cohen
1160.	Teko J. Bekkering	1214.	Marcus A. Cohen
1161.	Berend Blaauw	1215.	Gerrit A. Cremer
1162.	Harm Boiten	1216.	Remmina J. Nieboer
1163.	Gerrit P. Bos	1217.	Hendrika H. Schuitema
1164.	Derk Brons	1218.	Bieka A. Smith
1165.	Jannes H. Cock	1219.	Greta A. S. Tjabbes
1166.	Roelf S. van Dam	1220.	Jane L. S. Uges
1167.	Wubbo Eerkens	1221.	Grietje Visser
1168.	Hermannus P. Mulder	1222.	Mathilda H. Vos
1169.	Jacqueline P. Jes	1223.	Maria J. A. Wilmink
1170.	Jantine Kamphuis	1224.	Mina C. Woldering
1171.	Roelfien Luinge	1225.	Geert J. Faber
1172.	Fennechiena J. Mandema	1226.	Melchior B. de Glint
1173.	Greta M. Meihuizen	1227.	Garmt J. Grommers
1174.	Sia M. Wieringa	1228.	Albert Haitzma
1175.	Greta C. Wilkens	1229.	Geert Hazelhoff
1176.	Willem Ensing	1230.	Jan Hazewinkel
1177.	Hendrik K. van Halteren	1231.	Jan H. Hilbrands
1178.	Beeno Horlings	1232.	Harm Huisman
1179.	Ello J. Kooi	1233.	Pieter Jansma
1180.	Willem Kramer	1234.	Jan Ketel
1181.	Dirk de Lange	1235.	Jan P. Kooi
1182.	Willem J. Mulder	1236.	Cornelis Koops
1183.	Johannes H. Leeuwerke	1237.	Adolf Kuiper
1184.	Diederik P. Medendorp	1238.	Feddo J. Kuiper
1185.	Izaäk Meijers	1239.	Wiebe van der Maën
1186.	Harm T. Meeuwes Mulder	1240.	Luitje J. Nienhuis
1187.	Hiddo Nagelsmit	1241.	Jacob G. R. Reichenbach
1188.	Jacobus H. J. Nieken	1242.	Anthonie J. Smith

1243.	Pieter L. Takens	1297.	Sibrand Lups
1244.	Reinder J. van der Veen	1298.	Albert Mulder
1245.	Herman H. Vegter	1299.	Meint Pik
1246.	Fedde te Velde	1300.	Roelf Pot
1247.	Pieter van Voorthuysen	1301.	Hendrik J. Ruzius
1248.	Roelf E. Vos	1302.	Eppo G. Smit
1249.	Ties Vos	1303.	Hendrik Smit
1250.	Hendrik de Vries	1304.	Reint Smit
1251.	Levie van Delft	2 1305.	Herman J. Sparreboom
1252.	Albert W. Reiding	2 1306.	Carel G. Tholen
1253.	Titia J. B. Reiding	3 1307.	Pieter T. Tjabbes Dzn.
1254.	Cornelius L. Alons	4 1308.	Pieter T. Tjabbes Tzn.
1255.	Hermannus B. Kleine	4 1309.	Antonie Trenning
1256.	Sjoerd G. Meihuizen	4 1310.	Hugo J. Uges
1257.	Eltje A. Timmer	4 1311.	Roelf P. C. Wigboldus
1914		1312.	Frans Wilkens
1258.	Catharina M. Achterop	1313.	Frans van der Wijk
1259.	Maria M. S. v. Beresteijn	1314.	Roelf F. van der Wijk
1260.	Gesina H. Boer	1315.	Jan R. Zoutman
1261.	Hillina Duursema	1316.	Antje Welp 2
1262.	Rinske J. van Duysen	1317.	Pieter Alons 4
1263.	Gezina J. de Graaff	1318.	Gerrit Groeneveld 4
1264.	Marchien de Groot	1319.	Jan Jager 4
1265.	Fenna A. de Grooth	1320.	Albert H. Schrage 4
1266.	Johanna J. M. Heinz	1915	
1267.	Cornelia A. Jes	1321.	Anje A. Boerma
1268.	Harmina J. Lambers	1322.	Henderkien Boerma
1269.	Lydia E. Meihuizen	1323.	Petronella K. J. Dalman
1270.	Maria F. Meijering	1324.	Maria G. Hansma
1271.	Tjapko D. Berg	1325.	Marie Huizing
1272.	Jakob T. Boelens	1326.	Riena F. Kalis
1273.	Jan Boer	1327.	Cornelia M. Kunsel
1274.	Ties R. Boer	1328.	Aaltje Loerop
1275.	Jan T. Boerma	1329.	Willem Barends
1276.	Ties Diekema	1330.	Gerardus H. Bast
1277.	Hidde Dik	1331.	Jan F. H. Bennink
1278.	Hendrik Eikenberg	1332.	Jelle Berg
1279.	Lina E. Offerhaus	1333.	Jakob ten Berge
1280.	Johanna I. Olthof	1334.	Hendrik M. de Boer
1281.	Johanna B. T. W. A.	1335.	Harm D. Bosscher
	Reiding	1336.	Hendrik R. Bruininga
1282.	Josina E. J. Reinders	1337.	Rolius A. J. Cremer
1283.	Helline M. Ruzius	1338.	Hendrik Dost
1284.	Hendrika T. M. Savenije	1339.	Harm Folkerts
1285.	Frouwke Schuringa	1340.	Roelof Girbes
1286.	Charlotte M. de Val	1341.	Jan Glas
1287.	Maria D. C. Verbeek	1342.	Wubbe Heis
1288.	Maria W. van Voorthuysen	1343.	Roelof P. Koning
1289.	Paulina C. Vos	1344.	Geert Kruizinga
1290.	Willem E. Haag	1345.	Geert Luinge
1291.	Hendrik P. Hazewinkel	1346.	Melchior J. Meihuizen
1292.	Kosse Jonker	1347.	Obbe Meijer
1293.	Jan van Kelckhoven	1348.	Jan Mulder
1294.	Jakob M. Knol	1349.	Maria C. F. Lukkien
1295.	Menno Lesterhuis	1350.	Jantje Mulder
1296.	Willem van Linge	1351.	Willemina J. Schaap

1352.	Arendina H. Woltman	1407.	Albert Schuringa
1353.	Hendrik Mulder	1408.	Hittjo Takens
1354.	Frans H. Muthert	1409.	Catharina Koerts
1355.	Ekke van der Noord	1410.	Gezina M. Lamberts
1356.	Klaas Oldenziel	1411.	Margaretha Z. Nieboer
1357.	Remmelt R. Panman	1412.	Cornelia A. Okkerse
1358.	Johannes H. Petersen	1413.	Theodora J. M. Savenije
1359.	Jan Prummel	1414.	Trijntje Scholten
1360.	Sebo J. Rooda	1415.	Grietje Steenhuis
1361.	Sander L. F. Rudolphi	1416.	Sientje J. Tholen
1362.	Geert J. Sijbring	1417.	Helena C. Tjaberings
1363.	Johannes Troost	1418.	Margot A. Veenhoven
1364.	Jan E. Vegter	1419.	Sjoukje te Velde
1365.	Wessel W. Verwey	1420.	Marie G. J. Wilkens
1366.	Hendrik Vloo	1421.	Johanna H. Wilmink
1367.	Herman Vos	1422.	Willem G. Kolk
1368.	Albert J. B. van Zetten	1423.	Johannes Nanninga
1369.	Jan Holm 2	1424.	Geert H. te Velde
1370.	Wicher Alons 4	1425.	Geert K. Veldman
1371.	Barteld van der Burg 4	1426.	Frits Wilkens
1372.	Geert Girbes 4	1427.	Herman A. Zeven
1373.	Kornelius Hänsel 4	1428.	Klaas Holtkamp 4
1374.	Hendrik Jager 4	1429.	Hendrik Kalk 4
1375.	Stijntje Otten 4	1430.	Onno Uffen 4
1376.	Jacob G. Anderson 2	1431.	Aristeus Veenhuizen 4
		1432.	Menno G. Wichers 4

1916.

1377.	Garbrand G. Bolhuis
1378.	Herman N. Brouwer
1379.	Pieter Drost
1380.	Jurjen E. Duintjer
1381.	Lubbertus van Halteren
1382.	Wiecher Holman
1383.	Jan Huizing
1384.	Pieter H. de Jonge
1385.	Hendrik J. Keuning
1386.	Hendrik Kool
1387.	Egbert Kuiper
1388.	Frederik Legger
1389.	Roelf A. van Linge
1390.	Berend Meihuizen
1391.	Henri J. Nijhuis
1392.	Hendrik H. Olijslager
1393.	Hindrik Pell
1394.	Helenius Veldman
1395.	Hanna C. Bennink
1396.	Grietje Bieze
1397.	Janna K. Boerma
1398.	Fenna I. A. Boezeman
1399.	Margaretha N. Brouwer
1400.	Jantien A. van Dokkum
1401.	Elisabeth W. Hartjens
1402.	Antje R. van Heuveln
1403.	Wilhelmina C. Jes
1404.	Harmanna W. Ketel
1405.	Jacob W. L. Rademaker
1406.	Johan van der Span

1917

1433.	Marieke Bruininga
1434.	Geertruida G. Derksema
1435.	Dirkje Doewes
1436.	Zwaantje Dopper
1437.	Regnera A. H. Drenth
1438.	Jeltje J. Duut
1439.	Roelina H. Holle
1440.	Alida C. A. Kok
1441.	Nicola M. L. L. Sinnige
1442.	Harmina J. Waalkens
1443.	Eltjo Aapkes
1444.	Herman K. G. Bartstra
1445.	Hinderikus J. Bieze
1446.	Pieter Boer
1447.	Herman de Boer
1448.	Eerke F. Bossinga
1449.	Martha J. Altona
1450.	Gerritdina M. van der Laan
1451.	Jeltje van Linge
1452.	Geesjen Mulder
1453.	Maria H. Reederker
1454.	Martje Scholtens
1455.	Roza J. Tof
1456.	Jantina A. Zeven
1457.	Hendrik de Boer
1458.	Allert N. Duintjer
1459.	Hindrik Eggens
1460.	Wijtze A. Feringa
1461.	Hille Kleinstra

1462.	Egbert Knigge	1516.	Albert Schuringa
1463.	Geert D. Koning	1517.	Johanna H. Duut
1464.	Hendrik F. Koster	1518.	Marchiena S. Hartlief
1465.	Trienko Lups	1519.	Roelfina A. de Jonge
1466.	Roelof Oortwijn	1520.	Jacoba J. E. Meihuizen
1467.	Jan Munning	1521.	Egberta D. Meijer
1468.	Johannes H. H. Oling	1522.	Klasina Panman
1469.	Berend Prins	1523.	Anna Pijbes
1470.	Jacob G. Pijbes	1524.	Christina IJ. V. Rudolph
1471.	Jan H. Smook	1525.	Margaretha J. Waalkens
1472.	Hendrik J. Tonkens	1526.	Trijntje T. Wiersum
1473.	Geert Topper	1527.	Trientje Wolters
1474.	Dirk Uges	1528.	Melchior J. Meihuizen
1475.	Luitje Veenhuizen	1529.	Hendrik W. Meijer
1476.	Arend te Velde	1530.	Marten W. Panman
1477.	Willem F. Vloo	1531.	Ido M. Smak
1478.	Jan Waninge	1532.	Philip Stoppelman
1479.	Willem A. de Weerd	1533.	Gerhard J. Vegter
1480.	Jan A. Wolthuis	1534.	Pieter Westervarder
1481.	Anton J. Zeven	1535.	Pieter J. Wigboldus
1482.	Harm L. Zoutman	1536.	Popko van der Wijk
1483.	Nelly M. Post	1537.	Dirk J. Teenstra
1484.	Aldert H. de Boer	2 1538.	Johannes A. M. Roes

1918.

1485. Niessina S. Cazemier
1486. Dieuwke B. Hartjens
1487. Jantina H. de Jonge
1488. Hilke R. Knoop
1489. Hindrika F. Kuiper
1490. Pieter Bos
1491. Jan A. Brouwer
1492. Hartog Cohen
1493. Everhard Datema
1494. Fokko Deuze
1495. Jacques A. Fijn van Draat
1496. Gesinus Groenwold
1497. Jan H. de Grooth
1498. Hendrikus Hospers
1499. Henderikus Knigge
1500. Reinier O. Kruizinga
1501. Jacoba H. Beuker
1502. Everdina G. Drenth
1503. Afina J. van Dijk
1504. Charlotta D. F. Eerelman
1505. Elisabeth H. H. M. Heida
1506. Clasina J. Wilkens
1507. Hendrik J. Boezeman
1508. Johannes Buitendam
1509. Jan Bijl
1510. Daniël Danes
1511. Henry J. A. Hoogveld
1512. Herman F. Landeweer
1513. Rudolf Munning
1514. Lucas A. Okken
1515. Jan Pik

1919

1539. Jantina M. Dijkhuizen
1540. Henderika H. Holle
1541. Sientje Klein
1542. Bertha L. Meiborg
1543. Hendrik J. Baas
1544. Johannes E. Bast
1545. Hendrik A. Boiten
1546. Hein B. Bouwman
1547. Hendrik J. Bouwman
1548. Herman M. Braam
1549. Henderikus Deekens
1550. Eppo H. Edzes
1551. Geugien Folders
1552. Hendrik van de Grampel
1553. Teunis van Halteren
1554. Roelf Huls
1555. Jeichina Beuling
1556. Carla C. Hartjens
1557. Johanna C. Lambers
1558. Trientje Westerhuis
1559. Coenraad B. Bennink
1560. Jacob Benus
1561. Leonard van Beugen
1562. Anno de Jonge
1563. Jan H. de Jonge
1564. Hendrik R. van Linge
1565. Hendrikus J. Olijslager
1566. Gezinus J. Oortwijn
1567. Garrelt H. Schuringa
1568. Zwaantje R. Nieboer
1569. Altina J. Sluiter
1570. Jantina H. Smit

1571. Geert Muller
 1572. Wiecher F. Nanninga
 1573. Jan Overeinder
 1574. Jan Steenge
 1575. Heine Steenhuis
 1576. Hendrik Stel
 1577. Willem Themmen
 1578. Gerrit G. Wolthuis
 1579. Petrus A. Zeven

1920

1580. Zwaantina G. Barkhuis
 1581. Hillechine E. Bieze
 1582. Klasina C. Dik
 1583. Tietje Holscher
 1584. Jeanette Klein
 1585. Geertje Kliphuis
 1586. Hermannus G. Boekhout
 1587. Berend W. Bijlholt
 1588. Jan L. Dik
 1589. Hessel E. Duintjer
 1590. Johannes B. G. Eggink
 1591. Willem Th. Huisman
 1592. Afina J. E. Loman
 1593. Wilhelmina C. Nuver
 1594. Hadewich Prins
 1595. Anna J. Scholten
 1596. Dina Smalbil
 1597. Jacob de Jonge
 1598. Harm T. Keizer
 1599. Jacob H. Kemper
 1600. Menno Knigge
 1601. Jan T. Kram
 1602. Jan F. Kremer
 1603. Jan K. Kroeze
 1604. Henderikus J. B.

Kruisman

1605. Fokko H. Landeweer
 1606. Geert Levenga
 1607. Arent E. van Linge
 1608. Koert Molthoop
 1609. Mettina H. Scholtens
 1610. Onje M. Staal
 1611. Annette Veeman
 1612. Aaltje van der Veen
 1613. Greta A. E. Wieringa
 1614. Tjakko Muntinga
 1615. Gerrit Olthof
 1616. Harm Olijslager
 1617. Hubertus H. Roes
 1618. Egbert Smit
 1619. Fedde Sterringa
 1620. Adriaan H. Veenhoven
 1621. Albert Vloo
 1622. Nicolaas F. Wilkens

1921

1623. Antje Boiten

1624. Willemina G. Bolman
 1625. Maria R. C. Deckers
 1626. Trijntje Dijkhuis
 1627. Alberdina M. Huisman
 1628. Eke Huls
 1629. Henderika M. Kram
 1630. Maria H. Sutman
 1631. Hendrika J. Wolters
 1632. Jelle Bruininga
 1633. Marius F. Duintjer
 1634. Everhard Everts
 1635. Geert W. Huizing
 1636. Reijer R. Keyser
 1637. Jan F. Koetse
 1638. Herman Koning
 1639. Reint N. Meiborg
 1640. Albertus Scholten
 1641. Nicolaas H. Smit
 1642. Harmannus Vroom
 1643. Jacob Zwier
 1644. Willemina Huisman
 1645. Hillette van der Laan
 1646. Grietje I. Muller
 1647. Geerdina S. Schuringa
 1648. Petronella H. Sutman
 1649. Sieka H. J. Vos
 1650. Christina Weelinck
 1651. Jantje Wolters
 1652. Frans E. Bennema
 1653. Rinko Berkenbosch
 1654. Harm Gerringa
 1655. Klaas de Grooth
 1656. Dingenis K. F. Heyt
 1657. Meesse Ph. Huizing
 1658. Geert Knigge
 1659. Ties Mulder
 1660. Harm Schuringa
 1661. Jan H. Zeven
 1662. Gesina G. A. Bieze
 1663. Dina C. Duintjer
 1664. Titia K. Kremer
 1665. Geertruida C. Smid
 1666. Adriana C. D. van Zetten
 1667. Bernard H. Dreesman
 1668. Dirk E. Everts
 1669. Heere Harms
 1670. Willem A. Hoekstra
 1671. Jacob W. ten Horn
 1672. Harm M. Huizing
 1673. Ties G. Kram
 1674. Arend E. van Linge
 1675. Johannes Meihuizen
 1676. Karel C. H. Meihuizen
 1677. Obbe J. Meijer
 1678. Jan P. Olijslager
 1679. Jakob Overeinder
 1680. Klaas H. Riekels
 1681. Gerhard J. Smit

1682. Pieter T. Tjabbes
1683. Jacob F. de Zee

1922

1684. Hendrik A. Harwig 2
1685. Ida B. Baas
1686. Geertruida H. Bennema
1687. Jacob E. Buiskool
1688. Trijntje Engelkes
1689. Jan Hoiting
1690. Egbert Julsing
1691. Berendina F. Kliphuis
1692. Gezinus H. Lambers
1693. Karel C. M. Meihuizen
1694. Anna M. M. A. Savenije
1695. Martje J. Smid
1696. Jan W. Meiborg
1697. Harm Speelman
1698. Tonnis A. Veeman
1699. Tonnis K. Veeman
1700. Roelof Veenhoven
1701. Engeltje Veld
1702. Franciscus T. Venema
1703. Martha C. A. Wilkens
1704. Johanna A. C. de Zeeuw
1705. Jan S. Alders
1706. Fenna R. Baas
1707. Lammerchina A. Bouwman
1708. Sijpko Bueneker
1709. Barend ten Hof
1710. Elisabeth Holscher
1711. Hillechien Hoogerkamp
1712. Arend Huisman
1713. Hendrik Mooibroek
1714. Hendrik Reineman
1715. Willem Ritman
1716. Annechien Schiphuis
1717. Jan K. Slim
1718. Reina Smid
1719. Johan A. Teenstra
1720. George B. Bos
1721. Harm Brouwer
1722. Gezina H. Drok
1723. Lammechina H. J. Eerkes
1724. Willem H. v. d. Glas
1725. Catharina Haarlemmer
1726. Reinder van Heuveln
1727. Marchiena Holle
1728. Hendrik G. Kemper
1729. Jan de Jonge
1730. Norma Mac Leod
1731. Dirk M. de Leve
1732. Hendrik Mulder
1733. Doechinus Munning
1734. Harm Olsder
1735. Gerrit K. Oortwijn
1736. Lammert Smit

1737. Willem T. Stuut
1738. Cornelis Taatgen
1739. Anje J. C. Torringa
1740. Harm v. Klinken

2

1923

1741. Anne H. Gorter 3
1742. Swier H. Beuker
1743. Harm Brommet
1744. Janke C. J. Dewes
1745. Abraham Dijkhuis
1746. Geert van Eck
1747. Willem Eggens
1748. Remko de Haan
1749. Jantje Kunst
1750. Pieter Nienoord
1751. Albertus H. L. Nuver
1752. Hillechien Olsder
1753. Jacobus R. Schoonbeek
1754. Rensina J. Schuringa
1755. Gerard Slikkers
1756. Hendrik Slim
1757. Margaretha Santé
Thedinga
1758. Johan P. Timmer
1759. Antje Veld
1760. Gretha Veldman
1761. Barbara H. E. Billenkamp
1762. Derk de Boer
1763. Klaas H. Boiten
1764. Cornelis Bonthuis
1765. Abraham van Delft
1766. Herman P. Doppe
1767. Zwaantina R. Dijkhuis
1768. Riemke W. Eppens
1769. Albert Huizinga
1770. Albert Kunst
1771. Harmke Lups
1772. Jantina Muller
1773. Janna F. S. Pattje
1774. Albert J. H. Piers
1775. Derk J. F. Riekels
1776. Reinhold G. M. Savenije
1777. Harm Schuiling
1778. Abraham R. Starke
1779. Jantina M. Sterringa
1780. Piet H. voor in 't Holt
1781. Marchiena J. Vos
1782. Jacobus Zwier
1783. Hendrik de Boer
1784. Ike Bonthuis
1785. Johanna M. Bus
1786. Douwe H. Douwes
1787. Abraham Eerkes
1788. Geert R. Hilbrandie
1789. Adriaan Hofman
1790. Judokus Jonker

1791.	Arend D. J. Kloosterman	1844.	Berend Jonker	3
1792.	Roelf J. Kuipers	1845.	Jantje Kuiper	3
1793.	Dirk Levenga	1846.	Hendrik Emmens	4
1794.	Jurjen Molthoop	1847.	Hendrikus P. F. Coenen	5

1795. Herman Munning

1796. Margaretha R. Oling

1797. Jeichina J. Olthof

1798. Gosen P. Slim

1799. Edzo Tonkens

1800. Ebertus van Veen

1801. Bart voor in 't Holt

1802. Grietje J. Dorgeloos 2

1803. Grietje Mulder 2

1804. Berend Oldenburger 2

1805. Adriana C. D. van Zetten 2

1806. Harm F. Wolgen 3

1924

1807. Mettje Bettenbroek

1808. Elsina de Boer

1809. Addeke H. Boerma

1810. Margaretha E. W. Hartjens

1811. Albert C. Hazewinkel

1812. Eduard J. H. ten Horn

1813. Jan C. Otten

1814. Trijntje G. Pinkster

1815. Jan P. Prins

1816. Jan H. Stuut

1817. Hendrik Takens

1818. Anno D. P. Teenstra

1819. Stientje A. Tepper

1820. Dina T. Veninga

1821. Pieter A. Wassenaar

1822. Jan F. Wilkens

1823. Helena B. M. Wijsbeek

1824. Kornelis Bakker

1825. Fokko Boer

1826. Markus Brouwer

1827. Beene Deekens

1828. Marie Everts

1829. Hendrik de Haan

1830. Elize M. Panman

1831. Delina H. Kram

1832. Hiddo Kuiper

1833. Hendrik F. v. d. Laan

1834. Alida M. van Linge

1835. Wea C. Meihuizen

1836. Schelto J. Hevinga

1837. Egbert Pinkster

1838. Johanna J. Slim

1839. Berend Stel

1840. Derk Tuin

1841. Trijntje G. Veninga

1842. Willem H. Woldring

1843. Matje Christerus 2

1925

1848. Claas Hofkamp 4

1849. Jacob Bieze

1850. Gosse H. Boon

1851. Engelina H. Duintjer

1852. Jacob Goosen

1853. Pieter A. Holthuis

1854. Jan Huizing

1855. Christina Kuiper

1856. Antina Kuitze

1857. Kasper van der Laan

1858. Sophia de Levie

1859. Eltje J. Loman

1860. Derk J. Pattje

1861. Jan Schoonbeek

1862. Jantina J. Schreuder

1863. Geerda E. Smid

1864. Idzart J. G. de Zee

1865. Maria J. de Boer

1866. Albert Brouwer

1867. Suzanna E. Dieters

1868. Jan Emmens

1869. Aleida A. Holscher

1870. Wilhelmus J. Huizinga

1871. Garrelt Jonker

1872. Jan F. Lingbeek

1873. Remko A. Muller

1874. Jantina Nieboer

1875. Doedo F. Piers

1876. Luiten J. Rittersma

1877. Lambertus F. Rozendaal

1878. Geert Smit

1879. Herman J. Vegter

1880. Riksta A. Venema

1881. Jan M. Wilkens

1882. Engelbert Dijkhuis 3

1883. Jelle Bruininga 4

1884. Frederika S. W. Koning 4

1926

1885. Henriëtte W. L.

van Royen 2

1885a. Johannes Meihuizen 3

1886. Dineke W. Wolthuis 2

1887. Swier H. Achterop

1888. Aaltje A. A. Bakker

1889. Frouke A. Bakker

1890. Willem J. Bakker

1891. Rosetta B. Bendiks

1892. Elsina G. Boiten

1893.	Jeanne J. J. v. d. Borgh	1946.	Gerrit J. Mekkerling
1894.	Margaretha J. Braam	1947.	Pieter Oldenburger
1895.	Hillechiena A. D.	1948.	Wolter Olthof
	Breedveld	1949.	Wiert P. Postema
1896.	Trijntje H. Bueneker	1950.	Jan Pot
1897.	Hiske A. G. Bus	1951.	Otto C. van Riemsdijk
1898.	Bauko J. Dijkstra	1952.	Zacharias Rittersma
1899.	Pieter H. Dopper	1953.	Harm Schuringa
1900.	Jans H. Drent	1954.	Jacobus G. Schuur
1901.	Bernardus Fikkers	1955.	Geert E. Smit
1902.	Frans Hartman	1956.	Reinder Ph. Veenhoven
1903.	Dieuwerke A. Holmersma	1957.	Jacob Veldhuis
1904.	Kornelius Jager	1958.	Egbert J. de Wit
1905.	Koos H. J. Jonker	1959.	Hendrik J. van Druten 3
1906.	Anna J. Keijser	1960.	Willy van Druten
1907.	Jan M. Koops	1961.	Karel van Druten
1908.	Machienus M. Koops		
1909.	Wilhelmina C. Koster		1928
1910.	Fokkiena R. Kram	1962.	Gezina H. M. Bakker
1911.	Jans H. van der Laan	1963.	Cornelis J. van Halteren
1912.	Jan H. Loorbach	1964.	Theo J. de Jonge
1913.	Geert J. Mulder	1965.	Jan H. van Juchem
1914.	Afina A. Noorduyt	1966.	Jakob R. Meijer
1915.	Folkerdina S. Pattje	1967.	Geert E. Meijer 4
1916.	Lammert E. Smidt	1968.	Antiena D. A. Munning
1917.	Eduard E. Stolper	1969.	Jansje M. A. Nieboer
1918.	Gertha H. Swieringa	1970.	Johannes W. Pattje
1919.	Fenna W. Tepper	1971.	Jacoba H. J. Rabijs
1920.	Hilligjen F. G. Torringa	1972.	Marinus Stel
1921.	Ammo J. Veeman	1973.	Kasper Wijsbeek
1922.	Klaas H. de Vries	1974.	Douwtje H. Boerma
1923.	Gerda E. de Weerd	1975.	Roelf Boiten
1924.	Trijntje Wollerich	1976.	Pieter Buitenkamp
		1977.	Reinder Deuze
	1927	1978.	Anneke R. M. Drenthen
1925.	Dirk Koopmans	1979.	Bernhard Duintjer
1926.	Willem B. Wilmink 2	1980.	Willy Meihuizen
1927.	Antonius F. Th. M.	1981.	Aaltje Mulder
	Daggers 4	1982.	Reint Nieboer
1928.	Jacob R. Wollerich	1983.	Willy Noorduyt
1929.	Weija Bergman	1984.	Wiebe H. van der Ploeg
1930.	Henderika A. Drok	1985.	Roelof H. Tjabbes
1931.	Everdina C. F. Duintjer	1986.	Willem Trenning
1932.	Hilda G. Dijkstra		1929
1933.	Aaltje H. Kuipers	1987.	Johann F. W. Dick 2
1934.	Bertha C. Kroon	1988.	Hendrik E. Boerma
1935.	Sarolta Marosi	1989.	Harm Brill
1936.	Reina Schoonbeek	1990.	Bernardus J. F. Daggers
1937.	Trijntje Wijnbergen	1991.	Hildegonda A. M. Daggers
1938.	Jan Doornbosch	1992.	Jacoba T. van Dam
1939.	Engbert A. Duintjer	1993.	Eildert K. Dijkhuis
1940.	Harm R. Frans	1994.	Jozeph Dohle
1941.	Gerard G. Grasmeyer	1995.	Harm A. K. Eden
1942.	Jan A. Mulder	1996.	Jan G. Heeres
1943.	Meinart H. Huizinga	1997.	Herman J. Jonker
1944.	Roelof J. Koops	1998.	Hendrik de Kloet
1945.	Pieter J. van Linge		

1999. Hillechina M. Kuipers
2000. Meindertje J. Kuitse
2001. Jan W. H. Meijer
2002. Marchiena M. Slim
2003. Jacob R. Stel
2004. Jan H. Takens
2005. Harbert Veldhuis

1930

2006. Jan D. Bloem
2007. Alida A. Doornbosch
2008. Theodorus B. Fikkers
2009. Margaretha M. Koops
2010. Hendrik van Kranen
2011. Tjepko Lemain
2012. Margaretha G. Pot
2013. Maria Smit
2014. Henderikus J. Steenhuis
2015. Gerard H. Tieks
2016. Lukas J. Vos
2017. Jan K. Werkman
2018. Pieter G. van Zanten
2019. Markus Bentum
2020. Addeke Boerma
2021. Gerrit J. Bos
2022. Piet A. Everts
2023. Harmen J. Huizinga
2024. Anna S. Lubach
2025. Jan H. Niemeijer
2026. Foppo J. Olsder
2027. Jan H. Piers
2028. Ali D. B. Slikkers
2029. Alida van der Wal
2030. Cornelia J. Wollerich

1931

2031. Trijntje H. de Boer
2032. Arend G. van Dam
2033. Herman Dekker
2034. Reint Eden
2035. Jantina B. van Hage
2036. Hindrik Hartman
2037. Geertruida G. J. Huizenga
2038. Maria A. de Jonge
2039. Jan A. C. Kloosterman
2040. Sieberdiena M. Lenting
2041. Albert Mulder
2042. Cornelis J. Okkerse
2043. Jantje H. Olthof
2044. Anna J. C. Piers
2045. Berend Pot
2046. Henderika J. Rabijs
2047. Bouwina Smidt
2048. Jakob Weijer
2049. Egbert J. Kloosterhuis 3
2050. Jacob Bolt
2051. Jan H. Schoonbeek 4

1932

2052. Annechien Bloem
2053. Roelfina Z. Dijkhuis
2054. Nicolaas Holvast
2055. Jan Kamminga
2056. Hermina E. Koops
2057. Hillechiena G. de Lange
2058. Alida E. Lichter
2059. Harm H. Meijer
2060. Cornelis Nagtegaal
2061. Kornelis Nieboer
2062. Feico S. van der Ploeg
2063. Laurentius T. M. Pronk
2064. Hendrik J. Schoonbeek
2065. Tonko Tonkes
2066. Harm J. Wieringa
2067. Reint Wijnbergen
2068. Lammert Bastiaans
2069. Markus J. Bentum
2070. Jantje Beuker
2071. Anna M. Everts
2072. Bouchina J. van Hage
2073. Hemmo E. Hemmes
2074. Luken P. Hemmes
2075. Jan F. Keiter
2076. Derk Kloen
2077. Jan H. W. Koops
2078. Geert van Kranen
2079. Wilkoos Kroeze
2080. Johanniss P. Limberger
2081. Pieter O. Lindenbergh
2082. Anje P. Panman
2083. Jan R. Vegter
2084. Theunus Hoiting
2085. Gerard Udemä

1933

2086. Jacoba M. Baalman
2087. Geert Bloem
2088. Klaassiena H. de Boer
2089. Roelf G. Boiten
2090. Grietje E. Bolt
2091. Fredericus C. Broekman
2092. Klaas C. Dopper
2093. Marcus M. Duintjer Jzn.
2094. Jan H. Eerkens
2095. Roelof H. Eggens
2096. Herman J. Grimmenga
2097. Christiaan Kloen
2098. Jan Mensch
2099. Klaasje Moesker
2100. Martje A. Smit
2101. Willem van der Veen
2102. Roelf G. Boiten
2103. Harm H. Broekema
2104. Izinus Brommet
2105. Dientje D. Burema

2106.	Eerke van der Glas	2157.	Martje J. Meijer	
2107.	Anne H. Haitsma	2158.	Rudolf W. Meijer	
2108.	Wilhelmina G. van Heuveln	2159.	Wijbe H. Meijer	
2109.	Catharina M. Jager	2160.	Siebrig F. Mulder	
2110.	Albert J. Kamp	2161.	Hendrik Muller	
2111.	Marchiena F. Keiter	2162.	Nico I. Polak	
2112.	Leendert Koops	2163.	Gepko H. Prenger	
2113.	Kato F. Lukkien	2164.	Gerard E. Schuth	
2114.	Lukkiena A. Smit	2165.	Cornelia Siccama	
2115.	Johanna E. Stolper	2166.	Annechiena G. Spoelstra	
2116.	Grietje H. Toppen	2167.	Pieter Veldman	
2117.	Unko W. Wiers	2168.	Hannie van Wageningen	
2118.	Piet C. H. de Wit	2169.	Cecilia H. A. Wilkens	
2119.	Bastiaan K W.	2170.	Jacques Witkop	
	van der Zalm	2171.	Hindrika H. van der Wijk	
2120.	Hinderkien Boerma	2172.	Geertruida van der Wal	
2121.	Gepke C. Kor	2	2173.	Anna A. Mulder
2122.	Harm J. Braam	3	2174.	Jan H. J. Mulder
2123.	Marchine H. Huisman	4		

1936

	1934		
2124.	Willem F.	2175.	Keimpe S. Bolman
	Werumeus Buning	2176.	Beka H. Dekker
2125.	Ubert Boelens	2177.	Martha C. Dijkstra
2126.	Roelf J. Bruininga	2178.	Hilda Groenwold
2127.	Hendrik Bulder	2179.	Johannes B. S. Huizing
2128.	Grietje Dekker	2180.	Meint Landeweer
2129.	Hendrik Doornbosch	2181.	Jan H. S. Lodewijks
2130.	Harmanna T. Flik	2182.	Pieter Meijer
2131.	Piet Hartman	2183.	Jetskalina A. M. Piers
2132.	Jan F. Hekkens	2184.	Klaas Reinders
2133.	Doede H. Huizinga	2185.	Christian L. F.
2134.	Andries J. Keizer		Schmidt Marlissa
2135.	Hubert E. Kloosterhuis	2186.	Magdalena G. Tonkes
2136.	Thieo Lambers	2187.	Roelf Tunteler
2137.	Gisela Michaëlis	2188.	Josephus B. C. Vos
2138.	Alida G. Nieboer	2189.	Jacob H. van Wageningen
2139.	Jan B. Rabijs	2190.	Salomon West
2140.	Berend Rijnberg	2191.	Roelfina B. Weijer
2141.	Ali Sneeuw	2192.	Johannes Wiegman
2142.	Hendrika M. Tonkes	2193.	Eilko Woldering
2143.	Waldrik Udemä	2194.	Martha M. P. van Zomeren
2144.	Jantje Vos	2195.	Jan N. Brouwer
2145.	Jan F. Wilkens	2196.	Menna B. ten Have
		2	
		2197.	Hendrik de Jonge
		3	
		2198.	Harm Wiegman

1935

2146.	Jan Bakker
2147.	Heijo B. van der Borgh
2148.	Roelf Braam
2149.	Alberdina M. van Delden
2150.	Cornelis Drenth
2151.	Marcus M. Duintjer Szn.
2152.	Hillechiena M. Dijkstra
2153.	Sijtse H. Giezen
2154.	Johanna Hospers
2155.	Reinder Kooystra
2156.	Derk Ligtenberg

1937

2199.	Hendrik Slim	2
2200.	Rudolphus H. Boltendal	
2201.	Jacob M. Brouwers	
2202.	Jantien Bulder	
2203.	Harm Dost	
2204.	Jannetta L. Dijkhuis	
2205.	Bauke F. Dijkstra	
2206.	Johannes F. Eerkes	
2207.	Jacob Hazewinkel	
2208.	Marie F. Hindriks	

2209. Jan O. Laan
 2210. Trijntje de Lange
 2211. Jan S. Kamphuis
 2212. Harmanna P. ten Kate
 2213. Klaas Koning
 2214. Roelf S. Kuitse
 2215. Geert Martijn
 2216. Annie H. Nijenhuis
 2217. Hendrik Okken
 2218. Jantje Oldenburger
 2219. Jan Olthof
 2220. Ebertus Oosterhuis
 2221. Jan A. de Ree
 2222. Hendrikus J. de Ree
 2223. Jan J. Sulter
 2224. Bonja N. de Vries
 2225. Harm A. te Velde
 2226. Trijntje Weg
 2227. Kornelis Wester
 2228. Marijke Wever
 2229. Hendrik Wieringa
 2230. Jet Poulie Wilkens
 2231. Roelfina M. van der Wijk
 2232. Germ G. Boon
 2233. Jan Heuving
 2234. Gonda H. Eerelman

1938

2235. Jan W. Huizing
 2236. Johanna H. Alders
 2237. Annie B. Bekkering
 2238. Wilhelm H. Bock
 2239. Egbert H. Boiten
 2240. Evert J. Bulder
 2241. Harmannus J. Cock
 2242. Hester M. E. Dalman
 2243. Adriaan Dronkert
 2244. Catharina S. Duintjer
 2245. Johannes H. Dijkman
 2246. Henderika H. Giezen
 2247. Klaas Groen
 2248. Agnes M. Hekkens
 2249. Geert Hindriks
 2250. Jan Hospers
 2251. Geertje B. v. d. Horst
 2252. Klaassiena W. Jonker
 2253. Theodorus B. J.
 Kloppenborg
 2254. Marie H. Mensch
 2255. Harm Oostindjer
 2256. Egbert Rubingh
 2257. Kornelis Schreuder
 2258. Dawiena J. Tunteler
 2259. Marie L. Veldman
 2260. Geertje A. de Vries
 2261. Pieter B. Warnders
 2262. Henderikus Weke

2263. Derkien Wiegman
 2264. Hopko Wiegman
 2265. Siwert Wiersum
 2266. Johannes Bamberg

1939

2267. Johanna Th. J. M. Miljoen
 2268. Bolwijn B. Baalman
 2269. Engel A. Boerma
 2270. Pietertje F. Bouwkamp
 2271. Rachelina Bouwkamp
 2272. Wubbo Eerkens
 2273. Johanna A. Heikens
 2274. Roelf N. Hemmes
 2275. Johannes J. Holthuis
 2276. Alberdine F. Holthuis
 2277. Berend Koning
 2278. Onno J. Koop
 2279. Albert D. Piers
 2280. Elsiena H. Rubingh
 2281. Jenny Steenhoek
 2282. Carl O. Stolper
 2283. Hergen T. te Velde
 2284. Eildert M. Wolda
 2285. Jan C. Lamein
 2286. Jacobus C. v. d. Houte
 2287. Roelf A. Lahpor
 2288. Sijmon H. C. de Zeeuw

1940

2289. Marga S. Adams
 2290. Lambertus F. Bock
 2291. Jan G. Bos
 2292. Jan Braam
 2293. Albert J. Branolte
 2294. Tjaard J. Cock
 2295. Herman J. Edens
 2296. Otto A. Hoogkamp
 2297. Johannes A. M. Meulman
 2298. Theunis Nauta
 2299. Aly A. Oldenziel
 2300. Evert H. Rietsema
 2301. Harm E. Takens
 2302. Jannetje Torreman
 2303. Frederik de Vries
 2304. Sophia W. West
 2305. Anton P. de Zeeuw
 2306. Remko Bosscher
 2307. Harmannus E. H. Dalman
 2308. Jan Dijkstra
 2309. Beka E. Halm
 2310. Jozef Heuving
 2311. Anton K. de Jong
 2312. Gerardus J. Korfage
 2313. Hendrik Mulder
 2314. Willem Takens
 2315. Jacob Tjabbes

2420. Arie Moesker 3
2421. Riksterus A. J. M. Meijer

1944

2422. Hendrika K. A. Olthof 3
2423. Gerrit Olthof 3
2424. Francisca Th. Schmidt
2425. Obe S. Bangma
2426. Johanna F. M. Boosman
2427. Jet ter Borg
2428. Gerhardus J. Bos
2429. Hillechina P. J. Bosman
2430. Johanna L. Bosscher
2431. Herman O. van Dam
2432. Albert Douwes
2433. Ettje Hut
2434. Frederik de Jonge
2435. Willemina F. de Jonge
2436. Johanna A. Koster
2437. Carla M. Meijer
2438. Jan G. Oldenziel
2439. Iemelina R. Poelman
2440. Catharina D. Renken
2441. Egbert Slim
2442. Annechien F. Smith
2443. Harm J. Trenning
2444. Mink D. de Vries
2445. Rieuwert van der Veen
2446. Catharina Weisenbach
2447. Anneke G. J. Westerhof
2448. R. Zoutman
2449. Martha A. Zuiderweg
2450. Annechiena N. Bakker 3
2451. Theodorus H. Heethuis 3
2464. Wilhelmus G. A. Welp,
Venlo 3
2465. Roger J. M. Meesters,
Venlo 3
2466. Franciscus M. Peters,
Venlo 3
2467. Lambertus J. M.
Truijens, Venlo 3
2468. Hans Nijhoff, A'dam 3
2469. Johannes C. de Wilde,
Schiedam 3
2470. Theodorus H. Holthuis 5
2471. Ella J. Rietveld,
Amsterdam 3
2472. Johannes A. G. Janis-
sen, Venlo 4
2473. Lydie Borneman,
Amsterdam 3
2474. Jurriaan J. P. van Gils,
Delft
2475. Cornelis de Vries 2
2476. Klaas Muntendam 5
2477. Adrianus J. Heesbeen,
Venlo 5
2478. Raymond G. Metzelaar,
Leiden 5
2479. Frans J. M. Hamburg,
Kerkrade 4
2480. Yvonne G. Metzelaar
Leiden
2481. Jacob J. J. Heijning,
Delft
2482. Jeanne M. Heijning,
Delft 5
2483. Jan A. Ensing,
Rotterdam 3
2484. Henricus J. M. Klaas-
sens, Venlo 3
2485. Elisabeth M. Boer
2486. Harm Kool 2
2487. Frits Verzijlbergen 3
2488. Hendrik A. Komdeur 2
2489. Cornelis J. Overbeeke 4
2490. Harm R. Bakker
2491. Jan A. Barkman
2492. Reginald J. B. W. G.
Boiten
2493. Jacoba C. H. Boosman
2494. Derk J. Bosveld

1945

2452. Teddy B. A. Spijker,
Arnhem *
2453. Femke Dijkstra,
Amsterdam
2454. Clara H. de Boer
2455. Henricus Th. L. Truijens,
Venlo
2456. Pierre W. G. Verkoyen,
Venlo
2457. Pierre Hoofd, Venlo 2
2458. Jos. C. J. B. Vollebergh,
Venlo
2459. Pierre Jansen, Venlo 2
2460. Jac. A. P. M. Vollebergh,
Venlo 2
2461. Anna E. Hendriks,
Venlo 2
2462. Pierre F. H. van
Boekhold, Venlo 2
2463. Paul B. Sijmens,
Amsterdam 2

* De leerlingen, bij wie een plaatsnaam is opgegeven, hebben wegens oorlogsomstandigheden de school tijdelijk bezocht.

2495.	Aeilko G. Glas	2548.	Jantje H. de Jonge
2496.	Harm Hanning	2549.	Henderika W. J. Kok
2497.	Reina Heidema	2550.	Jan Lesterhuis
2498.	Lucetta A. Hoogenberk	2551.	Egbert H. Lumkes
2499.	Gerda Klok	2552.	Thea K. Mellema
2500.	Frederik Kuiper	2553.	Egbertus J. Modderman
2501.	Jan R. van Linge	2554.	Jacob Mulder
2502.	Pieter J. Meiborg	2555.	Meika E. Oorburg
2503.	Alida J. Meiborg	2556.	Wiegertje A. Pik
2504.	Hajo Molema	2557.	Albert Ploeger
2505.	Jan G. Oldenziel	2558.	Anton H. Schreuder
2506.	Beike D. van der Ree	2559.	Markus P. Smit
2507.	Rika E. Sweringa	2560.	Albert Tiktak Rzn.
2508.	Hinderikus H. Steenhuis.	2561.	Margreus te Velde
2509.	Anna I. Tack	2562.	Maria A. Werdmuller
2510.	Gerhard Topper	2563.	Fenny L. van der Wijk
2511.	Lukas W. te Velde	2564.	Nicolette C. J. van der Werf
2512.	Albert Venema	2565.	Johannes van der Werf
2513.	Jan H. Wiegman	2566.	Jan van der Let 3
2514.	Kornelis R. Wigboldus		
2515.	Marianne E. Th. Wortmann		
1946.			
2516.	Geert Harms	2567.	Ype Bouwkamp
2517.	Sikko Barkman	2568.	Daniël Daniëls
1947.			
2518.	Bob F. van Gelder	2569.	Jan Edens
2519.	Anton H. van Halteren	2570.	Gerard E. van Egmond
2520.	Roelof J. Boosman	2571.	Ludovicus J. G. de Groot
2521.	Albert te Bos	2572.	Hillechiena S. T. H. Hazelhoff
2522.	Henderikus A. Bosveld	2573.	Minke M. van der Hey
2523.	Roelof Broomhaar	2574.	Johannes H. Jalvingh
2524.	Jan A. Buzeman	2575.	Annette M. Kapteijn
2525.	Lydia J. Dost	2576.	Jetty T. van Linge
2526.	Engbert J. Duintjer	2577.	Annechien H. Maathuis
2527.	Henderikus R. Eekhof	2578.	Annie Nieboer
2528.	Popko Groenewold	2579.	Herman A. Nijenhuis
2529.	Martha A. Hoogerkamp	2580.	Roelof Timmer
2530.	Jan A. Kloppenburg	2581.	Adam B. Vondeling
2531.	Anje C. Koster	2582.	Janny Wildeboer
2532.	Klasina W. Kuiper	2583.	Afiena W. van der Wijk
2533.	Susanne M. E. Meijer	2584.	Wubina L. A. Boiten
2534.	Harm Prins	2585.	Franciscus A. Boosman
2535.	Rixta M. Rommel	2586.	Johannes H. N. Duiven
2536.	Veerle M. Rommel	2587.	Bob Hazelhoff
2537.	Jans E. Schreuder	2588.	Ger Hendriks
2538.	Albert Tiktak Kzn.	2589.	Alice T. Kiers
2539.	Jan Tunteler	2590.	Albertus H. Kraan
2540.	Maria N. Vlasblom	2591.	Berend Meijer
2541.	René van der Werf	2592.	Klaas O. Prins
2542.	Jantje Wigchering	2593.	Hendrik Rubingh
2543.	Wolter Boer	2594.	Ida E. du Saar
2544.	Marjan ter Borg	2595.	Harma J. Schuringa
2545.	Gerard R. Dikland	2596.	Egbert J. Smit
2546.	Willem G. Dijkhuizen	2597.	Lubbert Starckenborg
2547.	Lijsje A. Hulsen	2598.	Gepke Timmer
		2599.	Gepke Tjabbes

2600. Tonnis Tjabbes
2601. Geesje R. van der Veen
2602. Johannes Komdeur
2603. Jan Meester
2604. Heiko Tielken 4

1948.

2605. Grietje J. Boerma
2606. Henderikus R. Eekhof
2607. Gerro D. Goedhuis
2608. Geert Greven
2609. Gretha F. J. Groenendal
2610. Renetta J. Heeg
2611. Anna H. W. Hoogenberk
2612. Hendrik W. Hulsen
2613. Geertruida H. Kardol
2614. Harm Kuiper
2615. Kornelis Mooibroek
2616. Lammert Muurman
2617. Geertruida A. Oldenziel
2618. Tjesse H. Sterringa
2619. Ietje H. Tack
2620. Geert Tiktak Kzn.
2621. Lambertus H. Veeman
2622. Jan Venema
2623. Gerhardus de Vries
2624. Frits J. L. Warneke
2625. Aletta J. Zuiderweg
2626. Frederik Bock
2627. Jan de Boer
2628. Derkina Bosman
2629. Ida Brouwer
2630. Gertruida J. M. Douwes
2631. Geert J. van der Glas
2632. Engel H. Koolman
2633. Inge Meijer
2634. Dirk Muller
2635. Klaas Prins
2636. Pieter Slijm
2637. Harm Steenge
2638. Geert H. Tiktak Rzn.
2639. Hester H. Tillemma
2640. Annechiena W. Troost
2641. Jakob H. P. te Velde
2642. Johan H. Voordenhout
2643. Truus A. Vos
2644. Greta G. Vos
2645. Geert Hoving
2646. Klaas Wieringa 3
2647. Ine S. van Gelderen 3
2647a. Jan G. Nieboer

1949.

2648. Pieter J. Oostdijk 2
2649. Jacob Hofman
2650. Aalderika E. H. Huls

2651. Franciscus J. C. Jonker
2652. Renske R. J. Kloosterhuis
2653. Derk G. Koning
2654. Harm B. Kool
2655. Jan van der Laan
2656. Louise G. van Linge
2657. Gerrit Lubberts
2658. Hildegard A. IJ. Oldenziel
2659. Jan H. A. Oosterman
2660. Jantje Overeinder
2661. Helena E. Ploegsma
2662. Harm H. Pot
2663. Jacqueline G. du Saar
2664. Henriëtte H. L. Swart
2665. Willemina J. Takens
2666. Rutger Venema
2667. Douwe D. de Vries
2668. Hendrikus B. Werdmuller
2669. Gerard Wieringa
2670. Aaldrik B. Zaaiman
2671. Jacob J. ten Berge
2672. Grietina R. Blaauw
2673. Heiltje Blaauw
2674. Haiko Drenth
2675. Johannes G. L. Drenth
2676. Jurren C. Faber
2677. Hilje Geertsema
2678. Johanna Hut
2679. Henderina L. Julsing
2680. Johanna M. Knoop
2681. Antienus Louissen
2682. Johanna G. S. Meijer
2683. Martinus Rietsema
2684. Jacoba M. Slim
2685. Meindert J. Shuis
2686. Pieter E. Smit
2687. Anthon E. Straat
2688. Geert Topper
2689. Cornelis Vriens
2690. Hemmo de Vries
2691. Jan H. van der Wal
2692. Max C. H. Wegner
2693. Johannes H. van der Bank

2694. Remmelt J. van der Borgh 2
2695. Albertus Bartelds 2

1950.

2696. Albertje B. Bos
2697. Ido Bossema
2698. Jantje F. Danes
2699. Engbert J. Duintjer
2700. Jan Melchior Everts
2701. Stientje Grave
2702. Ko de Groot

2703.	Lieuwe H. Th. Heeg	2757.	Daniël Hoogerkamp
2704.	Drude Hendriks	2758.	Catharina Huisman
2705.	Meindert Hoogerkamp	2759.	Jan B. Keizer
2706.	Hillanje de Jonge	2760.	Titia A. Kiers
2707.	Popko de Jonge	2761.	Jantje G. Kliphuis
2708.	Hendrik G. Knigge	2762.	Harry J. Kram
2709.	Hubertus Knoop	2763.	Reinder P. Kuiper
2710.	Klaas H. Koetse	2764.	Pieter J. F. Lambeck
2711.	Jan H. Lesterhuis	2765.	Everhard J. van Linge
2712.	Ynse J. van der Mark	2766.	Imke Mulder
2713.	Johan C. Mensch	2767.	Johan C. Neuteboom
2714.	Herolina Meijer	2768.	Jan G. Oldenzijl
2715.	Gerritdina G. Mik	2769.	Johan O. E. Oldenzijl
2716.	Gretha Modderman	2770.	Trijntje H. Olthof
2717.	Niessiena M. Munning	2771.	Willem Ploeger
2718.	Jan R. Nieboer	2772.	Freerk J. van der Scheer
2719.	Tiny H. Nieboer	2773.	Pieter J. van der Scheer
2720.	Willem Pot	2774.	Dirk J. Schipper
2721.	Evert Schuiling	2775.	Ernst Schreuder
2722.	Veronica E. M. Schuiten	2776.	Meint P. Smid
2723.	Dina M. Smith	2777.	Johanna A. Stuut
2724.	Johan H. Sol	2778.	Bernard M. Suurmeijer
2725.	Jacob van Son	2779.	Willem J. Tack
2726.	Theda J. Stuut	2780.	Jacob K. Tepper
2727.	Marchina J. Suk	2781.	Ties Tepper
2728.	Gerardus J. Tieks	2782.	Jan Voorintholt
2729.	Klaas R. Tiktak	2783.	Anny H. de Weerd
2730.	Geesje Tuinema	2784.	Jan J. Wieringa
2731.	Johanna A. B. Vaal	2785.	Theresia M. Wortmann
2732.	Anna C. Vriens	2786.	Elly Wijkens
2733.	Ina R. M. de Wit	2787.	Herman J. Boiten 2
2734.	Roelf W. Wollerich	2788.	Leontine J. Metz 2
2735.	Jantina Z. van Zomeren	2789.	Margaretha H. de Haan 3
2736.	Albert Bakker 4		
2737.	Willem Poelman 3	2790.	Remchina L. Reiman 3
2738.	Gerard P. Roelofs 5	2791.	Hendrik de Jonge 4
2739.	Imke G. A. Vaal 4	2792.	Geertje A. Kölling 5
2740.	Wilhelmus A. H. Vaal 2		
2741.	Norman Jutting 4		

1951.

2742.	Jan Auwen
2743.	Harm K. Bakker
2744.	Trijntje G. J. Bentum
2745.	Dirk Beukema
2746.	Gerrit W. Bruins
2747.	Cornelia W. Duintjer
2748.	Cornelis Dijkstra
2749.	Jakob R. Eekhof
2750.	Freerkje J. Eenjes
2751.	Agnes van Gelderen
2752.	Albert H. Goedhuis
2753.	Johannes C. de Groot
2754.	Jacoba Hoiting
2755.	Suzanna F. C. Hollemans
2756.	Veronica H. M. Holthuis

Inhoud

Wild en woest en ledig	pag.	1
Woord vooraf van de redactie-commissie	„	5
Ere-comité	„	6
Algemeen comité	„	7
Programma van het herdenkingsfeest	„	8
Welkomstwoord B. A. Poulie Wilkens, voorzitter van de reünie-commissie	„	9—11
Herdenkingsrede van Dr. C. Mensch, rector van het Winkler Prins Lyceum	„	12—25
Bijdragen van oud-leerlingen	„	27
Aan de proponenten van deze herdenking	„	29
Jurrie en Aaltje	„	30—34
Novemberland	„	36—37
Herinneringen	„	38—41
Terugblik	„	42—43
Boutade	„	44
Kerkstraat en Hogere Burgerschool	„	45—48
Orgelspel	„	49—53
Moderne Walvisvaart	„	54—58
Enkele lustrumkanttekeningen van Drs. H. J. Jonker	„	59—63
Naamlijst van de leden commissie van toezicht en van de curatoren	„	65—67
Naamlijst van directeuren en leraren	„	69—72
Hulppersoneel	„	73
Naamlijst van de leerlingen	„	75—102

